

**Jak slouží centra pro integraci cizinců
z třetích zemí?**

Výzkumná sonda

EIF 2012 - 05

Danica Schebelle

Jan Kubát

Jaromíra Kotíková

Helena Vychová

VÚPSV, v.v.i. Praha

2014

Publikace byla schválena ediční vědeckou radou ve složení:

doc. Ing. Ladislav Průša, CSc. (VÚPSV, v.v.i. Praha)
Ing. Martin Holub, Ph.D. (VÚPSV, v.v.i. Praha)
Mgr. Miriam Kotrusová, Ph.D. (FSV UK Praha)
Ing. Robert Jahoda, Ph.D. (MU Brno)
Ing. David Prušvic, Ph.D. (MF ČR)
Ing. Jan Mertl, Ph.D. (VŠFS Praha)
Ing. Jan Molek, CSc. (JU České Budějovice)
doc. Ing. Olga Poláková, CSc. (Metropolitní univerzita Praha)

Projekt je spolufinancován z Evropského fondu pro integraci státních příslušníků třetích zemí

Vydal Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v.v.i.
Praha 2, Karlovo náměstí 1
jako svou 481. publikaci
Vyšlo v roce 2014, 1. vydání, počet stran 78
Tisk: VÚPSV, v.v.i.

Recenze: PhDr. Iva Šolcová
PhDr. Helena Hnilicová, Ph.D.
Ing. Květoslava Laubeová, DiS.

ISBN 978-80-7416-205-3

<http://www.vupsv.cz>

Abstrakt

Základním cílem monografie zpracované v rámci projektu financovaného Evropským integračním fondem bylo zmapování poptávky a nabídky po asistenčních službách pro cizince z třetích zemí ze strany Ukrajinců, Vietnamců a Rusů na území Hlavního města Prahy. V rámci projektu bylo realizováno a vyhodnoceno empirické dotazníkové šetření. Některá zjištění vyplývající z postojů a názorů zkoumaných CTZ zjištěných v dotazníkovém šetření byla následně konkretizována a obohacena o výpovědi klientů Integračního centra Praha, o.p.s., které byly získány na základě dvaceti polostandardizovaných hloubkových rozhovorů. Součástí výstupů projektu bylo navržení vhodných opatření zaměřených na podporu dalšího zkvalitnění poradenství a služeb poskytovaných cizincům z třetích zemí ze strany integračních center a ostatních nevládních neziskových organizací.

Klíčová slova: cizinci; proces integrace cizinců; asistenční služby; cizinci z třetích zemí; integrace; služby pro cizince; výzkum cizinců; zaměstnávání cizinců, zdravotní pojištění, zdravotní péče

Abstract

The main objective of the monograph, prepared as part of a project funded by the European Integration Fund, was to map the supply and demand for assistance services for Third Country Nationals (TCNs) by Ukrainians, Vietnamese and Russians in the capital city of Prague. The project also included an assessment of the data obtained from the empirical survey. Some of the findings on the attitudes and opinions of the surveyed TCNs were subsequently specified and enriched through statements of the clients of the Prague Integration Centre. The data were obtained on the basis of twenty semi-structured in-depth interviews. The project also encompasses a design of appropriate measures to support a further improvement of advice and services provided to TCNs via integration centres and other non-governmental organizations.

Key words: foreigners; integration process of foreigners; assistance services; Third Country Nationals; barriers to integration; services for foreigners; research of foreigners; employment of foreigners, health insurance, health care

Obsah

I. Úvod a stručná charakteristika empirických šetření	7
II. Výsledky empirických šetření	9
1. Základní popis souboru	9
1.1 Vzdělání	9
1.2 Rodinný stav	10
1.3 Místo pobytu v Praze	11
1.4 Délka pobytu v České republice	14
1.5 Druh a účel pobytu.....	14
1.6 Práce a zaměstnání	16
1.7 Příjmová situace	19
2. Využívání služeb pro cizince	21
2.1 Zkušenosti respondentů s organizacemi poskytujícími bezplatnou službu a pomoc cizincům	21
2.2 Důvody a bariéry vedoucí respondenty k nevyužívání služeb organizací poskytujících pomoc a poradenství cizincům žijícím v ČR	27
2.3 Nedostatek informací, nedůvěra.....	28
2.4 Poskytování odborné pomoci a poradenství cizincům.....	29
2.5 Důvěra ve streetwork	30
3. Oblasti starostí či obtíží	33
3.1 Orientace ve vybraných oblastech života v ČR.....	35
3.2 Přístup k internetu	37
3.3 Znalost češtiny a kurzy českého jazyka	38
3.4 Mezery v orientaci.....	41
4. Zdravotní pojištění a zdravotní péče	48
4.1 Zdravotní pojištění a spokojenost se zdravotní pojišťovnou	48
4.2 Zdravotní péče a prevence	54
5. Závěr.....	57
III. Stručný přehled předpokládaných efektů a dopadů	61
Literatura	63
Seznam použitých zkratk	66
Seznam tabulek a grafů	68
Přílohy	71
Výtahy z oponentských posudků	77

I. Úvod a stručná charakteristika empirických šetření

Dotazníkové šetření bylo zaměřeno na zmapování postojů a názorů státních příslušníků Ukrajiny, Vietnamu a Ruské federace, které se týkaly nabídky a poptávky po asistenčních službách nabízených neziskovými a nevládními organizacemi působícími na území HI. města Prahy, jejichž poradenská činnost je poskytována státním příslušníkům třetích zemí. V současné době není pojem asistenčních služeb ve spojení s poskytováním služeb pro státní příslušníky třetích zemí v České republice legislativně ustálen. Výzkumný tým proto v teoretickém vymezení tohoto pojmu navázal na definici asistenčních služeb zpracovanou v rámci projektu EIF 2011 - 07, Kontinuální sledování bariér integrace cizinců z třetích zemí se zřetelem na činnost asistenčních služeb. Pojem asistenční služby označuje služby nabízející podporu a pomoc CTZ dle svého zaměření (detailněji viz vymezení oblastí působení asistenčních služeb v monografii Kontinuální sledování bariér integrace cizinců z třetích zemí se zřetelem na činnost asistenčních služeb (Schebelle, D., Horáková, M., Bareš, P., Kubát, J. 2013, str. 79-80).

Dotazníkové šetření provedené společností ppm factum research s.r.o., kterého se zúčastnilo 381 respondentů, nebylo zaměřeno na občany EU-28,¹ žadatele o azyl, azylanty, ani osoby, kterým bylo uděleno správní vyhoštění z ČR (viz Příloha I - Technická zpráva z šetření). Vybraná zjištění vyplývající z postojů a názorů CTZ z dotazníkového šetření, byla následně konkretizována a obohacena o výpovědi klientů Integračního centra Praha, o.p.s. (dále jen ICP), které byly získány na základě dvaceti polostandardizovaných hloubkových rozhovorů. Poznatky z obou empirických šetření proto nebyly v dalším textu prezentovány odděleně. Zjištění týkající se shodných nebo podobných témat či otázek byla vždy uvedena společně. Vybraná shrnutí a názory respondentů hloubkových rozhovorů (přímé citace výroků klientů ICP² i shrnutí některých opakujících se výroků či jejich parafráze provedené autory³) byly uvedeny v graficky odlišených rámečcích. U přímé citace klienta byl uveden rovněž kód klienta/respondenta.⁴ Cílem těchto kódů bylo umožnit obecnou identifikaci klienta, sloužící pro lepší orientaci čtenáře a možnost vnímat výpověď v rámci širšího kontextu. U klientů ICP byly vybrány shodné státní příslušnosti jako v dotazníkovém šetření. V rámci hloubkových rozhovorů byly zjišťovány konkrétní problémy respondentů a s nimi související poptávka po službách nabízených v rámci činnosti ICP. Rovněž byla zjišťována spokojenost klientů s těmito službami, úspěšnost při řešení problémů na základě poskytnutého poradenství či asistence, identifikace informačních zdrojů, díky kterým se klienti dozvěděli o činnosti ICP a reflexe klienty navržených doporučení týkajících se kapacit a forem poskytování služeb (viz Příloha II - Tematické otázky hloubkového rozhovoru s klienty ICP).

Mezi cizinci, kteří se zúčastnili rozhovorů a jimž byla zajištěna anonymita, byli jak klienti využívající služby ICP opakovaně, tak klienti, kteří využili poradenství poprvé. Se „stálými“ klienty byly rozhovory provedeny na předem domluvených schůz-

¹ Seznam použitých zkratk je uveden na straně 51.

² Byly označeny uvozovkami a kurzívou.

³ Označeny pouze kurzívou

⁴ Kód klienta/respondenta označoval stěžejní charakteristiky osoby (klienta/ky ICP), která získané zkušenosti prostředkovala. Kód obsahoval: pohlaví (**M** - muž, **Ž** - žena), věk a státní příslušnost (**RUS** - Ruská federace, **UKR** - Ukrajina, **VIET** - Vietnam), druh pobytu v ČR (**T** - trvalý pobyt, **D** - dlouhodobý pobyt).

kách. S klienty, kteří využili služeb ICP poprvé, byly rozhovory provedeny bezprostředně po poradenství. Oslovení respondentů probíhalo prostřednictvím poboček ICP, zprostředkováním mezi klienty-přáteli, náhodným oslovením klientů na pobočce ICP nebo zprostředkováním kontaktu ze strany výzkumného týmu mezi ICP a cizinci, kteří hledali pomoc při řešení svých problémů, ale o působení ICP neměli žádné informace.

II. Výsledky empirických šetření

1. Základní popis souboru

Cílovou skupinu dotazníkového šetření tvořili cizinci z třetích zemí pobývajcí na území regionu Praha hl. město. Terénní průzkum byl zaměřen na zmapování rozsahu využívání asistenčních služeb ze strany cizinců z třetích zemí, konkrétně třech nejpočetněji zastoupených státních příslušností na území ČR (Ukrajina, Vietnam a Ruská federace). Do dotazníkového šetření bylo zařazeno celkem 381 respondentů ve věku 18 a více let, z nichž bylo 56 % mužů a 44 % žen.

Struktura souboru respondentů dle státních příslušností byla určena kvótním výběrem, který byl stanoven jako zmenšený vzorek vybraných skupin cizinců z Ukrajiny, Vietnamu a Ruska bydlících nebo pracujících na území Hlavního města Prahy. Respondenti zkoumaného vzorku byli ve 238 případech státními příslušníky Ukrajiny, v 53 případech státními příslušníky Vietnamu a v 90 případech státními příslušníky Ruské federace. Skladbu zkoumaného souboru podle pohlaví, věku a druhu pobytu znázorňuje tabulka č. 1.

Tabulka č. 1 **Struktura souboru podle státní příslušnosti, pohlaví, věku a druhu pobytu**

podíl v %		Ukrajina	Vietnam	Ruská federace	celkem
pohlaví	muž	58	55	50	56
	žena	42	45	50	44
věk	18 - 24 let	10	19	10	11
	25 - 34 let	32	25	30	31
	35 - 44 let	27	34	29	29
	45 - 54 let	28	22	28	27
	55 let a více	3	0	3	2
druh pobytu	přechodný*	58	47	58	57
	trvalý	42	53	42	43
celkem (v %)		100	100	100	N = 381

Pozn.: *Přechodný pobyt zahrnoval vízum na dobu delší 90 dnů (s platností do doby jednoho roku) a povolení k dlouhodobému pobytu v ČR.

1.1 Vzdělání

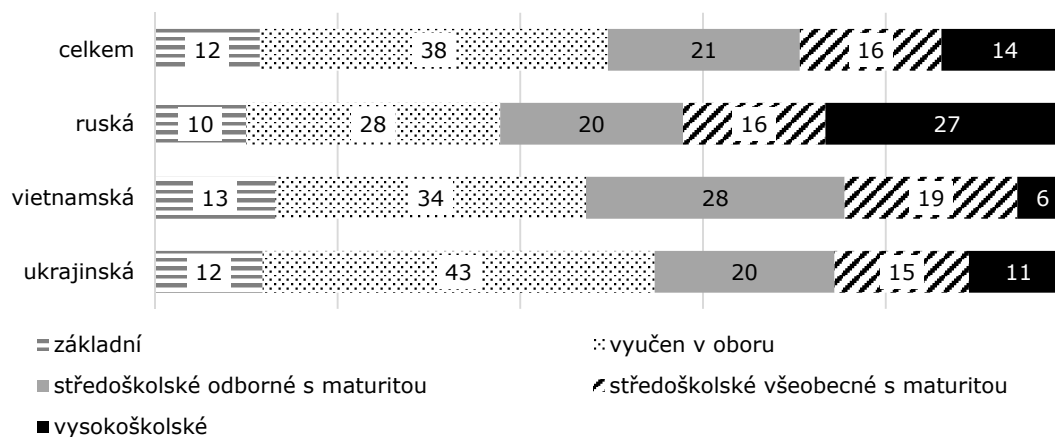
Mezi respondenty zkoumaného souboru byly nejvíce zastoupeny osoby vyučené bez/s maturitou a se středoškolským odborným vzděláním s maturitou (celkem 59 %). Struktura vzdělání se lišila dle státní příslušnosti respondentů.⁵ Vyšší zastoupení osob vyučených bez/s maturitou bylo zjištěno u státních příslušníků zejména Ukrajiny (43 %) a Vietnamu (34 %). Ve vysokoškolském vzdělání dominovali respondenti ruské státní příslušnosti (27 %). Zastoupení základního vzdělání se váhově (dle procentuál-

⁵ Vzdělávací systémy států Ukrajiny, Ruské federace a Vietnamu, jichž byli respondenti státními příslušníky, se v řadě aspektů vzájemně liší. Tyto odlišnosti je proto nezbytné při vzájemné evaluaci dosažené úrovně zohlednit.

II. Výsledky empirických šetření

ního podílu) podle státní příslušnosti nelišilo. Vzdelanostní strukturu zkoumaného souboru v třídění podle státní příslušnosti znázorňuje graf č. 1.

Graf č. 1 **Skladba zkoumaného souboru podle vzdělání, v %**

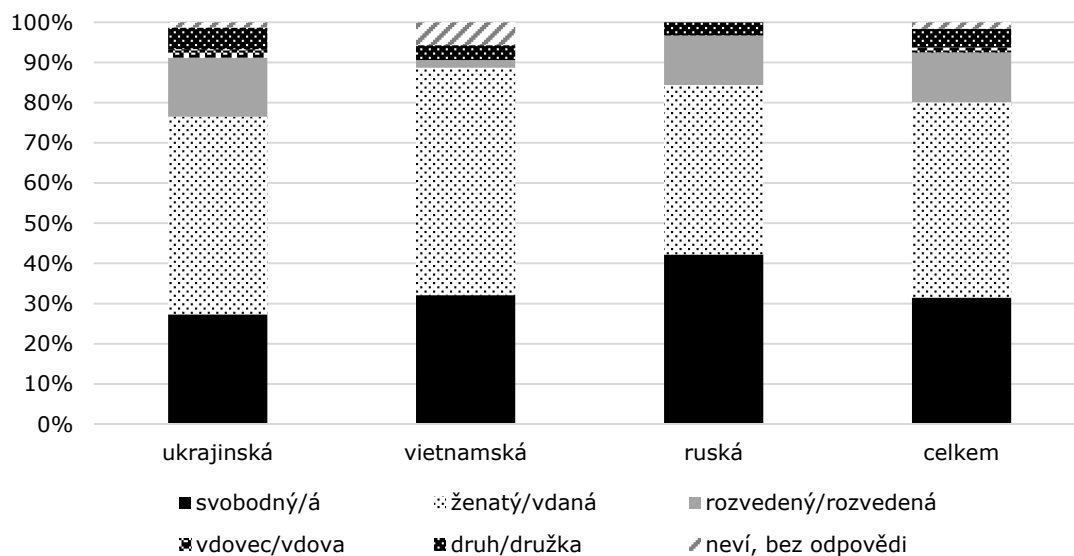

Pozn.: Plné znění sledovaných vzdělanostních kategorií: základní i neukončené, praktická škola bez vyučení, vyučení v oboru bez/s maturitou, středoškolské odborné s maturitou, středoškolské všeobecné s maturitou, vysokoškolské (všechny stupně).

Muži dosahovali nejčastěji vzdělání na úrovni vyučení v oboru bez/s maturitou (45 % všech mužů), ženy nejčastěji naopak získaly středoškolské vzdělání odborné nebo všeobecné s maturitou (43 % všech žen), ženy také častěji uváděly vysokoškolské vzdělání (16 % všech žen oproti 12 % všech mužů).

1.2 Rodinný stav

Z respondentů účastnících se dotazníkového šetření tvořily největší podíl osoby v manželském svazku (49 % bylo ženatých/vdaných), téměř třetinu tvořily osoby svobodné (31 %). Dvanáct procent respondentů bylo rozvedených. Volné soužití uvedlo pět procent respondentů a ovdověných bylo pouze jedno procento. Odpověď na tuto otázku odmítlo uvést šest respondentů (2 %).

Graf č. 2 **Skladba zkoumaného souboru podle rodinného stavu, v %**

Manželské soužití bylo nejtypičtější pro respondenty s vietnamskou státní příslušností (57 % z nich), naopak méně často se vyskytovalo u respondentů se státní příslušností Ruské federace (42 %) - viz graf č. 2. U osob s vietnamskou státní příslušností - až na jeden případ - absentovaly rozvody. Poměrně vysoké zastoupení svobodných respondentů s vietnamskou státní příslušností (celkem 32 osob) bylo způsobeno četnější reprezentací osob v nejnižší věkové kategorii 18 až 24 let - srovnaj s daty v tabulce č. 1. Srovnáním věkově vyrovnanější struktury respondentů Ukrajiny a Ruské federace a jejich rodinného stavu bylo zjištěno, že u státních příslušníků Ukrajiny bylo oproti Rusům méně svobodných osob (27 %: 42 %), a naopak, více osob žilo ve volných svazcích (5 %: 3 %)⁶. Ovdovělé osoby - 4 ženy a jeden muž - pocházely pouze z Ukrajiny (celkem 5 osob).

1.3 Místo pobytu v Praze

Jak již bylo zmíněno v úvodu, dotazníkové šetření bylo provedeno na území Hlavního města Prahy (NUTS 3 - kraj, nebo také Praha NUTS 2 - region). Respondenti v rámci dotazníku deklarovali, kde v Praze bydlí nebo kde v Praze pracují. V dotazníku se dále nerozlišovalo mezi bydlením nebo prací. Vzhledem k tradičně vysokému podílu cizinců z třetích zemí bydlících v Praze (ať už trvale nebo kvůli pracovním povinnostem či příležitostem přechodně), lze předpokládat, že většina respondentů zkoumaného souboru v Praze trvale nebo přechodně bydlela.

Soustředění cizinců v Praze je v rámci ČR zcela mimořádné a tradiční, a to jak z důvodu bydlení, tak z důvodu výkonu práce. Koncentrace pobytu v Praze je ze zkoumaných státních příslušností typická zejména pro občany Ruské federace a Ukrajiny. Podle dat Ředitelství služby cizinecké policie a Českého statistického úřadu bydlelo na území Hlavního města Prahy k 31. 12. 2012 celkem 60 % všech Rusů a 44

⁶ tj. 13 respondentů s ukrajinskou státní příslušností: 3 respondentům se státní příslušností Ruské federace

% všech Ukrajinců. U Vietnamců byla situace odlišná, v Praze bylo hlášeno celkem 19 % všech Vietnamců.⁷ Do jaké míry tato statistická data o registrovaném bydlišti odrážejí skutečný stav, je však otázkou pro další zkoumání. Obzvláště období ekonomické krize přimělo cizince hledat pracovní uplatnění na trhu práce na území Hl. města Prahy, kde předpokládali relativní vyšší šance uplatnění se na trhu práce. V Praze je také nesrovnatelně vyšší zastoupení tzv. „výjimečných subjektů (zahraniční zastoupení, vysoké školy apod.), tudíž je zde např. i vyšší zastoupení studentů.“ (Mejstřík, J. 2013). Zajímavým zjištěním je skutečnost, že podíl cizinců sledovaných státních příslušností hlášených k pobytu na území Hl. města Prahy v ročním srovnání vzrostl nejvíce u občanů Ukrajiny (o 2 procentní body), dále občanů Ruské federace (o 1 procentní bod). Naopak u občanů Vietnamu ke změně nedošlo vůbec.

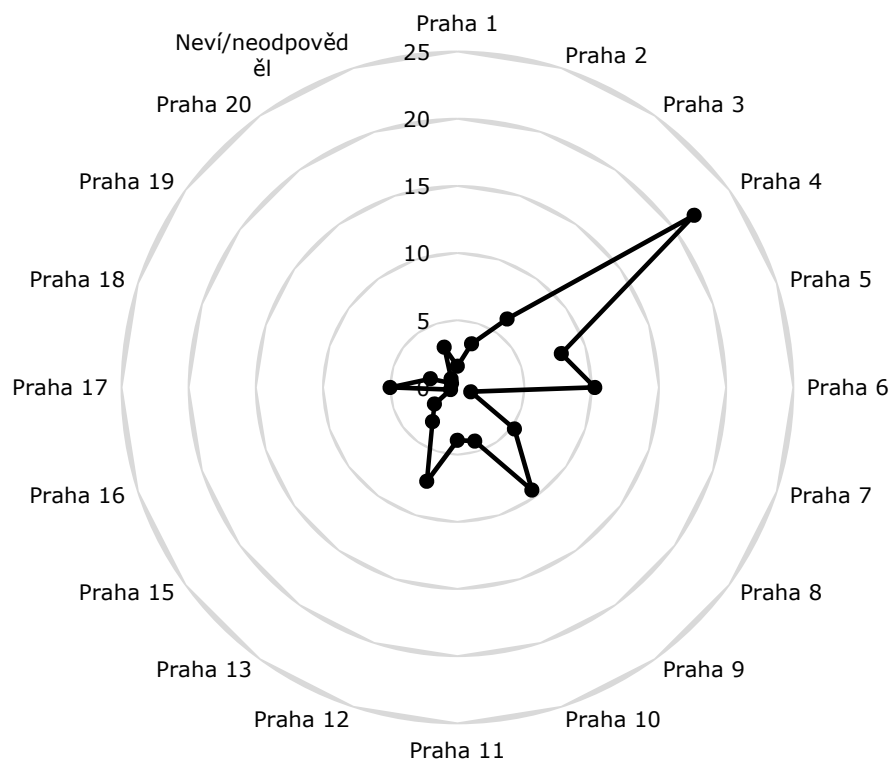
Cílem kontaktování respondentů nebylo kopírovat oficiální statistiky územní alokace cizinců na sledovaném území. Cílem bylo obsáhnout pokud možno co největší počet lokalit (správních obvodů Prahy) s výskytem cizinců sledovaných státních příslušností. Mimořádnou koncentrací příslušníků vietnamské a také ukrajinské komunity je tradičně známá rozlohou rozsáhlá Praha 4.⁸ Jak je patrné z prostorového rozložení místa bydliště/výkonu práce, který uvedli respondenti, téměř čtvrtina z nich (22 %) bydlela nebo pracovala ve správním obvodu Praha 4⁹ - viz graf č. 3. Deset procent všech respondentů uvedlo místo bydlení či výkonu v práci na území Prahy 6, devět procent pak na Praze 9. Naopak, méně zastoupeny byly obvody MČ Praha 16 (1 %), Praha 19 (1 %) a Praha 20 (1 %).

⁷ Mezi kraje s čtenějším zastoupením vietnamské komunity patří také kraj Karlovarský (13 %) a Ústecký (14 %) (pramen: Mejstřík, J. 2013).

⁸ Správní obvod Praha 4, Kunratice

⁹ Místo bydlení/výkonu práce bylo dáno uvedením respondenta. Nelze tudíž vyloučit jisté zkreslení, např. záměnou Správního obvodu Prahy 12 za Správní obvod Praha 4 či městský obvod Praha 4.

Graf č. 3 **Prostorové rozložení respondentů podle místa bydlení či výkonu práce v jednotlivých správních obvodech Prahy, v %**

Pozn.: Ke klasifikaci obvodů Prahy byla použita aktuální klasifikace pověřených městských částí pro jednotlivé správní obvody Praha 1 až Praha 22.

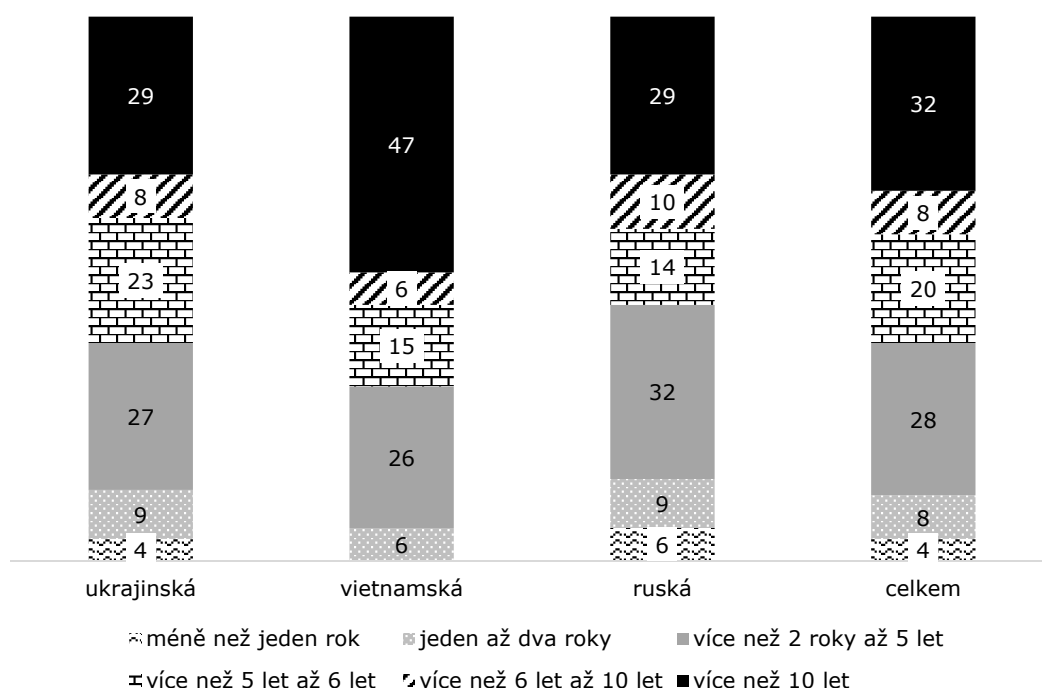
Jak již bylo uvedeno v úvodu této statě, respondenti z Ukrajiny (21 % ze všech respondentů se státní příslušností Ukrajiny) a Vietnamu (32 %) bydleli či pracovali zejména na území Prahy 4, respondenti z Ruska spíše na území správních obvodů Praha 9 (17 %), Praha 6 (16 %), Praha 5 (11 %).¹⁰

¹⁰ Místo bydlení/výkonu práce bylo dáno uvedením respondenta. Nelze tudíž vyloučit jisté zkreslení, např. záměnou Správního obvodu Prahy 13 za Správní obvod Praha 5 či městský obvod Praha 5.

1.4 Délka pobytu v České republice

Dotázaní respondenti spadali dle celkové doby pobytu stráveného na území České republiky do tří nejpočetnějších skupin – respondenti, kteří strávili v ČR více než deset let (celkem 32 %), dále více než dva roky a méně než pět let (28 %) a do poslední skupiny patřili ti, kteří na území ČR strávili více než pět až šest let (20 %) - viz graf č. 4.

Graf č. 4 **Délka doby pobytu stráveného v ČR podle státní příslušnosti, v %**

Na území ČR nejdéle pobývali státní příslušníci Vietnamu (téměř polovina z nich zde strávila více než deset let). V rámci zkoumaného souboru se nevyskytl žádný státní příslušník Vietnamu, který by byl na území České republiky méně než jeden rok. Poměrné rozložení uvedené celkové doby pobytu strávené v ČR bylo srovnatelné u respondentů státní příslušnosti Ukrajiny a Ruské federace, přičemž u Rusů mírně převažoval pobyt do doby pěti let (47 %: 40 %), u Ukrajinců naopak migrace 5 let a více (60 %: 53 % u Rusů). Většina respondentů (68 %) z Vietnamu strávila na území ČR více než pět let.

1.5 Druh a účel pobytu

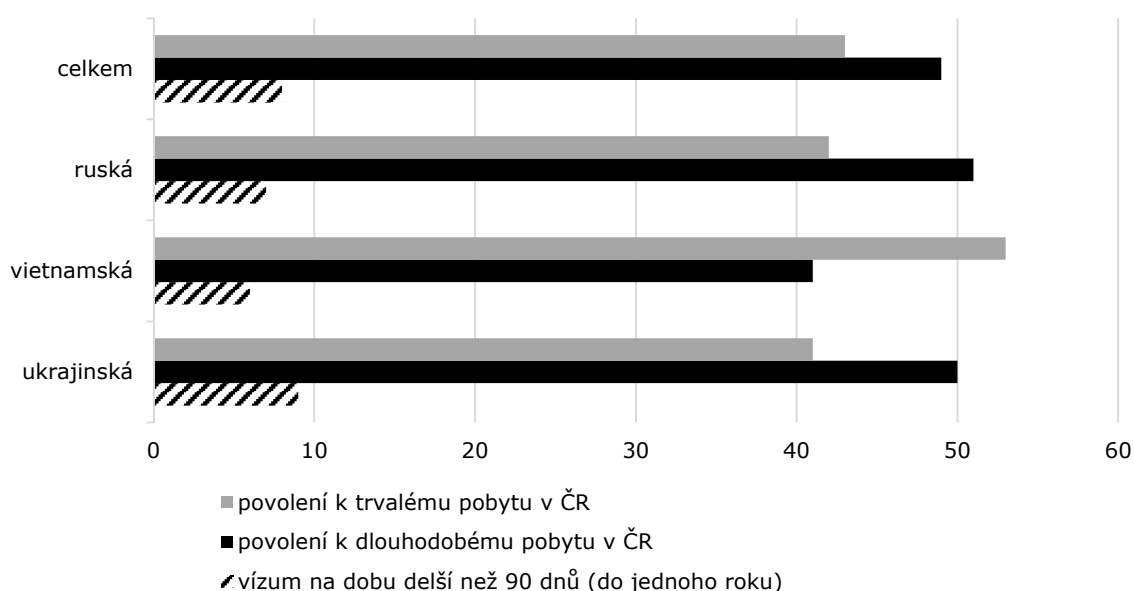
K 31. 12. 2013 pobývalo na území České republiky podle dat IS-CIS celkem 267 148 cizinců z třetích zemí, z toho byl celkem 64 % z nich udělen trvalý pobyt.

Jak již bylo zmíněno v základním přehledu skladby zkoumaného souboru, přechodný pobyt (tj. vízum na dobu delší než 90 dnů a kratší než jeden rok nebo

povolení k dlouhodobému pobytu) ve zkoumaném souboru deklarovalo 57 % respondentů, 43 % pobyt trvalý. Nejpočetnější skupinu dotázaných tvořila skupina cizinců s dlouhodobým pobytem (49 %), o něco méně početná byla skupina cizinců s trvalým pobytem (43 %) a vízum na dobu delší než 90 dnů a kratší jednoho roku dnů mělo 8 % respondentů.

Byly zjištěny rozdíly v zastoupení respondentů zkoumaných státních příslušností podle druhu pobytu. Vízum na dobu delší než 90 dnů (do doby jednoho roku) bylo častěji zastoupené u státních příslušníků Ukrajiny, ojedinele u Vietnamců. Naopak, v případě trvalých pobytů dominovali právě Vietnamci, zatímco respondenti z Ukrajiny a Ruska pobývali na území ČR častěji v rámci jejich dlouhodobého pobytu.

Graf č. 5 **Skladba zkoumaného souboru podle druhu pobytu v České republice a státní příslušnosti, v %**

Výzkumný tým se v rámci terénního šetření zaměřil více na cizince s přechodným pobytem na území ČR, a to zejména ze dvou základních důvodů: a) cizinci s dlouhodobým pobytem mají odlišná práva a povinnosti než je tomu u cizinců s trvalým pobytem, kteří se zjednodušeně řečeno na rozdíl od občanů České republiky odlišují tím, že nemají právo volit, zakládat politické strany a být voleni, takže obecná potřeba využívat asistenční služby¹¹ by u cizinců s přechodným pobytem mohla být aktuálnější, b) mezi cizince s dlouhodobým pobytem patří i cizinci, jejichž doba pobytu v ČR překročila hranici pěti let potřebných pro možnost zažádat si o trvalý pobyt (až na výjimky, např. v případě sloučení rodinných příslušníků s občanem ČR nebo s občanem jiného členského státu EU, kdy se potřebná doba pobytu v ČR zkracuje na

¹¹ Za asistenční služby byly považovány služby definované v rámci EIF 2011 - 07, Kontinuální sledování bariér integrace cizinců z třetích zemí se zřetelem na činnost asistenčních služeb (kapitola 3.2) jako **služby, které pomáhají CTZ řešit různé životní situace spojené s jejich životem v hostitelské společnosti, při kterých jsou vyvíjeny určité aktivity přímo ve prospěch CTZ. Mezi tyto aktivity patří především bezplatné poradenství a pomoc.**

dva roky),¹² avšak z různých důvodů, ať už ekonomických či sociálních, o trvalý pobyt v ČR doposud nezažádali nebo mají zažádáno či žádat plánují. Výzkumný tým se tudíž snažil navýšit počet respondentů s přechodným pobytem, kteří by jinak na základě kvótního výběru ekvivalentního k současnému stavu migrace byli vůči osobám s trvalým pobytem v menšinovém zastoupení. Tímto se tak rozšířila možnost získat širší informace o aktuálních potřebách této skupiny cizinců žijících v ČR.

Z respondentů, kteří uvedli dobu strávenou v České republice v délce minimálně 4,5 roku a mají dlouhodobý pobyt (celkem 76 respondentů)¹³, měla již většina (41 %) zažádáno o trvalý pobyt, 30 % mělo v plánu o něj žádat v horizontu nadcházejícího půlroku, 22 % o něj žádat nebude a 7 % z nich na otázku neodpovědělo.

Většina respondentů byla v České republice za účelem výkonu zaměstnání (55 %) ¹⁴. Z důvodu podnikání přijelo do České republiky celkem 19 % respondentů. Za účelem sloučení rodiny 17 % a 6 % respondentů uvedlo účel pobytu studium. Dvě osoby zde pobývaly z humanitárních nebo léčebných důvodů a dvě osoby neuvedly odpověď. Celkem sedm osob (2 %) uvedlo jako účel pobytu jiný důvod, byly uvedeny tyto odpovědi: Česko je již můj domov, dostávám občanství, lepší životní podmínky, na zkušenou podívat se po Evropě, založení rodiny, zkušenost s žitím v jiné zemi.

1.6 Práce a zaměstnání

Nejčastějším uvedeným způsobem zaměstnání byla práce zaměstnance u zaměstnavatele (44 %), dále podnikání (26 %) ¹⁵ a 12 % respondentů pracovalo u pracovní agentury. Nejméně respondentů pracovalo v rodinném podniku bez/s nárokem na mzdu. Pouhá dvě procenta respondentů uvedla, že nepracuje a nevydělává si ani formou brigády - detailněji viz tabulka č. 2. Rodičovskou dovolenou deklarovala celkem 3 % respondentů - převážně žen, na rodičovské/mateřské dovolené byl také jeden muž z Ukrajiny.

¹² viz <http://www.mvcr.cz/clanek/informace-pro-cizince-obcane-eu-a-jejich-rodinni-prislusnici-trvaly-pobyt.aspx?q=Y2hudW09MQ%3d%3d>

¹³ Byli uvažováni ti respondenti, kteří potřebovali k dosažení trvalého pobytu v ČR pětiletou hranici doby pobytu na území naší republiky. Vzhledem k různým variantám žádání o trvalý pobyt (zejména při slučování rodin) nebylo možné tuto podskupinu respondentů identifikovat vyčerpávajícím způsobem.

¹⁴ Žádat o povolení k dlouhodobému pobytu za účelem zaměstnání není již od 24. 6. 2014 možné, jelikož k tomuto datu vešla v platnost tzv. zaměstnanecká karta. Vzhledem k datu uvedení v platnost se však tato legislativní změna- transpoziční novela na zkoumaný soubor respondentů nevztahovala. viz <http://www.mvcr.cz/clanek/obcane-tretich-zemi-dlouhodoby-pobyt.aspx?q=Y2hudW09NA%3d%3d>

¹⁵ Respondenti byli instruováni, že pod způsob zaměstnání spadají i příležitostné a sezónní práce, jako jsou např. brigády.

Tabulka č. 2 **Způsob zaměstnání respondentů v ČR podle státní příslušnosti (N=381)**

<i>způsob zaměstnání v %*</i>	celkem	Ukrajina	Vietnam	Rusko
jsem zaměstnanec (pracuji u zaměstnavatele)	44	54	15	34
podnikám na živnostenský list	26	20	43	29
jsem zaměstnancem pracovní agentury	12	15	0	11
jsem student	8	7	11	11
pracuji v rodině (vlastní nebo cizí) za mzdu	6	3	23	4
jsem na mateřské nebo rodičovské dovolené	3	2	2	6
vypomáhám v rodinném podniku bez nároku na mzdu	2	1	9	1
nepracuji (nevydělávám si ani formou brigády)	2	2	2	2
nepracuji, ale mám zájem pracovat	2	1	0	4
neví, neodpověděl/a	1	1 osoba	1 osoba	1 osoba
jsem starobní důchodce	1 osoba	0	0	1 osoba

Pozn.: *Možnost více odpovědí, součet nedává 100 %.

Nejčastější kombinací uvedených forem zaměstnání byly tyto varianty:

- závislá (zaměstnanec), zaměstnanec pracovní agentury a nezávislá pracovní činnost (podnikání na živnostenský list), dále
- student - práce v rodinné firmě s/bez nároku na mzdu, nebo
- souběh rodičovské dovolené s podnikatelskými aktivitami,
- v rámci souboru nebyl zaznamenán ani jeden zdravotně invalidní důchodce/důchodkyně.

Mezi respondenty zkoumaných státních příslušností byly konstatovány tyto statisticky významné rozdíly:

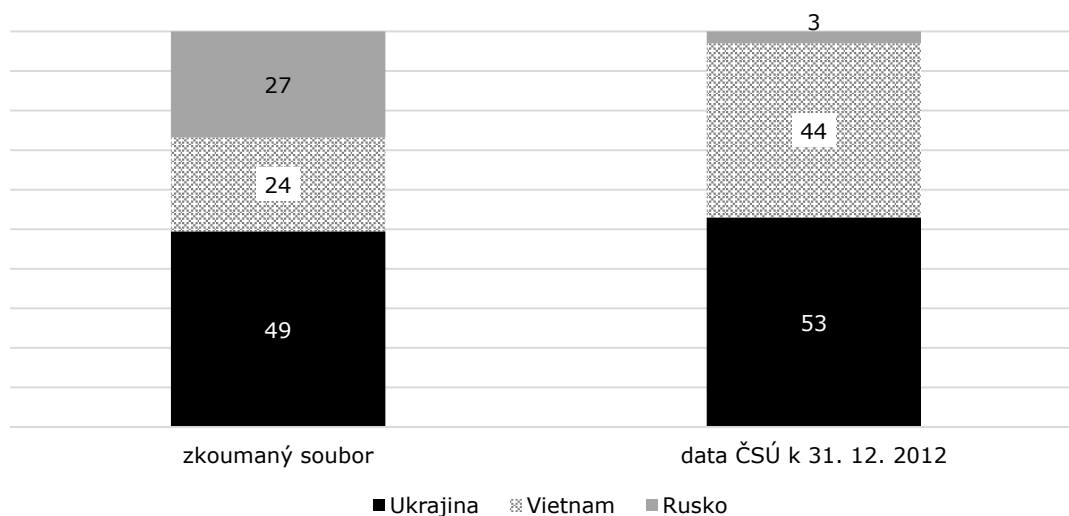
- respondenti vietnamské státní příslušnosti nejčastěji podnikali (43 %) nebo pracovali v rodině (vlastní nebo cizí) za mzdu (23 %), u zaměstnavatele pracovalo 15 % z nich, 9 % pracovalo v rodinném podniku bez nároku na mzdu, žádný z vietnamských respondentů ovšem nevedl práci pro pracovní agenturu;
- respondenti z Ukrajiny nejčastěji pracovali u zaměstnavatele (54 %), nezávislá ekonomická činnost se u nich vyskytla nejméně ze zkoumaných státních příslušností (podnikalo 20 % Ukrajinců), 15 % Ukrajinců pracovalo u pracovní agentury;
- respondenti z Ruské federace nejčastěji pracovali jako zaměstnanci (34 %) nebo podnikali (29 %), 11 % z nich bylo zaměstnanci pracovní agentury;
- nejvíce studentů bylo sledováno mezi ruskými a vietnamskými respondenty (shodně 11 %), nejméně mezi Ukrajinci (6 %);
- na mateřské nebo rodičovské dovolené byli zejména respondentky z Ruska (6 %).

Absence agenturních pracovníků s vietnamskou státní příslušností ve zkoumaném souboru může být způsobena několika možnými příčinami, mezi něž patří kvalita pracovních podmínek a náročnosti pracovní doby obtížně dosažitelnou skupinou osob v terénním výzkumu. Lze předpokládat, že se jedná především o cizince

s trvalým pobytem¹⁶, jejichž potřeby v oblasti poptávky po poskytovaných službách tudíž zůstávají skryté.

Níže bylo pro přehled uvedeno srovnání struktury zastoupení respondentů sledovaných státních příslušností podnikajících na základě živnostenského oprávnění se statistikou Českého statistického úřadu. Podle dat ČSÚ k 31. 12. 2012 tvořili Ukrajinci, Vietnamci a Rusové celkem až 88 % všech CTZ s platným živnostenským oprávněním.¹⁷ Vnitřní struktura osob zkoumaného souboru podnikajících na živnostenský list podle zkoumaných státních příslušností byla významně odlišná od struktury platných živnostenských oprávnění sledovaných státních příslušností podle ČSÚ, a to zejména u občanů Ruské federace a Vietnamu - viz graf č. 6. Uvedené odchýlení uvedených dvou struktur bylo patrně z důvodu toho, že evidence živnostenských oprávnění se neshodovala se skutečně vykonávanou ekonomickou aktivitou. Pro statistické sledování živnostníků by byly pro reálnější srovnání vhodnější těžko dostupné nebo nedostupné statistiky daňové správy nebo výstupy Bilance národních účtů sledujících počty tzv. sebezaměstnaných. Obzvláště u občanů Ruské federace lze předpokládat, že v České republice pobývali, vyřídili si živnostenské oprávnění, ekonomické aktivity zde však pravděpodobně nevykonávali nebo je vykonávali jiným způsobem či v zahraničí (typické chování pro období ekonomické krize), tudíž se neobjevili v oficiálních statistikách ekonomické aktivity jako živnostníci.

Graf č. 6 **Srovnání struktury osob s živnostenským listem/oprávněním zkoumaného souboru a statistik cizinců s platným živnostenským oprávněním podle ČSÚ, v %**

Zdroj: ČSÚ, *Cizinci v ČR 2013, 2014*

¹⁶ Agentura práce po nabytí účinnosti zákona č. 367/2011, tj. po 1. 1. 2012, již nemůže na základě nově uzavřené dohody o přidělení dle ustanovení § 308 zákoníku práce, přidělovat k uživateli své zaměstnance, kteří jsou cizinci dle zákona o zaměstnanosti (zdroj: http://portal.mpsv.cz/sz/zamest/zpr_prace/zmeny)

¹⁷ Tato skupina osob s platným živnostenským oprávněním tvořila v daném období 67 % všech platných živnostenských oprávnění cizinců (včetně EU 27).

1.7 Příjmová situace

Respondenti zkoumaného souboru byli ve věku 18 let a více, bylo tudíž u nich možné předpokládat pracovní aktivity a dotaz o výši čistého příjmu ze zaměstnání či podnikání byl položen všem. Konkrétní odpověď na tuto otázku uvedlo celkem 78 % respondentů.¹⁸

Rozborem respondenty uvedených čistých příjmů ze zaměstnání či podnikání byly zjištěny následující skutečnosti (viz tabulka č. 3):

- průměrný čistý měsíční příjem ze zaměstnání či podnikání činil 19 413 Kč;
- střední hodnota intervalu uvedených příjmů s minimem 1 700 Kč a maximem 92 000 Kč¹⁹ činila 17 000 Kč, tj. polovina respondentů nepřesáhla svým čistým příjmem hranici střední hodnoty intervalu;
- nejčastěji uváděná hodnota čistého měsíčního příjmu činila 15 000 Kč;
- čtvrtina respondentů uvedla čistý příjem vyšší než 22 000 Kč.

U uvedených čistých měsíčních příjmů byly zjištěny genderové rozdíly. Obecně lze konstatovat, že příjmy mužů byly mírně vyšší:

- průměrný čistý příjem mužů činil 20 187 Kč, medián 18 000 Kč a čtvrtina mužů uvedla čistý příjem vyšší než 25 000 Kč;
- průměrný příjem žen činil 18 360 Kč, medián 15 750 Kč, čtvrtina žen uvedla příjem vyšší než 22 000 Kč.

Tabulka č. 3 **Základní charakteristiky příjmů ze zaměstnání či podnikání respondentů zkoumaného souboru podle státní příslušnosti (N=269)**

čistý měsíční příjem	N	průměr	Medián	modus	maximum	minimum
Ukrajinci	180	19 207	18 000	20 000	92 000	7 000
Vietnamci	26*	18 750	15 000	10 000	47 000	5 000
Rusové	63	20 275	20 275	15 000	80 000	1 700
celkem	269	19 413	17 000	15 000	92 000	1 700

Pozn.: *Mezi respondenty vietnamské komunity byla největší část těch, kteří cíleně odmítli uvést výši jejich čistého měsíčního příjmu.

Nejvyšší měsíční příjmy byly uvedeny respondenty z Ruské federace. Naopak, nejnižší čisté měsíční příjmy ze zaměstnání či podnikání byly u vietnamských respondentů, z nichž ale podstatná část odmítla příjem uvést. Z celkových 83 respondentů, kteří neuvedli konkrétní příjem (na základě jimi deklarováného způsobu zaměstnání však bylo možné u nich příjem ze zaměstnání předpokládat), podnikalo 29 % (šlo zejména o státní příslušníky Ukrajiny a Vietnamu) a čtvrtina byla v závislé pracovní činnosti (zaměstnanci - zejména státní příslušníci Ukrajiny), 8 osob pracovalo v rodině

¹⁸ Včetně uvedení nulového příjmu ze zaměstnání či podnikání, který uvedlo celkem 9 % (někteří studenti a ženy na mateřské/rodičovské dovolené, dále důchodci a osoby bez práce), osoby s nulovým příjmem byly z výpočtů rozboru příjmu vyjmuty.

¹⁹ Z rozboru příjmu byly odstraněny extrémní hodnoty nejnižšího a nejvyššího čistého měsíčního příjmu, uvedeny dvěma respondenty (200 Kč a 100 000 Kč).

II. Výsledky empirických šetření

(vlastní nebo cizí) za mzdu (zejména Vietnamci) a jedna osoba pracovala u pracovní agentury.

Poměrně výrazné rozdíly byly zjištěny rozborem čistých měsíčních příjmů v třídění podle nejčastějších způsobů zaměstnání, tj. mezi zaměstnanci, zaměstnanci pracovní agentury a podnikateli na živnostenský list. Podstatně nejnižší příjmy uvedli zaměstnanci pracovních agentur. Naopak, nejvyšší příjmy uváděly osoby podnikající na živnostenský list - viz tabulka č. 4.

Tabulka č. 4 **Základní charakteristiky příjmů ze zaměstnání či podnikání podle nejčastějších forem zaměstnání**

<i>čistý měsíční příjem</i>	N	průměr	Medián	modus	maximum	minimum
zaměstnanci	147	18 259	17 000	20 000	40 500	6 000
zaměstnanci pracovní agentury	44	14 352	14 500	12 000	25 000	7 000
podnikatelé na ŽL	72	26 292	25 000	25 000	92 000	1 700

2. Využívání služeb pro cizince

2.1 Zkušenosti respondentů s organizacemi poskytujícími bezplatnou službu a pomoc cizincům

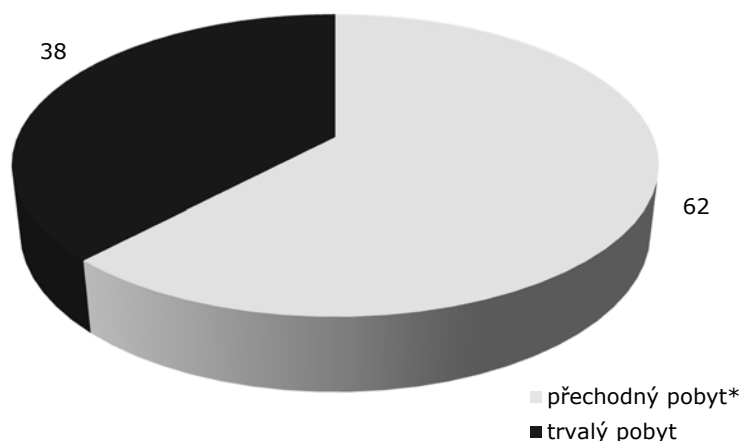
V následující části dotazníku byla pozornost respondentů zaměřena na jejich zkušenosti s organizacemi, které se zabývají poskytováním bezplatného poradenství cizincům z třetích zemí. Měření návštěvnosti těchto organizací pouze dle rozboru odpovědí respondentů šetření nebylo jednoznačné, a to hned z několika - i různě kombinovaných - důvodů: a) organizace zabývající se touto činností mají často komplikované, neřádka podobné pojmenování a respondent si nemusel komplikovaný název organizace pamatovat nebo jej mohl splést, b) respondent si po položení otázky nemusel hned vzpomenout na návštěvu organizace, c) respondent správně neidentifikoval zacílení otázky, d) v případě, kdy respondent řešil například palčivý problém, mohl návštěvu této organizace i cíleně zapřít (neuvést, nebo odpovědět pouze stručně negativně) atd. I z těchto důvodů byly v rámci dotazníku zařazeny kontrolní otázky zaměřené na zjištění návštěvnosti organizací poskytujících pomoc a poradenství cizincům ze strany respondentů, čímž byl rozšířen prostor pro co nejpřesnější zjištění.

Než tazatel položil respondentovi otázku zaměřenou na zjištění jeho zkušeností s činnostmi organizací zaměřených na podporu a poradenství cizincům z třetích zemí, přečetl respondentovi krátkou informaci (součást dotazníku) s upřesněním: „*V České republice existují organizace zřizované nebo podporované státem, které poskytují své služby bezplatně a pomáhají cizincům s různými problémy života cizinců v ČR. Může se jednat o poradenství, podporu či jinou formu pomoci. Obrátil/a jste se někdy v minulosti při řešení svých problémů na organizace, které takovou pomoc nabízejí? Nejedná se nám o pomoc rodiny, známých nebo komerčních firem, ale právě o instituce pomáhající bezplatně cizincům.*“

Z odpovědí na uvedenou úvodní otázku vyplynulo, že služby organizací zaměřených na poskytování bezplatné pomoci a podpory cizincům využilo celkem 12 %²⁰ respondentů. Většina respondentů (80 %) uvedla, že se na tyto organizace prozatím neobrátila a 8 % respondentů na otázku odpověď neuvedlo. Z hlediska třídění podle druhu pobytu bylo zjištěno, že na organizace zaměřené na poskytování bezplatné pomoci a poradenství se obraceli více respondenti s přechodným pobytem v ČR - viz graf č. 7.

²⁰ 12 % = celkem 47 respondentů

Graf č. 7 **Odpověď „ano“ na otázku: „Obrátil/a jste se někdy v minulosti při řešení svých problémů na organizace, které takovou pomoc nabízejí? Nejedná se nám o pomoc rodiny, známých nebo komerčních firem, ale právě o instituce pomáhající bezplatně cizincům.“ Podle druhu pobytu v ČR, v %**

Pozn.: *Přechodný pobyt zahrnoval vízum na dobu delší 90 dnů (s platností do doby jednoho roku) a povolení k dlouhodobému pobytu v ČR.

Na uvedené instituce se obraceli zejména státní příslušníci Ukrajiny (60 % z těch, kteří odpověděli kladně na výše uvedenou otázku), dále Ruské federace (32 %), tradičně²¹ nejméně státní příslušníci Vietnamu (9 %). Odlišnosti podle pohlaví zjištěny nebyly. Nejčastěji tyto služby využily osoby ve věku 25 až 34 let. Naopak, nejméně respondenti ve středním věku (kategorie 35 až 44 let), nejmladší respondenti ve věku do 24 let a nejstarší (53 let a více), kteří tuto službu nevyužili vůbec.

Dále měli respondenti možnost uvést konkrétní odpověď na několik doplňujících otázek zaměřených na služby pro cizince. Konkrétně mohli uvést následující skutečnosti:

- na kterou organizaci se obrátili,²²
- s jakým problémem či hledáním pomoci/rady se na tuto organizaci obrátili,
- jak s poskytnutou službou byli spokojeni a
- od koho a kde se o této organizaci dozvěděli.

Na všechny uvedené typy otázek mohli respondenti uvést celkem 3 odpovědi. Vzhledem k nízké četnosti odpovědí respondentů, kdy konkrétní odpovědi uváděli ti, kteří se již v minulosti obrátili na organizace zaměřené na poskytování bezplatného poradenství a pomoci cizincům, jsou níže uvedené instituce seřazeny pouze v následujícím tabulkovém přehledu, a to sestupně dle četnosti odpovědí (resp. i

²¹ viz Bariéry II- EIF 2011 - 07, Kontinuální sledování bariér integrace cizinců z třetích zemí se zřetelem na činnost asistenčních služeb (kapitola 3.4.1)

²² Respondenti měli možnost uvést maximálně tři případy, ve kterých se na takovéto organizace v minulosti obrátili.

alternativních odpovědí²³ respondentů a jejich začleněním do reálného počtu zaznamenaných odpovědí).

Tabulka č. 5 **Organizace/instituce, poskytující bezplatnou pomoc a poradenství cizincům, na které se respondenti v minulosti obrátili**

konkrétní odpovědi respondentů	N
Centrum pro integraci cizinců	10
Inbáze Berkat (nynější Inbáze)	5
vietnamské organizace v SAPA	3
Poradna pro integraci	3
Poradna pro cizince	3
Organizace pro pomoc uprchlíkům	3
Integrační centrum Praha	3
Sdružení pro integraci a migraci	2
OAMP	2
Červený kříž	2
Centrum sociálních služeb Praha	2
úřad práce	1
ROSA	1
Poradna pro občanství, občanská a lidská práva	1
Meta	1
městský/obecní úřad	1
Kontaktní centrum pro cizince	1
In Iustitia	1
Centrum pro otázky migrace	1
ARTEK	1
AMIGA	1
"112"	1
Jiné	2
neví/nepamatuje si	3

Nejčastějším problémem, se kterým se respondenti obraceli na tyto organizace:

- hledání práce/zaměstnání,

Dalšími uváděnými důvody byly:

- hledání pomoci při výuce češtiny (jazykové kurzy),

Ž35RUS-T: „Jazykové kurzy mě moc pomohly, protože jsem nebyla schopná se domluvit. Chci v kurzech pokračovat dál.“

- řešení pobytové agendy (např. pomoc při vyřizování dlouhodobého či trvalého pobytu nebo státního občanství ČR),

²³ Pokud si respondent pamatoval např. pouze ulici nebo adresu organizace, mohl uvést příslušně i tuto odpověď, která byla následně při kódování otázek upřesněna a správně zařazena.

Rady a pomoc související s řešením pobytové agendy byly poskytovány klientům v rámci právního poradenství. Klienti s trvalým pobytem často vyhledávali asistenci při žádostech o udělení státního občanství ČR.

Ž36UKR-T: „Vůbec jsem nevěděla na koho se mám obrátit, vím, že už mám nárok, ale nevěděla jsem jaký postup zvolit a tak. Potřebovala jsem to probrat osobně.“

Klienti s přechodným pobytem velmi často řešili problémy spojené s pobytovou agendou, a to konkrétně:

- **prodloužení dlouhodobého pobytu**

M32UKR-D: „Čekám na prodloužení dlouhodobého pobytu, ale na OAMP stále vymýšlí, co jim mám ještě dodat a když to ve lhůtě dodám, tak čekám. Potom tomu propadne platnost a musím ty dokumenty a potvrzení předkládat ve lhůtě znova. Pro ně žádné lhůty neplatí.“

- **žádost o trvalý pobyt**

Ž44UKR-D: „Na ten trvalý pobyt, prosím Vás, to už je rok... to podala jsem v lednu, teď už je únor, to už skoro čekám.... to už je víc než rok, to už je skoro 14 měsíců, co čekám trvalý pobyt. To asi tady do důchodu budu čekat.“

- sociální poradenství (např. otcovství, rozvod),

V rámci služeb sociálního poradenství, řešili klienti ICP řadu problémů a nesnází, z nichž některé souvisely s druhem pobytu respondenta a jeho právy a povinnostmi. Respondenti s trvalým pobytem se obraceli na ICP zejména v rámci problematiky:

- **čerpání dávek v nezaměstnanosti**

Ž46UKR-T: „Já měla strach z toho zastavit jako ten živnostenský list a jak se můžu přihlásit na ten úřad práce, že bude s tím problém, že jako jsem tady bezdomovec, nemám žádných peněz, nejsem přihlášená do žádné práce. Bála jsem se, aby mi nezrušili trvalý pobyt.“

- **umístění potomka do školky**

Ž35RUS-T: „Paní z ICP se mnou chodila do školky a volala tam (pozn. do školky), zda tam je pro syna místo a co k tomu musím zařídit.“

- **čerpání nemocenské**

M42UKR-T: „Od sociální pracovnice jsem se dověděl, že těch 150 Kč se neplatí každý den, ale měsíčně, jak jsem si myslel.“

U klientů ICP s přechodným pobytem se častěji projevovала nižší míra jejich orientace při řešení problematiky spojené se sociálním a zdravotním pojištěním a z toho vyplývajících problémů:

- **při jednání s úřady**

Ž44UKR-D: „Tak ona (pozn. úřednice ze správy sociálního zabezpečení mi to vůbec nevysvětlila ... ona furt mě honila, abych šla zaplatit sociální za leden, já říkám, já nejdu platit, protože, já chci, abyste mi vysvětlili, proč mám tohle penále (pozn. za nečasné zaplacení sociálního pojištění) platit.“

Bez ohledu na druh povolení k pobytu na území ČR se klienti velmi často obraceli na ICP o pomoc a radu týkající se čerpání důchodového pojištění v ČR.

Ž53UKR-D: „No já sem se chtěla zeptat, co mám z toho, že platím šest let tu sociálku a myslím, že budu ještě dál to platit. Pro mě to jsou velké peníze a chtěla bych vědět, jaký mám nárok na to žádat zde o důchod.“

Ž56UKR-T: „Informace o spojení důchodů, na které mám nárok na Ukrajině a v České republice, jsem se snažila najít na internetu, ale zas tak moc informací jsem nezjistila.“

- komplexní poradenství,
- orientace v české společnosti (např. kde se co vyřizuje, kam a co nahlásit, praktické informace),
- doložení vzdělání/nostrifikace,
- právní poradenství,

Kromě řešení problémů souvisejících s pobytovou agendou, byly v rámci právního poradenství ICP poskytovány rady v celé řadě dalších oblastí a problémů. Jako bylo například rozvodové řízení atd.

Ž35RUS-T: „S dokumenty pro soud týkající se rozvodu mi právník pomohl, ale trvalo to hrozně dlouho.“

Vzhledem k poměrně vysoké vytíženosti kapacit bezplatného právního poradenství docházelo na pobočkách ICP k prodlužování objednacích lhůt. Mnozí oslovení klienti proto deklarovali potřebu navýšení kapacit právního poradenství, které považovali z hlediska poskytovaných služeb v ICP za stěžejní.

M25RUS-D: „Myslím si, že by tu mělo pracovat víc právníků, protože tu jsou tisíce lidí, kteří ty služby potřebují a ani o nich neví. Tady by jim mohli pomoci, protože tomu pan Hajšman nerozumí.“

Ž35RUS-T: „Jediné co mi vadilo, byla dlouhá doba, kterou jsem čekala na odpověď od právníka. Trvalo to měsíc, a když jsem se ptala co se děje, tak mi napsal, že má moc práce, že toho má hodně. Potřebovala bych ho znova, ale nechce se mi tak dlouho čekat. Bylo by potřeba víc právníků, tak dva alespoň na pobočku. Nejvíc problémů a otázek mají lidi (cizinci) co se týká zákonů.“

M26UKR-D: „V ICP jsem potřeboval právní pomoc, ale při první návštěvě mi řekli, že mají právní poradenství na dalších 14 dní zarezervováno. Myslím, že v centru by mělo být v rámci právního poradenství víc právníků. Naši lidi všechno nechávají na poslední chvíli. Bylo by možné cizincům pomoci rychleji.“

- poradenství v podnikání,
- bydlení (např. levné ubytování),
- pracovní povolení,
- jiné (např. vyhrožování a napadení, ztráta dokladů, autonehoda, nemoc),
- nijak blíže nespecifikované.

Bylo zjištěno, že respondenti se nejčastěji o existenci výše zmíněných služeb dozvídali prostřednictvím svých sociálních sítí, zejména od svých přátel a známých, ale také od krajanů či spolupracovníků (Šucha, M. et al, 2009, s. 320), méně často od rodiny. Málo častým zdrojem informací v této oblasti byl internet či reklama.

Nejefektivnějším zdrojem šíření informací o existenci a fungování ICP mezi cizinci (klienty) bylo vzájemné doporučování (předávání reference o ICP) v rámci jejich sociálních vazeb.

M26RUS-D: „Já věděl, že něco takového existuje, ale nikdy jsem do toho nešel, dokud mi to nedoporučil kamarád.“

Ž35RUS-T: „Moje kamarádka měla problémy s vízem, které potřebovala sehnat pro členy její rodiny, snažila se v ČR sloučit rodinu a využila ICP. Proto mi integrační centrum doporučila.“

O existenci organizací nabízejících bezplatnou pomoc a podporu cizincům žijícím v ČR se respondenti dozvěděli převážně až v Praze, resp. v České republice. Mezi ojediněle uvedenými zdroji prvotní informace o těchto službách byly konkrétně:

- SAPA,
- práce/zaměstnání,
- internet,
- OAMP/OAMP s působností Inbáze (na Praze 3 a Praze 4),
- Dům národnostních menšin,

II. Výsledky empirických šetření

- Ukrajinská ambasáda,
- blíže nespecifikovaný telefonát,
- letiště,
- Centrum pro integraci cizinců,
- Ateliér Mozaika, Inbáze,
- Sdružení pro integraci a migraci.

Zdrojem informací o působení ICP a konkrétních službách které poskytuje, byly pro klienty i další (především neziskové) organizace.

Ž36UKR-T: „Dozvěděla jsem se o ICP ve škole, kam chodí moje dcera, že se tady nějaký program pro cizince dělal minulý rok, aby se zapojili do český společnosti, ale já jsem nevěděla, že poskytují i takové služby jako poradenství, dokud jsem se tam nezastavila.“

M28UKR-D: „Nejdříve jsem navštívil Inbázi, ale tam byli právníci vytížení na dlouho dopředu, tak mi doporučili navštívit ICP Praha.“

M25RUS-D: „Dozvěděl jsem se o ICP, když jsem byl na OPU, protože oni využívají stejné právníky. Tohle (ICP) je pro mě poslední krok. Už jsem byl problém řešit na OAMP, Berkatu a OPU. Řekl jsem si, že další právní konzultace může být užitečná, je moc dobře, že je poradenství zadarmo a že se platí ze zdrojů EU.“

K hodnocení spokojenosti s poskytnutou službou se vyjádřilo pouze deset respondentů, šest z nich projevilo spokojenost s poskytnutými službami, jeden nespokojenost, tři neuvedli konkrétní odpověď.

Naprostá většina oslovených klientů ICP deklarovala svoji spokojenost se službami a poradenstvím, které jim byly poskytnuty.

Ž35 UKR-T: „Já jsem byla jako spokojená, jako já bych na tom nic v podstatě neměnila. Co se týká toho chování, a jako všechno, když to srovnám s těmi úřady, tak s vámi takhle hezky nejednají.“

Nespokojenost zaznívala ojediněle, a to pouze od klientů, kteří byli po první návštěvě ICP přeoobjednání na jinou pobočku, takže jim byla pomoc poskytnuta až při další návštěvě, což vnímali negativně.

Ž41UKR-T: „Já vůbec nespokojená, protože já nezjistila nic. Tam byla nějaká sekretářka a jediné co mi poradila je to další centrum, protože to jsem neznala, protože tam nikdo z mých známých nebyl. Ona mi dala číslo a objednala mě tam, tak něco pomohla mě.“

M48UKR-D: (pozn. klient byl přeoobjednán z pobočky ICP, kterou navštívil, na jinou pobočku). „Seděla tu ta blondatá Češka a hodně jiný přístup měla. Přístup opravdu úplně jiný, tady to na tebe dělá dojem, že to je úplně jinak jako tam.“ (pozn. pobočka, na které byl přeoobjednán). „Tam do mě mluvili úplně jak do cizince, tady jsem měl pocit jak od svých, to cítíš hned jako.“

Většina z respondentů, kteří již poskytované služby využili, se již o svoji pozitivní či negativní zkušenost podělila s nějakým jiným krajanem či dalším cizincem, který podobnou pomoc potřeboval nebo hledal. I tato skutečnost zdůrazňuje velký význam a potenciál sociálních sítí při šíření povědomí o existenci „center integrace“, a to jak při šíření pozitivních ohlasů (informací/hodnocení), tak i těch negativních.

Klienti vyjadřovali své rozhodnutí šířit informace o službách poskytovaných ICP v rámci svých sociálních sítí. Pozitivně hodnotili distribuci vizitek, které obdrželi při své návštěvě v ICP, jako vhodný prostředek k dalšímu sdílení kontaktu na pracovníka ICP, se kterým byli sami spokojeni.

M28UKR-D: „Zhruba už 20 až 30 kamarádům a krajanům jsem ICP doporučil. Můj kolega tam chodí například na kurzy češtiny.“

Ž55UKR-T: „Já jsem moc spokojená, takže bych integrační centrum klidně doporučila, dala mi vizitku, takže to číslo můžu předat dál.“

Ž UKR-T: „No jasně, jasně opravdu to centrum doporučím, protože je hromady lidí, kteří vůbec neví, a když půjdeš někam do právníka, tak hned to musíš zaplatit a někde těch peněz furt nám chybí. Tady ne každý si může dovolit hned to zaplatit. Jasně, to jsou hromady lidí, co mají nějaké problémy a neví, co s nimi mají dělat, a když pro nás to je zdarma, tak pro nás to je moc dobrý.“

Klienti rovněž upozorňovali na hlubokou neinformovanost majoritní společnosti ohledně integračních center a bezplatných služeb pro cizince.

M28UKR-D: „Byl jsem i na dalších akcích ICP, možná tak už na patnácti. Většinou se jednalo o sportovní a kulturní akce - fotbal, bowling, promítání filmů v ČJ. Co se týká Čechů, tak těch akcí se účastní víceméně pořád stejné osoby, tak komunita kolem se moc nemění, a to je docela problém, protože většinová společnost o nějakých integračních centrech a jejich práci vůbec nic neví. Mám hodně známých Čechů a nemají představu.“

Byl zjištěn pouze jeden konkrétní případ tzv. „ověřování informací“, kdy respondentka řešila stejný problém současně s několika organizacemi najednou.

2.2 Důvody a bariéry vedoucí respondenty k nevyužívání služeb organizací poskytujících pomoc a poradenství cizincům žijícím v ČR

Respondenti měli možnost uvést konkrétní důvody, proč nevyužili služby organizací poskytujících zdarma pomoc a poradenství cizincům. Konkrétní důvody nevyužívání bezplatných služeb uvedlo 80 % všech respondentů (N=304). Níže uvedená tabulka č. 5 obsahuje pořadí důvodů nevyužívání služeb ze strany respondentů v třídění podle státních příslušností. Byly zjištěny poměrně zajímavé diference mezi zkoumanými státními příslušnostmi.

Tabulka č. 5 **Pořadí hlavních důvodů vedoucích k nevyužívání služeb organizací poskytujících pomoc a poradenství cizincům žijícím v ČR podle státní příslušnosti respondentů (N=304)**

Svoje problémy raději řeším.../pořadí/v %	celkem v %	Ukrajina (N=192)	Vietnam (N=44)	Rusko (N=68)
1. s rodinou	42	II.	I.	I.
2. s krajany	41	I.	II.	II.
3. sám/sama	25	III.	III.	III.
4. nemám problémy, které bych potřeboval/a řešit	22	IV.	IV.	IV.
5. s veřejnými institucemi (např. škola, městský úřad, úřad práce)	12	V.	VI.	V.
6. s úředníky OAMP	11	VI.	V.	VI.
7. ...tyto organizace vůbec neznám	10	VI.	VI.	VIII.
8. se prostředkovatelem	9	VII.	VII.	VII.
9. ...těmto organizacím vůbec nedůvěřuji	5	VIII.	VII.	VII.
10. neví bez odpovědi	4	IX.	-	IX.

Pozn. Možnost uvedení více odpovědí, součet nedává 100 %.

Pokud bychom v dotazníku uvedené důvody nevyužívání těchto služeb přiřadili pro přehlednost ke zkoumaným státním příslušnostem dle dosažených vah (procentuální podíl odpovědi) a vytvořili podle nich pořadí, bylo by možné je shrnout a komentovat následovně:

- *Ukrajina: Svoje problémy nejraději řešili spíše s krajany, pak s rodinou, nebo také sami. V případě nutnosti se obraceli spíše na veřejné instituce, pak OAMP, až následně na zprostředkovatele. 20 % z Ukrajinců se domnívalo, že nemá problémy, které by s těmito organizacemi potřebovali řešit.*
- *Vietnam: Svoje problémy řešili v první řadě s rodinou, pak až s krajany nebo také sami. V případě nutnosti se obraceli spíše na úředníky OAMP, nebo na veřejné instituce, až jako poslední možnost volili zprostředkovatele. 27 % z Vietnamců se domnívalo, že nemá problémy, které by s těmito organizacemi potřebovali řešit.²⁴*
- *Ruská federace: Svoje problémy nejraději řešili jak s rodinou, tak s krajany, nebo také sami. V případě nutnosti se obraceli spíše na veřejné instituce, pak OAMP, až jako poslední možnost volili zprostředkovatele. 21 % z Rusů se domnívalo, že nemá problémy, které by s těmito organizacemi potřebovali řešit.*

Muži častěji než ženy řešili svoje problémy s krajany, sami nebo s pomocí zprostředkovatele. Rovněž častěji uváděli, že nemají problémy, které by mohli řešit s organizacemi poskytujícími bezplatnou pomoc a poradenství cizincům.

Přesvědčení o tom, že nemají problémy, které by potřebovali řešit s pomocí organizací zaměřených na poskytování bezplatné pomoci cizincům, deklarovalo celkem 22 % respondentů (tj. 65 osob) zejména s trvalým pobytem (54 % z nich).

2.3 Nedostatek informací, nedůvěra

Celkem 10 % ze všech respondentů ovšem jako důvod nevyužívání těchto služeb uvedlo, že tyto organizace nezná, neví o nich.

Většina dotázaných klientů, kteří deklarovali svoji spokojenost s pomocí, jež jim byla poskytnuta na pobočkách ICP, rovněž často hovořili o přetrvávající hluboké neinformovanosti jejich krajanů, co se týče nabídky bezplatného poradenství pro cizince. Z tohoto důvodu (a na základě vlastní pozitivní zkušenosti) vyjádřili nutnou potřebu zlepšit propagaci služeb poskytovaných NNO a integračními centry, tak aby se informace o nich dostali do širokého povědomí cizinců žijících na území ČR.

M25RUS-D: „Myslím, že by se kromě více právníků měla posílit propagace, protože o centru ví jen málo lidí. Mělo by se propagovat centrum více na internetu a sociálních sítích, používat banery a propagaci na fóru migrantů, ale i OAMP.“

Ž56UKR-T: „Mělo by se o těch službách dovědět víc cizinců. Být nimi, tak bych šla na OAMP rozdávat těm cizincům, kteří tam čekají letáky s informací, že integrační centrum existuje, jaké nabízí služby a že je to zadarmo. Spousta lidí by toho využila, kdyby dostali leták s informací, že je tam například právní poradenství zadarmo.“

M43UKR-T: „Každý cizinec kupuje noviny o práci. Tak by to mělo být inzerováno v těchto časopisech. Důležité je, aby dostal základní informaci, že toto centrum existuje a co nabízí.“

²⁴ Uvedený výsledek by mohl být v případě Vietnamců zkreslen výraznějším zastoupením mladých lidí, u kterých lze předpokládat slabší vazbu na zprostředkovatele a naopak lepší znalost českého prostředí, tudíž vyšší orientaci.

Pouze 6 % respondentů jim projevilo nedůvěru, přičemž příčiny této nedůvěry pramenily zejména z osobní či zprostředkované negativní zkušenosti respondentů, dále byly způsobeny záměnou či přenosem špatných zkušeností s úřady a úředníky nebo nedůvěrou ve vyřešení konkrétních problémů: nemám dobré zkušenosti, nevěřím, že by mi pomohli najít levné ubytování, nepotřebuji je, nerada chodím po úřadech, nerozumím dobře česky a nerozumím, co po mě chtějí, nevěřím, že by mi pomohli najít ubytování a práci, špatná zkušenost příbuzného, úředníkům vše dlouho trvá, pomoc nikde.

Ž35 UKR-T: „Pokoušela jsem se zjistit, jak získat občanství na našem městském úřadě, ale úřednice se ke mě chovala hrozně, byla neochotná a nic mi neporadila, asi proto, že mám přízvuk. Měla jsem už vůbec chuť se někoho ptát.“

M28UKR-D: „Byl jsem nespokojen s přístupem OAMP. Prodlužují, zdržují, stále vyžadují nějaké další doklady, dokumenty, a to ve lhůtě do deseti dnů. Už jsem vůbec nevěděl, jak to mám řešit a na koho se obrátit.“

2.4 Poskytování odborné pomoci a poradenství cizincům

Otázka, kdo by měl poskytovat odbornou pomoc a poradenství cizincům žijícím v České republice, je diskutována poměrně dlouhou dobu, přičemž její řešení se více či méně opírá zejména o praktické a terénní zkušenosti pracovníků jednotlivých NNO a integračních center. Obecně převládá názor, že důvěra cizinců je spíše nakloněna vůči jejich krajanům, a to jak z důvodu znalosti jazyka, socio-kulturních specifik a tradic, tak z důvodu pocitu vzájemné sounáležitosti stmelující cizince žijící v cizině. Tento pocit důvěry však může být v některých případech ovlivněn negativními zkušenostmi například v rámci krajské komunity (např. negativní zkušenosti cizinců se zprostředkovateli, špatné nebo nedostačující rady krajanů z důvodu jejich nedostatečné znalosti prostředí české společnosti či vzájemné nepřejícnosti apod.). Tyto všechny skutečnosti se pak odrážejí a ovlivňují pocit důvěry cizinců vůči osobám poskytujícím jim odborné poradenství a pomoc.

Rozborem získaných dat týkajících se důvěry respondentů vůči osobám poskytujícím odbornou pomoc a poradenství cizincům bylo zjištěno, že jejich největší důvěra byla vkládána do kombinace českých pracovníků a krajanů zkoumaných státních příslušností (nejvyšší hodnoty dosáhla u ruských respondentů, nejmenší u Vietnamců) - viz tabulka č. 6.

Tabulka č. 6 **Preference státní příslušnosti osob poskytujících odbornou pomoc a poradenství dle hodnocení respondentů (N=381)**

Kdo by podle Vašeho názoru měl poskytovat cizincům odbornou radu či pomoc?					
	jen Češi	jen krajané	Češi a krajané současně	jiní cizinci	na státní příslušnosti nezáleží
Ukrajina	0,69	0,66	0,76	0,41	0,59
Vietnam	0,51	0,63	0,70	0,36	0,48
Rusko	0,61	0,63	0,80	0,34	0,48
index celkem	0,64	0,65	0,76	0,38	0,55

*index = vážený průměr; může nabývat hodnoty 0 – 1,00 (0 = rozhodně ne, 1 = rozhodně ano); použité relativní váhy pro čtyřnásobnou škálu: 1=1, 2=0,75, 3=0,5, 4=0,25, bez odpovědi=0

Zajímavým zjištěním bylo, že např. Ukrajinci preferovali spíše české pracovníky než krajanů, což mohlo být odrazem jejich negativních zkušeností např. se zprostředkovateli či neodbornými nebo finančně zjištnými radami krajanů-laiků (viz např. předcházející zjištění výzkumů²⁵). Největší nedůvěru v poradenství poskytovaném pouze Čechy, projevíli Vietnamci (poskytování odborné pomoci pouze Čechy by uvítala cca třetina z nich), jejich důvěra v krajanů ovšem nebyla vyšší než důvěra v poradenství poskytovaném v rámci kombinace „Čech - Vietnamec“. Kombinované poradenství by uvítala většina respondentů (odpověď „rozhodně ano“ a „spíše ano“) - Ukrajinci 81 %, Vietnamci 74 %, Rusové 83 %. Na míře vyjádřené důvěry vůči osobám poskytujícím bezplatné poradenství a pomoc cizincům se pravděpodobně odrazil požadavek respondentů na kombinaci dostatečné znalosti českého prostředí s žádoucí znalostí jazykových a socio-kulturních specifík zkoumaných státních příslušností, kterou respondenti spatřovali především v kombinaci Čecha a krajana. Lze konstatovat, že respondenti nepreferovali poskytování odborného poradenství tzv. „jinými cizinci“. Největší nedůvěru vůči ostatním cizincům projevíli Vietnamci a Rusové.

Zajímavým zjištěním rovněž bylo, že důvěra respondentů v poskytování odborného poradenství pouze krajanů byla nižší u osob s dlouhodobým pobytem (index = 0,67) než u těch, kteří pobývali v ČR nejkratší dobu na víza do doby jednoho roku (index = 0,74). Nejnižší byla důvěra vůči krajanům u respondentů s trvalým pobytem (index = 0,61). Na základě uvedeného lze předpokládat, že důvěra respondentů v odborné poradenství poskytované výhradně krajanů klesala s dobou strávenou v České republice a nabýváním praktických životních (obzvláště negativních) zkušeností. Naopak, důvěra v odborné rady poskytované pouze českými poradci byla nejnižší u respondentů s dlouhodobým pobytem (index = 0,64), zanedbatelně vyšší pak u respondentů s trvalým pobytem (index = 0,65) a s vízy do doby jednoho roku (index = 0,66). Na základě těchto výsledků lze předpokládat, že cizinci zkoumaných státních příslušností třetích zemí, kteří přicházejí na naše území, se s větší důvěrou obracují spíše na své krajanů než na Čechy. Rozdíly v míře důvěry mužů a žen vůči státní příslušnosti osob poskytujících poradenství nebyly nijak markantní, důvěra mužů v krajanů (index = 0,66) byla ovšem vyšší než důvěra žen (index = 0,63). Obě pohlaví preferovala poskytování odborného poradenství v kombinaci státních příslušností „Čech - krajan“ (ženy = 0,74, muži = 0,77).

2.5 Důvěra ve streetwork

Streetwork nebo také práce v terénu, a to s jednotlivci či skupinou nebo obcí, je jednou z metod používaných v rámci poskytování odborného poradenství a pomoci cizincům z třetích zemí, jejímž cílem je dosáhnout

- většího přiblížení se osobám potřebujícím pomoc či radu²⁶ a také
- rozšíření možností, jak zvýšit informovanost o poskytování odborného poradenství a pomoci mezi cizinci.

²⁵ Bariéry I- EIF 2010 - 26, Bariéry integračního procesu reflexí cizinců z třetích zemí a Bariéry II- EIF 2011 - 07, Kontinuální sledování bariér integrace cizinců z třetích zemí se zřetelem na činnost asistenčních služeb

²⁶ Důraz na podporu terénní sociální práce v prostředí cizinců (streetwork) klade rovněž aktualizovaná Koncepce integrace cizinců- Společné soužití (Usnesení vlády č.99/2011), jež je prováděna v rámci Postupu při realizaci koncepce pro daný rok (aktuálně dle Usnesení vlády č.60/2014) viz MVČR. 2013. Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky v roce 2013 str. 73

Respondentům byla položena otázka, aby se zamysleli nad tím, od koho (dle uvedených variant a kombinací státních příslušností krajan - cizinec) by na veřejnosti (např. někde na ulici či metru) nejspíše přijali nabízenou odbornou pomoc či radu zdarma.

Rozborem dat bylo zjištěno, že míra projevené důvěry vůči osobě či osobám nabízejícím zdarma odbornou pomoc či poradenství na veřejných prostranstvích byla nižší než míra projevené důvěry vůči osobám poskytujícím toto poradenství. Respondenty by nejvíce oslovili jejich krajané (index = 0,55) nebo krajané ve spolupráci s Čechy (index = 0,55). Naopak, nedůvěru by pociťovali vůči tzv. „jiným cizincům“ (index = 0,36). Na základě srovnání výsledných indexů důvěry respondentů vůči poskytování bezplatného poradenství a nabízení bezplatného poradenství na veřejnosti (viz tabulky č. 6 a 7) bylo možné vyslovit následující předpoklad potřeby zvýšené obezřetnosti při využívání streetworku jakožto nástroje pro dosažení zvýšené informovanosti CTZ o nabídce asistenčních (podpůrných) služeb poskytovaných pro CTZ. Streetwork je důležitým nástrojem k navázání kontaktu obzvláště se specifickými skupinami cizinců a je proto potřebné spíše posílit jejich důvěru v tento nástroj, než jej nahrazovat „méně kontaktními“ postupy. Možnosti a dopady využívání streetworku je také potřebné kontinuálně monitorovat a současně podporovat vytvoření takových podmínek, které přispějí k jeho co možná největší úspěšnosti při dosahování stanovených cílů v terénu. K posílení důvěry ve streetwork může přispět mimo jiné i to, že terénní program není paušálně zacílený na všechny skupiny cizinců, ale je uzpůsoben konkrétním potřebám různých specifických skupin osob v této kategorii.

Tabulka č. 7 Preference státních příslušností vybraných osob a jejich kombinací nabízejících odbornou pomoc a poradenství cizincům zdarma na veřejnosti

<i>Důvěřoval/a byste někomu, kdo by Vám na veřejnosti, např. někde na ulici nebo v metru, nabídl odbornou radu či pomoc zdarma? Jaká by byla Vaše důvěra, kdyby Vám odbornou radu či pomoc nabídl/a:</i>				
<i>možnosti/index*</i>	Ukrajina	Vietnam	Rusko	celkem
jen Váš krajan/ka	0,54	0,57	0,54	0,55
jen Čech/Češka	0,50	0,48	0,47	0,48
jiný cizinec/cizinka	0,36	0,36	0,36	0,36
Váš krajan/ka společně s Čechem/Češkou	0,55	0,55	0,55	0,55
Čech/Češka společně s jiným cizincem/cizinkou	0,45	0,42	0,40	0,42
Váš krajan/ka společně s jiným cizincem/cizinkou	0,45	0,44	0,42	0,44

**index = vážený průměr; může nabývat hodnoty 0 – 1,00 (0 = rozhodně ne, 1 = rozhodně ano); použité relativní váhy pro čtyřnásobnou škálu: 1=1, 2=0,75, 3=0,5, 4=0,25, bez odpovědi=0*

Na základě rozboru míry důvěry respondentů v osoby nabízející poradenství a pomoc cizincům zdarma na veřejnosti bylo dále zjištěno následující:

- důvěra žen vůči osobám nabízejícím služby na veřejnosti je spíše nízká,²⁷
- vzniká otázka, zdali by streetwork nebo práce v terénu neměl být cíleně zaměřen spíše na cizince, jejichž postavení ve společnosti či na trhu práce je z nějakého důvodu znevýhodněno, např.:

²⁷ Míra projevené důvěry žen vůči všem státním příslušnostem uvedených osob a jejich kombinacím byla ve všech případech nižší než míra projevené důvěry u mužů.

II. Výsledky empirických šetření

- nedostačující orientací v české společnosti (zejména cizinci s platností víz na dobu jednoho roku nebo cizinci s nově uděleným dlouhodobým pobytem),
- problémy na trhu práce a při zaměstnání (např. agenturní zaměstnanci, osoby zaměstnané v rodinném podniku bez/s nárokem na mzdu, osoby bez práce),
- drogovou závislostí a dealerstvím drog,
- prostitucí (např. osoby zneužívané v nedobrovolném postavení),
- chudobou (např. rodiče s dětmi bez finančních prostředků a domova),
- neregulérním statutem v ČR (osoby s neregulérním pobytovým režimem),
- bezdomovectvím atd.

3. Oblasti starostí či obtíží

Vezmeme-li v potaz skutečnost, že cizinci se od majoritní společnosti v ČR odlišují²⁸ např. dodržováním povinností vyplývajících z podmínek pobytového režimu stanoveného příslušnou legislativou, dále například neznalostí nebo omezenou znalostí češtiny a českého prostředí, nebo specifikou sítí sociálních kontaktů, či kulturních odlišností atd., lze vyslovit předpoklad, že určité oblasti života v ČR mohou pro cizince představovat větší či menší překážky, které musí překonávat, přičemž z hlediska zaměření výzkumu (mapování poptávky cizinců po bezplatném poradenství a pomoci) i formulací následujících opatření je užitečné tyto oblasti a problematiky znát.

V otázce zaměřené na zmapování osobních problémů, starostí nebo obtíží měli respondenti možnost vyjádřit závažnost vybraných oblastí života podle toho, do jaké míry se s jejich řešením trápí nebo nikoliv. Mezi mapovanými problémy a starostmi nezaznělo téma čerpání důchodového pojištění, což neznamená, že toto téma není aktuální (s touto problematikou se na ICP obrátili i někteří klienti - viz výše), ale naopak do budoucna představuje jedno z nejzávažnějších témat, co se potřeb informovanosti cizinců týká. Obdobný vývoj lze vzhledem ke stárnutí populace cizinců v ČR očekávat rovněž u pojištění pro případ invalidity. Počet cizinců z třetích zemí ve věku 65 let a více (tedy těch, kteří mají vzhledem k věku na důchodové pojištění potenciální nárok) totiž vykazuje rostoucí tendenci. U všech tří skupin CTZ dle jejich státní příslušnosti došlo mezi roky 2004 a 2008 (první a poslední dostupné údaje ČSÚ s tímto zaměřením²⁹) k výraznému nárůstu počtu osob v této věkové kategorii. Zjištěný nárůst byl nejvýraznější u Vietnamců (z 688 na 1 054, tj. nárůst o 87 %). U Rusů i Ukrajinců byl zjištěný nárůst méně dramatický, i přesto ale velmi výrazný: u Rusů se počet osob v této věkové kategorii zvýšil z 871 v roce 2004 na 1 378 v roce 2008 (tj. o 58 %), u Ukrajinců z 688 na 1 053 (tj. nárůst o 53 %).

Jak ilustruje následující tabulka č. 8, nejvíce se respondenti všech tří zkoumaných státních příslušností shodně potýkali s češtinou, dále s vyřizováním pobytové agendy a hledáním zaměstnání. Lišila se ovšem míra, jakou zátěž pro ně daná oblast představovala. Čeština byla tradičně největším problémem pro respondenty z Vietnamu,³⁰ hledání zaměstnání zase nejvíce trápilo Ukrajince. Náročnost pobytové agendy zatěžovala respondenty z Ukrajiny, Vietnamu a Ruské federace ve stejné míře.

Obtíže či starosti pro dotázané respondenty představovalo také řešení uznání (nostrifikace) jejich dosaženého vzdělání, orientace v právech a povinnostech obyvatele ČR, dále zajištění si bydlení, nevyhovující pracovní podmínky, zdravotní péče a neproplácení přesčasů. Naopak, nejméně řešili nebo neměli potřebu řešit starosti či problémy spojené s manželským/rodinným životem, daňovým přiznáním, podnikáním a zdravotním pojištěním rodinných příslušníků. Respondenti měli rovněž možnost uvést volnou odpověď, tuto možnost využili celkem čtyři respondenti. Byly uvedeny tyto odpovědi: peníze, vyšší mzda, přízvuk (zaměstnanci), dále všeobecný nedostatek práce a stejné problémy jako Češi (podnikatelé na živnostenský list). Starosti či obtíže spojené s podnikáním neřešilo nebo spíše neřešily 3/4 podnikatelů na živnostenský list (N=97), daňové přiznání představovalo menší či větší obtíže pro 30 % z nich.

²⁸ Přestože veřejně zaznívají i názory (viz seminář - Obtížně dosažitelní cizinci, debata o metodologii výzkumů o migraci, konaný 20. 5. 2014), že zkoumat cizince z pohledu jejich „cizinctví“ hraničí do určité míry s etikou, protože je podtrhována jejich jinakost pramenící z jejich migrační historie či pozadí.

²⁹ Údaje jsou platné vždy k 31. 12. 2004 a 2008 viz http://vdb.czso.cz/vdbvo/tabparam.jsp?voa=tabulka&cislotab=DEM0240UU&&kapitola_id=743

³⁰ viz Bariéry II- EIF 2011 - 07, Kontinuální sledování bariér integrace cizinců z třetích zemí se zřetelem na činnost asistenčních služeb (kapitola 2.2.4)

II. Výsledky empirických šetření

Tabulka č. 8 **Pořadí osobních problémů, starostí nebo obtíží respondentů podle státní příslušnosti (N=381, řazeno sestupně)**

osobní problémy, starosti nebo obtíže/index*	Ukrajina	osobní problémy, starosti nebo obtíže/index*	Vietnam
hledání zaměstnání	0,57	čeština	0,70
čeština	0,57	vyřizování povolení k pobytu	0,56
vyřizování povolení k pobytu	0,55	hledání zaměstnání	0,47
nevyhovující pracovní podmínky	0,45	práva a povinnosti obyvatele ČR	0,46
uznání vzdělání	0,44	uznání vzdělání	0,43
bydlení	0,43	zdravotní péče	0,42
neproplácení přesčasů	0,43	bydlení	0,42
zdravotní péče	0,42	podnikání	0,42
práva a povinnosti obyvatele ČR	0,42	daňové přiznání	0,37
manželský/rodinný život	0,36	manželský/rodinný život	0,36
zdravotní pojištění rodinných příslušníků	0,34	nevyhovující pracovní podmínky	0,36
daňové přiznání	0,33	zdravotní pojištění rodinných příslušníků	0,35
podnikání	0,33	neproplácení přesčasů	0,29
osobní problémy, starosti nebo obtíže/index*	Rusko	osobní problémy, starosti nebo obtíže/index*	celkem
čeština	0,56	čeština	0,58
vyřizování povolení k pobytu	0,54	vyřizování povolení k pobytu	0,55
hledání zaměstnání	0,51	hledání zaměstnání	0,54
práva a povinnosti obyvatele ČR	0,45	uznání vzdělání	0,44
uznání vzdělání	0,43	práva a povinnosti obyvatele ČR	0,43
zdravotní péče	0,43	bydlení	0,42
bydlení	0,41	nevyhovující pracovní podmínky	0,42
nevyhovující pracovní podmínky	0,39	zdravotní péče	0,42
daňové přiznání	0,39	neproplácení přesčasů	0,40
neproplácení přesčasů	0,38	manželský/rodinný život	0,36
manželský/rodinný život	0,36	daňové přiznání	0,35
podnikání	0,35	podnikání	0,35
zdravotní pojištění rodinných příslušníků	0,32	zdravotní pojištění rodinných příslušníků	0,34

* index = vážený průměr; může nabývat hodnoty 0 - 1,00 (0 = rozhodně ne, 1 = rozhodně ano); použité relativní váhy pro čtyřnásobnou škálu: 1=1, 2=0,75, 3=0,5, 4=0,25, bez odpovědi=0

Byly zjištěny také rozdíly mezi tím, s čím se potýkali Ukrajinci, Rusové a Vietnamci. Neproplácení přesčasů a nevyhovující pracovní podmínky nejvíc trápily respondenty z Ukrajiny, pak z Ruské federace, naopak nejméně tuto oblast jako problém vnímali respondenti z Vietnamu. Vzhledem k tomu, že vietnamské respondenty v minimální míře trápilo neproplácení přesčasů, lze z uvedeného zjištění pouze usuzovat, že nevypovídá ani tak o spravedlivém proplácení přesčasů pracovníkům vietnamské komunity, jako spíše o absenci institutu přesčasů v rámci této komunity. Vietnamci také častěji řešili záležitosti a obtíže spojené s podnikáním a podáváním daňového přiznání, než tomu bylo u respondentů z Ukrajiny a Ruské federace. Práva a povinnosti obyvatele České republiky představovaly největší zátěž pro respondenty z Vietnamu, méně už pro Rusy a Ukrajince, kteří mají zřejmě i díky snadnějšímu překonávání jazykové bariéry možnost lepší a snadnější orientace ve společnosti, jejím fungování a požadavcích, které na ně klade.

Bylo zjištěno, že pro respondenty zaměstnané v rámci pracovních agentur³¹ představovaly vybrané oblasti života v ČR mnohem větší starosti či obtíže, než tomu bylo u zaměstnanců a podnikatelů na živnostenský list - viz tabulka č. 9. Agenturní zaměstnanci nejvíce zatěžovalo vyřizování povolení k pobytu (index = 0,75), čeština (index = 0,73), hledání zaměstnání (index = 0,69), dále bydlení (index = 0,57), neproplácení přesčasů (index = 0,57) a nevyhovující pracovní podmínky (index = 0,56).

Tabulka č. 9 **Srovnání hlavních oblastí problémů/starostí respondentů podle nejčastějších forem jejich zaměstnání**

<i>Váš život cizince/cizinky v ČR může přinášet jisté obtíže nebo problémy či starosti, které musíte řešit. Které problémy, starosti nebo obtíže trápí Vás osobně?</i>				
<i>oblasti/index*</i>	zaměstnanec (práce u zaměstnavatele) N=168	zaměstnanec pracovní agentury N=45	podnikám na živnostenský list N=97	celkem N=381
čeština	0,58	0,73	0,54	0,58
vyřizování povolení k pobytu	0,55	0,75	0,48	0,55
hledání zaměstnání	0,60	0,69	0,44	0,54
bydlení	0,41	0,57	0,40	0,42
nevyhovující pracovní podmínky	0,43	0,56	0,41	0,42
neproplácení přesčasů	0,43	0,57	0,36	0,40

* *index = vážený průměr; může nabývat hodnoty 0 - 1,00 (0 = rozhodně ne, 1 = rozhodně ano); použité relativní váhy pro čtyřnásobnou škálu: 1=1, 2=0,75, 3=0,5, 4=0,25, bez odpovědi=0*

3.1 Orientace ve vybraných oblastech života v ČR

Řešitelský tým dále zajímalo sebehodnocení respondentů, do jaké míry jsou schopni si sami poradit ve vybraných oblastech života v ČR. Většina respondentů byla přesvědčena, že nejvíce si dokáže poradit se zajištěním bydlení (index = 0,79, rozhodně ano, spíše ano 87 %), se zajištěním zdravotní péče (index = 0,78, rozhodně ano, spíše ano 84 %), s vyřizováním povolení k pobytu (index = 0,74, rozhodně ano, spíše ano 77 %) a hledáním zaměstnání (index = 0,73, rozhodně ano, spíše ano 76 %). Téměř třetina respondentů (31 %) se více či méně potýkala s orientací v právech a povinnostech obyvatele České republiky (index = 0,65). Indexy ostatních oblastí života byly sníženy vyšším zastoupením neuvedených odpovědí respondentů.

³¹ Pozn. mezi agenturními pracovníky nebyl ani jeden respondent z Vietnamu.

II. Výsledky empirických šetření

Tabulka č. 10 **Pořadí vytvořené na základě sebehodnocení respondentů v orientaci při řešení vybraných záležitostí (N=381, řazeno sestupně)**

osobní problémy, starosti nebo obtíže/index*	Ukrajina	osobní problémy, starosti nebo obtíže/index*	Vietnam
zajištění bydlení	0,79	zajištění bydlení	0,83
zajištění zdravotní péče	0,78	zajištění zdravotní péče	0,76
vyřizování povolení k pobytu	0,75	vyřizování povolení k pobytu	0,71
hledání zaměstnání	0,74	hledání zaměstnání	0,70
práva a povinnosti obyvatele ČR	0,66	manželský/rodinný život	0,67
manželský/rodinný život	0,64	podnikání	0,65
vyřízení nostrifikace	0,61	práva a povinnosti obyvatele ČR	0,60
podnikání	0,44	vyřízení nostrifikace	0,58
uplatnění daňových úlev	0,44	daňové přiznání	0,58
daňové přiznání	0,43	uplatnění daňových úlev	0,52
osobní problémy, starosti nebo obtíže/index*	Rusko	osobní problémy, starosti nebo obtíže/index*	celkem
zajištění zdravotní péče	0,79	zajištění bydlení	0,79
zajištění bydlení	0,77	zajištění zdravotní péče	0,78
vyřizování povolení k pobytu	0,73	vyřizování povolení k pobytu	0,74
hledání zaměstnání	0,70	hledání zaměstnání	0,73
manželský/rodinný život	0,68	práva a povinnosti obyvatele ČR	0,65
práva a povinnosti obyvatele ČR	0,68	manželský/rodinný život	0,65
vyřízení nostrifikace	0,64	vyřízení nostrifikace	0,61
podnikání	0,50	podnikání	0,48
daňové přiznání	0,47	daňové přiznání	0,46
uplatnění daňových úlev	0,44	uplatnění daňových úlev	0,45

* index = vážený průměr; může nabývat hodnoty 0 – 1,00 (0 = rozhodně ne, 1 = rozhodně ano); použité relativní váhy pro čtyřnásobnou škálu: 1=1, 2=0,75, 3=0,5, 4=0,25, bez odpovědi=0

V případě respondentů ukrajinské státní příslušnosti lze konstatovat, že se v porovnání s Vietnamci a Rusy hodnotí mírně lépe při hledání si zaměstnání (práce, index = 0,74: 0,70), ovšem při vyřizování nostrifikace dosaženého vzdělání projevili oproti respondentům z Ruské federace menší jistotu (index = 0,61). Zajímavé bylo srovnání poměrně vysokého sebehodnocení vietnamských respondentů v orientaci při podnikání (index = 0,65) s poměrně nižší mírou jejich orientace v oblasti vztahující se k záležitostem okolo daňového přiznání (index = 0,58) či uplatňování daňových úlev (index = 0,52).³² Souhrnně lze dále konstatovat následující:

- respondenti s trvalým pobytem projevili obecně vyšší orientaci ve všech zkoumaných oblastech, než tomu bylo u respondentů s dlouhodobým a krátkodobým pobytem;
- respondenti s vyšším vzděláním se hodnotili lépe v rámci širšího spektra zkoumaných oblastí;
- ženy si byly oproti mužům jistější při hledání zaměstnání, vyřizování povolení k pobytu, v zajištění zdravotní péče i bydlení, také v orientaci v rámci práv a

³² Lze předpokládat, že tento rozdíl v sebehodnocení byl u vietnamských respondentů způsoben častým delegováním většiny činností spojených s podnikáním na externí soukromé subjekty či zprostředkovatele.

povinností obyvatele ČR a více věřily, že si dokážou poradit v manželském/rodinném životě;

- muži si naopak byli jistější v oblastech spjatých s podnikáním či daňovým přiznáním;
- agenturní zaměstnanci se v dotazovaných oblastech orientovali méně než respondenti zaměstnaní u zaměstnavatele či osoby podnikající na živnostenský list.

3.2 Přístup k internetu

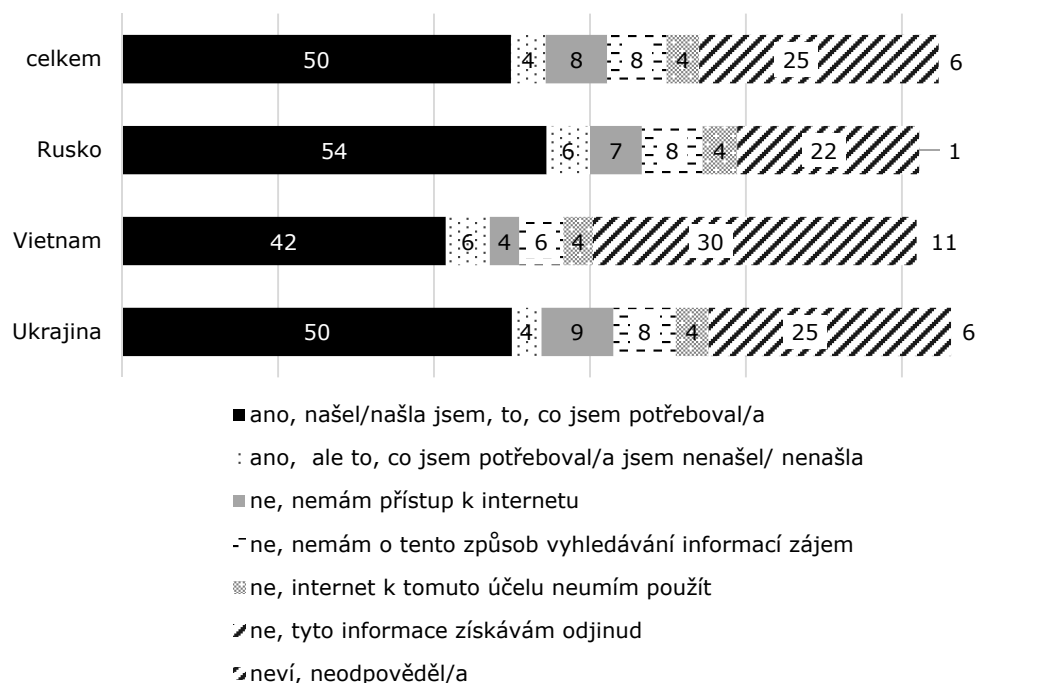
Mnoho informací pro cizince (pobytová agenda, informace o zdravotním pojištění, organizování kulturních akcí, informace o jazykových kurzech, informace o projektové činnosti NNO, aktuality organizací zaměřených na podporu a poradenství CTZ atd.) bývá v současnosti nabízeno a distribuováno formou internetu. Informace o tom, do jaké míry a s jakou zdatností cizinci internet využívají, ovšem spíše chybí. Respondenti byli dotázáni, zdali mají pravidelný přístup na internet³³. Více než 3/4 respondentů měly pravidelný přístup k internetu, 18 % ne a 4 % odpověď nevedla. Pravidelný přístup na internet deklarovali zejména Rusové a Vietnamci. Z hlediska státní příslušnosti bylo rozložení týkající se pravidelného přístupu na internet následující (ano: ne) - Ukrajinci 73: 22, Vietnamci 81: 9, Rusové 89: 13. Pravidelný přístup na internet si snažily zajistit jak osoby s trvalým, tak přechodným pobytem. Ovšem většinu z těch, kteří neměli pravidelný přístup na internet, tvořily osoby s přechodným pobytem (81 %). Dále bylo zjištěno, že bez pravidelného přístupu na internet byli častěji muži než ženy (24 % mužů: 10 % žen) a spíše osoby s nižším příjmem.

Dále měli respondenti možnost vyjádřit svoji zkušenost, zda hledali na internetu informace týkající se podmínek jejich pobytu v ČR. Polovina respondentů uvedla, že potřebné informace k podmínkám jejich pobytu v České republice na internetu najde. Další polovina respondentů ovšem tyto informace na internetu nevyhledávala, a to z následujících vybraných důvodů (viz graf č. 8):

- 4 % tam nenajdou informace, které potřebují;
- 8 % respondentů nemělo přístup k internetu;
- 8 % nemělo o tento způsob vyhledávání informací zájem;
- 4 % neuměla k tomuto účelu internet použít;
- čtvrtina respondentů informace o jejich pobytu v ČR získává odjinud;
- 6 % odpověď nevedlo.

³³ tj. alespoň jedenkrát týdně

Graf č. 8 **Vyhledávání informací týkajících se podmínek pobytu v ČR na internetu dle státní příslušnosti, v % (N=381)**

Pozn.: Možnost více odpovědí, součet nedává 100 %.

Nejméně využívali internet k hledání informací o jejich pobytu v ČR Vietnamci, přičemž nejčastěji hledali informace odjinud nebo na otázku odpověď neuvedli. Při hledání informací pracovali s internetem nejvíce státní příslušníci Ruské federace. Respondenti s trvalým pobytem se dokázali na internetu zorientovat lépe než respondenti s dlouhodobým pobytem, kteří ovšem informace spjaté s jejich pobytem v ČR potřebují častěji a více. Potřebné informace dokázaly na internetu vyhledat spíše osoby mladší a osoby s vyšším vzděláním. Muži častěji uváděli, že nemají přístup k internetu (12 % mužů: 3 % žen).

Lze konstatovat, že ačkoliv Vietnamci měli přístup k internetu poměrně zajištěný, informace k jejich pobytu v ČR čerpali často raději odjinud. Přitom právě jejich „zápal“ pro tzv. chytré telefony s internetem a poměrně častý, pravidelný přístup na internet by byl vhodnou formou šíření potřebných informací mezi jejich „komunitu“, přičemž by zřejmě musely být využity zábavnější poutavé formy prezentace informací (např. využití virálních videí v jejich mateřštině, nebo zakomponování relevantních informací do sledované seriálové tvorby, či periodik a časopisů pro mladé nebo pro ženy, které jsou často mediátorem přenosu informací).

3.3 Znalost češtiny a kurzy českého jazyka

Zásadním předpokladem úspěšné integrace cizinců do české společnosti je možnost komunikace v českém jazyce. Právě neschopnost komunikace v češtině označili respondenti ve výzkumu provedeném v rámci projektu Bariéry I. jako nejvýznamnější překážku v jejich integraci do majoritní společnosti. Sebehodnocení znalosti

češtiny u respondentů z třetích zemí bylo řešitelským týmem sledováno kontinuálně v průběhu výše uvedených výzkumných šetření (viz detailněji srovnání v Bariéry II., str. 44 až 48). Také v rámci posledního šetření, které z metodologických důvodů není srovnáváno s předchozími dvěma (jak již bylo uvedeno výše, šetření probíhalo pouze na území HI. města Prahy), měli respondenti možnost ohodnotit sami sebe, jak dobře či špatně rozumí mluvené češtině, mluví českým jazykem, rozumí psané češtině, a jak sami v českém jazyce píšou. Lze konstatovat, že s narůstající náročností, kterou vyžadovalo zvládnutí uvedených znalostí českého jazyka, klesala i úroveň sebehodnocení respondentů. Respondenti nejvíce ovládali porozumění mluvené češtině (celkem 84 % z nich se ohodnotilo úrovní „výborně“ až „dobře“, N=380), mluvit česky minimálně na úrovni „dobře“ dokázalo celkem 68 % respondentů (N=380). Psané formě českého jazyka minimálně „dobře“ rozuměla pouze polovina dotázaných (N=379) a až 65 % respondentů psanou formu češtiny ovládalo „spíše špatně“ až „špatně“ (N=377). V sebehodnocení forem znalostí českého jazyka projeví největší znalost češtiny respondenti Ukrajiny a Ruské federace, a to téměř shodně ve všech zkoumaných oblastech, přičemž Rusové projeví mírně více jistoty při zvládnutí nejnáročnější formy jazyka, a to při psaní v českém jazyce (srovnej: index mluva česky Ukrajina = 0,72, Rusko = 0,70 až index psaní v češtině Ukrajina = 0,54, Rusko = 0,56). Nejnižší znalost češtiny projeví respondenti jazykově a kulturně nejvzdálenější, tedy Vietnamci (index mluva česky = 0,61, index psaní v češtině = 0,45). Dle sebehodnocení na tom znalostně nejlépe byla generace mladých Vietnamců, kteří již studovali v České republice.

Respondenti měli rovněž příležitost vyjádřit míru důležitosti, jakou pro jejich život v ČR představuje ovládnutí uvedených forem znalosti českého jazyka. Lze konstatovat, že všem uvedeným oblastem znalosti českého jazyka přisuzovali respondenti vysokou důležitost, a to zejména porozumění a ovládnutí mluvené češtiny. Zajímavým zjištěním bylo, že při posuzování důležitosti ovládnutí češtiny pro život respondentů v České republice nebyly mezi Ukrajinci, Vietnamci a Rusy zaznamenány výrazné diference. Většina respondentů si uvědomovala, že úroveň znalosti českého jazyka je pro život v ČR velmi důležitá. Dále bylo zjištěno, že s narůstající obtížností spojenou s dosažením vyšší úrovně znalosti českého jazyka byla tato vyšší úroveň ve vnímání respondentů méně důležitá, a to u všech zkoumaných státních příslušností. Znalostem všech uvedených forem českého jazyka přisuzovali největší důležitost respondenti Ruské federace, nejmenší respondenti z Vietnamu - detailněji viz tabulka č. 11.

Tabulka č. 11 **Srovnání míry důležitosti v ovládnutí českého jazyka dle státní příslušnosti**

<i>Je pro Vás život v ČR důležitá znalost českého jazyka z hlediska:</i>				
<i>formy znalosti českého jazyka/index*</i>	Ukrajina	Vietnam	Rusko	celkem
porozumění mluvené češtině	0,90	0,89	0,93	0,90
mluvy českým jazykem	0,87	0,89	0,89	0,88
porozumění psané češtině	0,75	0,73	0,83	0,77
psaní v českém jazyce	0,70	0,68	0,73	0,71

* index = vážený průměr; může nabývat hodnoty 0 - 1,00 (**0 = rozhodně ne, 1 = rozhodně ano**); použité relativní váhy pro čtyřnásobnou škálu: 1=1, 2=0,75, 3=0,5, 4=0,25, bez odpovědi=0

Dle sebehodnocení byly ve znalosti češtiny zdatnější ženy než muži, důležitost znalosti češtiny pro život v ČR měla větší význam u žen. Dle sebehodnocení respondentů, s úrovní dosaženého vzdělání stoupala jak znalost českého jazyka, tak i uvědomování si důležitosti znalosti češtiny. Potřebu ovládnutí českého jazyka si nejvíce uvědomovali nejmladší respondenti (do 24 let) a respondenti ve věku 35 až 44 let.

II. Výsledky empirických šetření

V rámci naplňování koncepce integrační politiky ČR mají cizinci z třetích zemí pobývající na území České republiky možnost navštěvovat jazykové kurzy češtiny, které jsou pořádané zejména pod záštitou NNO v rámci jejich spolupráce s vybranými jazykovými školami. Dle vyjádření expertů z řad NNO, převládá ze strany cizinců o tyto kurzy poměrně velký až enormní zájem, přičemž sílí i tlak na zajištění:

- dostatečné kapacity kurzů a jejich financování,
- kvalifikované úrovně nabízených jazykových kurzů ze strany vyučujících pedagogů a
- zajištění možnosti návaznosti jazykových kurzů dle úrovně znalosti češtiny (např. začátečníci, mírně pokročilí, pokročilí).

M26RUS-D „Je hodně lidí, kteří si podají inzerát do novin, že učí češtinu, ale bez vzdělání. Naše učitelka v ICP je ale opravdu perfektní pedagog.“

Lze konstatovat, že v současné době není ze strany NNO možné uspokojit celkovou poptávku CTZ po jazykových kurzech češtiny, přičemž nadále zůstává problematické zajištění řádného absolvování jazykových kurzů ze strany cizinců (tzv. řádné dokončení kurzu).

M48UKR-D „Také jsem se ptal na jazykové kurzy, nabídli mi pouze ty komerční placené kurzy, protože jejich kurzy už byly plné.“

Ž35RUS-T „Jazykové kurzy mě moc pomohly, protože jsem nebyla schopná se domluvit. Chci v kurzech pokračovat dál.“

Šetřením bylo zjištěno, že poměrně značná část respondentů (celkem 59 %) nikdy jazykový kurz češtiny nenavštěvovala (a to jak respondenti s trvalým, tak přechodným pobytem) a 12 % ani nemá v plánu jazykový kurz navštěvovat (většinu z nich tvořili respondenti s dlouhodobým pobytem).

Z těch, kteří jazykový kurz češtiny navštěvovali (N=107), nejčastěji navštěvovali kurz češtiny pořádaný zdarma (16 % respondentů), 13 % respondentů si takovýto kurz platilo samo a pouze 2 % navštěvovala jazykový kurz, při kterém se platila vratná záloha, která byla navržena po řádném absolvování kurzu. 4 respondenti odpověď neuvedli.³⁴ Na základě rozboru návštěvnosti jazykových kurzů dle zkoumaných státních příslušností lze konstatovat, že pro absolvování jazykových kurzů se rozhodli spíše respondenti z Ruské federace (44 % z nich), dále Vietnamci (32 % z nich), nejméně Ukrajinci (26 % z nich).

Ačkoliv explicitně nebyl zjišťován konkrétní důvod návštěvnosti jazykových kurzů, či naopak důvod, proč se cizinec pro jazykový kurz nerozhodl, lze vyslovit předpoklad, že kromě ochoty či zájmu cizinců absolvovat jazykový kurz češtiny vstupují do rozhodování cizinců i obtíže týkající se sladění pracovního a rodinného života s dalším (jazykovým) vzděláváním. Bylo zjištěno, že většina respondentů pracujících pro pracovní agentury (cca 3/4 z nich, N=45) neabsolvovala jazykové kurzy, nebo to ani neplánovala. Obzvláště tato skupina cizinců z třetích zemí měla velké překážky zvládnout sladění jazykové výuky s náročnou a specificky organizovanou

³⁴ Respondenti mohli uvést více odpovědí na otázku absolvování uvedených forem jazykových kurzů, součet nedává 100 %.

pracovní dobou, přičemž si ovšem tito respondenti důležitost znalosti českého jazyka velmi uvědomovali (index důležitosti rozumět mluvené češtině = 0,86, index důležitosti mluvit česky = 0,82). Problém sladění pracovního života s dalším jazykovým vzděláváním lze předpokládat i u osob podnikajících, které i vzhledem ke svým širším finančním možnostem častěji volily jazykové kurzy, které si sami zaplatily (24 % z nich, N=97).

Respondenti, kteří absolvovali jazykový kurz češtiny (N=107), nejčastěji navštěvovali nějakou jazykovou školu 28 %, ³⁵ 10 % respondentů využilo soukromého učitele češtiny, Integrované centrum Praha 8 %, Centrum pro integraci cizinců 6 %, kamarádka/známého 6 %, výuku u zaměstnavatele 5 %. Současně byly uvedeny následující individuální odpovědi - Česká společnost, NNO, OPU, Berkat, poradkyně cizinecké policie, Poradna pro integraci, YMCA, úřad práce Praha 6, velvyslanectví, SAPA. Konkrétní odpověď neuvodilo celkem 26 % respondentů. Spokojenost s úrovní absolvovaného jazykového kurzu češtiny projevila naprostá většina respondentů - 49 % bylo rozhodně spokojeno a 49 % jich bylo spíše spokojeno. Cenu za absolvované kurzy uvedlo pouze 37 respondentů, přičemž minimální cena činila 50 Kč (soukromá učitelka), maximální 24 000 Kč (právnícká fakulta Juridicum), medián finančních nákladů na kurzy činil 5 000 Kč.

Byl zaznamenán pouze jeden projev nespokojenosti s jazykovým kurzem češtiny, kdy respondentka konkrétně uvedla „*málo se tam mluvilo, pořád se jenom četlo*“, přičemž instituci pořádající tento kurz odmítla uvést.

Téměř 1/3 respondentů (N=107) uvedla, že navštěvovala jazykové kurzy češtiny opakovaně.

3.4 Mezery v orientaci

Část dotazníku byla zaměřena na zjištění deficitů či mezer v informovanosti a orientaci ³⁶ cizinců z třetích zemí ve vybraných oblastech života v České republice. Respondenti měli možnost vyjádřit subjektivní názor na následující otázky:

- jejich nárok na podporu v nezaměstnanosti,
- vědomost o tom, kde žádat o podporu v nezaměstnanosti,
- důvod, proč o podporu v nezaměstnanosti žádat nemohou,
- jejich nárok na sociální dávky,
- vědomost o tom, kde žádat o sociální dávky,
- důvod, proč o sociální dávky žádat nemohou,
- hledání pomoci či rady v případě nesnází/problémů v České republice,
- pomoc při hledání nového zaměstnání.

Cílem položených otázek nebylo určit respondenty, kteří mají či nemají nárok na podporu v nezaměstnanosti či sociální dávky jako takové. Předpoklad nároku na

³⁵ Byly uvedeny např. tyto jazykové školy: jazyková škola/institut (obecně), jazyková škola při Vietnamské ambasádě, Clever, FF UK, jazyková škola Hl. města Praha, Skřivánek, Spěváček, jazyková škola pro cizince, Státní jazyková škola v Praze, UJOP, Lingua Sondy, pobočka Institutu Ústí nad Labem, právnícká fakulta kurz Juridicum.

³⁶ V tomto směru bylo pro CTZ vytvořeno několik informačních publikací a příruček, které slouží ke zlepšení orientace CTZ v ČR viz <http://www.icpraha.com/theme/Icp/files/%C4%8Desk%C3%A1%20verze%20-%20CZE.pdf> http://aa.ecn.cz/imq_upload/224c0704b7b7746e8a07df9a8b20c098/wic_wip_projekt.pdf

podporu v nezaměstnanosti a sociálních pojistných či nepojistných dávek je poměrně složitě identifikovatelný, přičemž je posuzováno mnoho kritérií a rozhodnutí vynáší kompetentní úřad práce České republiky. Z toho důvodu v současné době probíhá příprava metodické příručky³⁷ pro potřeby úředníků Úřadu práce ČR v komunikaci s cizinci. Pozornost řešitelského týmu byla tudíž více zaměřena na ty respondenty, kteří naopak na otázky spjaté s podporou v nezaměstnanosti a sociálními dávkami nedokázali odpovědět, a také byla pozornost zaměřena na volné odpovědi respondentů, ve kterých měli respondenti možnost uvést důvod, proč o tuto státní finanční podporu žádat nemohou nebo se domnívají, že na ni nemají nárok.

Nárok na podporu v nezaměstnanosti

Otázka „Můžete vy jakožto cizinec/cizinka, zažádat v současné době v případě ztráty zaměstnání (práce) o podporu v nezaměstnanosti?“ byla položena všem respondentům. V případě CTZ lze reálně předpokládat ekonomickou aktivitu na trhu práce i v případě deklarovaného studia či jiné formy ekonomické neaktivity, proto nebyla uvedená otázka filtrována pouze pro osoby aktivně se pohybující na trhu práce. Většina respondentů (38 %, N=381) nedokázala konkrétně odpovědět („ano“ nebo „ne“), zda by měli v případě ztráty zaměstnání nárok na podporu v nezaměstnanosti. Respondenti se středoškolským a vyšším vzděláním častěji uváděli konkrétní stanovisko „ano“ nebo „ne“, respondenti s nižším stupněm vzdělání na tuto otázku spíše nedokázali odpovědět. Statisticky významné rozdíly mezi muži a ženami zjištěny nebyly, ženy častěji volily konkrétní odpověď nebo se konkrétní odpovědi vyhnuly. Neznalost odpovědi na tuto otázku byla typičtější nejen pro ještě nezorientované respondenty s krátkodobým pobytem (52 %, N=31), ale také pro osoby s dlouhodobým pobytem v ČR (48 %, N=185). Respondenti s trvalým pobytem se častěji klonili ke konkrétní odpovědi, odpověď neuvedla 1/4 z nich (N=165). Při zohlednění doby strávené v ČR bylo zjištěno, že více než polovina respondentů, která v ČR strávila více než dva roky až pět let, nedokázala posoudit, zda nárok na podporu v nezaměstnanosti mají nebo nikoliv (N=107). Lze konstatovat, že dezorientace či nerozhodnost respondentů v odpovědi na otázku se vytrácela zejména po pěti letech strávených v ČR a získáním trvalého pobytu.

O svém nároku na podporu v nezaměstnanosti bylo přesvědčeno celkem 37 % respondentů (N=140), přičemž 23 % z nich uvedlo dlouhodobý pobyt a 2 % pobyt krátkodobý (z toho bylo pouze 5 osob s účelem pobytu za účelem sloučení rodiny, převažoval účel pobytu zaměstnání a podnikání). Osoby s přechodným pobytem přitom nárok na podporu v nezaměstnanosti v ČR nemají,³⁸ jak upravuje § 39 a 41 zákona o zaměstnanosti č. 435/2004 Sb. Nedostatky či mezery v informovanosti cizinců o jejich nároku na podporu v nezaměstnanosti lze předpokládat zejména u osob s přechodným typem pobytu. K dezorientaci cizinců, ale nejen jich mohla přispět i nově zavedená tzv. Zaměstnanecká karta,³⁹ která přináší řadu legislativních změn, jejichž přijetí a promítnutí do praxe bude vyžadovat nejen určitý čas, ale i širší informovanost odborné

³⁷ Vzniklé v rámci projektu Rozvoj poradenství poskytovaného ÚP pro cizince, číslo CZ. 1.04/2.2.00/11.00020, přičemž tento projekt bude kompatibilní s projektem MIKOP, Metodika individuální a komplexní práce s klienty ÚP ČR, reg. číslo CZ.1.04/2.2.00/11.00019, a to v kapitole zahraniční zaměstnanost, dílčí oblast trhu práce.

³⁸ Informace o podmínkách týkajících se nároku na čerpání podpory v nezaměstnanosti pro cizince s přechodným pobytem je obtížné na internetu jednoduše dohledat. Snadnou a rychlou orientaci by měl v tomto směru poskytovat informační portál MPSV. Informaci lze nalézt na webu Centra pro integraci cizinců viz <http://www.cicpraha.org/cs/pro-verejnost/zakladni-informace-o-imigraci-v-cr/otazky-a-odpovedi-o-cizincich-v-cr.html>

³⁹ Viz poznámka pod čarou číslo 13.

veřejnosti a především CTZ. Přesné informace ohledně případných změn, které mohla vnést zaměstnanecká karta do problematiky nároku na podporu v nezaměstnanosti pro cizince s přechodným pobytem, se podařilo členům řešitelského týmu získat až po konzultacích se třemi institucemi,⁴⁰ jimiž podávané informace byly značně nesourodé. U cizinců s trvalým pobytem by bylo cenné srovnání jejich znalosti a přehledu v otázkách nároků a povinností spojených s čerpáním podpory v nezaměstnanosti s informovaností majority. Velmi zajímavá by byla také identifikace a průzkum „mýtů a polopравd“ spjatých s oblastí čerpání podpory v nezaměstnanosti.

Kde žádat o podporu v nezaměstnanosti

Respondenti, kteří předpokládali možnost svého nároku na podporu v nezaměstnanosti, měli možnost uvést, kde by o tuto dávku žádali (N=140). Většina z respondentů (71 %) uvedla správnou odpověď „úřad práce“, 9 % respondentů by se s žádostí o podporu v nezaměstnanosti obrátilo na blíže nespecifikovaný „úřad“, 4 % na „sociální úřad“. Při předpokladu, že lze považovat odpovědi „úřad“ za zkratku pojmenování úřadu práce a „sociální úřad“ za synonymum pro sociální odbor úřadu práce, lze i tyto odpovědi identifikovat jako tzv. správné, nicméně 2 % respondentů by mylně podala žádost na městský úřad, jedna osoba na finanční úřad. 13 % respondentů na otázku, kde by v případě potřeby žádali o podporu v nezaměstnanosti, odpověď neuvvedlo.

Důvody nenároku na podporu v nezaměstnanosti

Možnost uvést subjektivní důvod, proč se respondent domníval, že v případě ztráty zaměstnání nemá nárok na podporu v nezaměstnanosti, využilo celkem 114 respondentů. Byly uvedeny tyto důvody (pořadí odpovědí dle četnosti není důležité): blíže nespecifikované nesplnění podmínek nároku 11 %, cizí státní příslušnost 6 %, bez trvalého pobytu 17 %, krátkodobý pobyt 4 %, studium 29 %, dále byly uvedeny individuální odpovědi - neplacení sociálního pojištění, nízký výdělek, mateřská dovolená, zákony v ČR a 2 respondenti o této otázce nepřemýšleli. 28 % respondentů možnost uvést konkrétní odpověď nevyžilo.

Nárok na sociální dávky

Otázka „Můžete vy jakožto cizinec/cizinka v případě potřeby v současné době zažádat o sociální dávky od českého státu?“ byla položena všem respondentům. Také v tomto případě byla při vyhodnocování odpovědí respondentů věnována pozornost těm, kteří na tuto otázku nedokázali uvést konkrétní odpověď „ano“ či „ne“. Odpověď neuvvedlo celkem 37 % (N=381). Stejně velká skupina respondentů byla přesvědčena o svém nároku na sociální dávky a cca 1/4 byla naopak přesvědčena, že by na sociální dávky v případě potřeby v současné době nárok neměla. Nárok na sociální dávky mají pouze cizinci, specifikovaní v § 3 zákona o státní sociální podpoře, přičemž dávky státní sociální podpory náleží cizinci i v případě, kdy osoba a osoby společně s ní posuzované nemají na území České republiky trvalý pobyt podle zvláštního právního předpisu 1d⁴¹. Respondenti s nižším stupněm vzdělání uváděli konkrétní odpověď „ano“ nebo „ne“

⁴⁰ Nesourodé informace byly podávány jak ze strany Centra pro integraci cizinců, Integračního centra Praha, tak kontaktního centra Úřadu práce ČR. Správná informace týkající se této problematiky je nejen pro cizince obtížně dosažitelná. Byla nalezena po určitém úsilí až pracovníkem kontaktního centra ÚPČR. Viz http://portal.mpsv.cz/sz/zahr_zam/zamka/faq

⁴¹ Viz zákon č. 117/1995 Sb. Detailněji dle vyjádření MPSV na odkazu <http://portal.mpsv.cz/soc/ssp/obcane/obecne>

méně často než respondenti s vyšším stupněm dosaženého vzdělání. Statisticky významné rozdíly mezi muži a ženami zjištěny nebyly, ženy častěji volily konkrétní odpověď. Neznalost odpovědi nebo neochota uvést konkrétní odpověď na tuto otázku byla typičtější pro respondenty s přechodným pobytem (42 % osob s krátkodobým pobytem, N=31 a 46 % osob s dlouhodobým pobytem, N=185). Respondenti s trvalým pobytem se častěji klonili ke konkrétní odpovědi, nicméně odpověď neuvedla více než 1/4 z nich (27 %, N=165). Nekonkrétní odpovědi na uvedenou otázku nejčastěji uváděli respondenti do pěti let strávených v ČR.

Kde žádat o sociální dávky

Respondenti, kteří vyjádřili názor, že by v případě potřeby v současné době o sociální dávky od českého státu žádat mohli, měli možnost uvést místo, kde by o tyto dávky žádali (N=141). Byly uvedeny následující odpovědi: 26 % respondentů by o sociální dávky žádalo správně na úřadu práce, 32 % na sociálním úřadě či odboru a 11 % na blíže nespecifikovaném úřadě. Dále byly uvedeny tyto nesprávné odpovědi: 11 % by o sociální dávky žádalo na městském či obecním úřadě, 6 % na České správě sociálního zabezpečení (7 Ukrajinců, 1 Vietnamec s přechodným a 1 s trvalým pobytem), 3 % dokonce na OAMP (pouze občané Ukrajiny s přechodným pobytem). Dvě osoby uvedly, že by o sociální dávky žádaly v blíže nespecifikovaném místě bydliště. Možnost uvést konkrétní odpověď nevyužilo celkem 11 % respondentů. Muži uváděli nesprávnou konkrétní odpověď častěji než ženy.

Důvody nenároku na sociální dávky

Možnost uvést subjektivní názor na to, proč se respondent/ka domníval/a, že by v případě potřeby v současné době neměl/a nárok na sociální dávky, využilo celkem 98 osob, přičemž byly uvedeny tyto důvody (pořadí odpovědí dle četnosti není důležité): bez trvalého pobytu 19 %, krátkodobý pobyt 4 %, cizí státní příslušnost 17 %, blíže nespecifikované nesplnění podmínek nároku 3 %, výkon podnikání 4 %, studium 3 %, absence stálého zaměstnání 2 osoby, není důvod o dávky žádat 2 osoby. Dále byly uvedeny následující individuální odpovědi: neplacení daní, zákony v ČR, bez dlouhodobého pobytu. Konkrétní odpověď neuvedlo 42 % respondentů.

Hledání pomoci či rady v případě nesnází/problémů v České republice

Respondenti byli dále dotázáni, zda ví, na koho by se v případě problémů/nesnází v České republice obrátili, nebo na koho se obrátili již v minulosti. Téměř 3/4 respondentů (73 %, N=381) uvedly, že ví, na koho se při řešení nesnází obrátit. Pozornost ale byla věnována skupině respondentů, která nevěděla, koho o pomoc či radu požádat (17 %), nebo na tuto otázku nebyla schopna uvést konkrétní odpověď (10 %). Zajímavým zjištěním bylo, že nejistotu při hledání pomoci či rady projevili respondenti s přechodným i trvalým pobytem bez významných rozdílů. Statisticky významné rozdíly mezi pohlavími identifikovány nebyly. Nejistotu při hledání pomoci či rady projevili zejména respondenti z Ukrajiny (19 %, N=238) a Ruské federace (17 %, N=90). Naopak, více než 1/4 Vietnamců (26 %, N=53) konkrétní odpověď na uvedenou otázku ani neuvedla, přičemž poradit by si dovedlo 64 % z nich. Lze předpokládat, že Vietnamci s pocitem nejistoty, na koho se při nesnázích v České republice obrátit, raději na otázku neodpověděli, než by uvedli odpověď negativní.

Stěžejní pilíř pomoci při řešení nesnází a problémů představovala pro respondenty rodina (28 %), následně pak síť blíže nespecifikovaných přátel (19 %). Poměrně

často by respondenti také hledali pomoc u policie/soudů (17 %) či u jejich ambasády (16 %). Na nestátní neziskové organizace by se v případě nouze obrátilo 14 % respondentů, na Odbor azylové a migrační politiky MV ČR 11 % - detailněji viz tabulka č. 12.

Řada klientů měla při hledání pomoci a rady v ČR zkušenosti s klienty. Závislosti na nich se zbavili většinou až po vytvoření vlastních sociálních sítí a kontaktů v ČR, které získali po několika letech pobytu na území ČR.

M28UKR-D: „Nemohl jsem normálně pracovat, protože jsem byl student, tak jsem musel přes klienta. Sehnal bych si práci přes známé, ale v té době jsem ještě neznal nikoho, kdo by mi v tom mohl poradit. Nebylo jak jinak to řešit než přes klienta.“

M26RUS-D: „Při vyřizování dokumentů a úředních věcí jsem se vyptával kamarádů, na jaké věci se mám ptát, co mám jak dělat a zapisoval jsem si krátké fráze. Hodně mi v tom poradili. Po pár letech už jsem dělal všechno sám.“

Tabulka č. 12 „Uvedte prosím, na koho byste se v případě problémů/nesnází v ČR obrátil/a, nebo jste se již obrátil/a?“

volné odpovědi	% (N=276)
rodina	28
přátelé	19
policie/soudy	17
ambasáda/státní zastupitelství	16
NNO	14
OAMP	11
orgány státní správy	9
zprostředkovatelé	7
krajané	7
právníci	4
známí/kolegové	4
obecný/městský úřad	3
nejasná odpověď	2 osoby
zaměstnavatel	2 osoby
lékařská péče	1 osoba
internet	1 osoba
výchovný poradce ve škole	1 osoba
sám na sebe	1 osoba
úřad práce	1 osoba
Češi	1 osoba
bez odpovědi	2 osoby

Pozn.: Možnost uvedení 2 volných odpovědí, součet nedává 100 %.

Jak již bylo uvedeno výše, pomoc či radu by v případě nesnází v ČR u NNO hledalo 14 % respondentů. Následující tabulkový přehled uvádí názvy NNO, které respondenti uvedli.

II. Výsledky empirických šetření

Tabulka č. 13 **NNO, na které by se respondenti v nesnázích obrátili**

název organizace	N
Amiga	1
Centrum pro integraci cizinců	17
Centrum pro integraci	3
Inbaze Berkat	2
Integrační centrum Praha	10
Integrační centrum pro cizince	9
Iniustitia	1
Organizace pro pomoc uprchlíkům (OPU)	2
Poradna pro integraci (PPI)	1
Ukrajinská iniciativa	1
Poradna pro občanství, občanská a lidská práva (PPO)	1
Sdružení pro integraci a migraci (SIMI)	1
krizové centrum pro cizince	1
neziskové organizace na podporu cizinců-(neuveden konkrétní název)	1
celkem/N	39

Nejčastěji by respondenti hledali pomoc či radu u Centra pro integraci cizinců (web: <http://www.cicpraha.org/cs/aktuality/aktuality.html>), které se práci s cizinci věnuje již více než deset let a u Integračního centra Praha (web: <http://www.icpraha.com>), které naopak působí na poli poskytování pomoci a poradenství CTZ nejkratší dobu (od roku 2010).

Pomoc při hledání nového zaměstnání

Na základě rozboru získaných odpovědí na otázku, na koho by se respondenti obrátili při hledání nové práce v ČR, lze konstatovat, že pro orientaci na trhu práce využívala většina respondentů sociální sítě svých přátel a známých (61 %) a pomoc rodiny (34 %). Poměrně velké procento respondentů by při hledání nového zaměstnání spoléhalo pouze na sebe sama (20 %). Na pracovní agenturu by se obrátilo 13 % z nich, na zprostředkovatele 9 %. Služby Úřadu práce České republiky by vyhledalo pouze 9 % respondentů a téměř stejně velká skupina by se raději obrátila na NNO. Vietnamští respondenti projevili při hledání pomoci s nalezením nové práce velmi vysokou orientaci na své sociální a rodinné sítě, a to ve stejné míře. Lze předpokládat, že při tak vysoké preferenci sociálních a rodinných sítí se zdánlivě vytratila role pro Vietnamce tak typických zprostředkovatelů, kteří však mohli být respondenty automaticky zahrnuti spíše mezi známé či příbuzné. Naopak, nejméně by se vietnamští respondenti při hledání pomoci obraceli na úřad práce či NNO. Některé z NNO také participují na podpoře zaměstnávání cizinců na trhu práce v rámci realizace projektů Evropského sociálního fondu (viz např. projekty Centra pro integraci cizinců v sekci informací pro zaměstnavatele: <http://www.cicpraha.org/cs/pro-zamestnavatele/hledam-zamestnance.html>).

Tabulka č. 14 „V případě, že byste se někdy dostal/a do situace, že budete muset v ČR hledat novou práci, nebo jí právě hledáte, u koho nebo kde byste hledal/a pomoc nebo radu zejména?“ (v %)

<i>subjekty poskytnutí pomoci</i>	celkem	Ukrajina	Vietnam	Rusko
přátelé/známí	61	61	60	60
rodina	34	28	60	32
pouze sám/sama	20	23	15	17
pracovní agentura	13	15	2	16
zprostředkovatel	9	12	0	9
úřad práce	9	9	2	11
NNO	8	8	4	10
jiné	2	1	4	2
neví, neodpověděl/a	1	0	2	3
N	381	238	53	90

Pozn.: Varianty kategorie „jiné“: internet 2x, u svého zaměstnavatele 1x, nevěřím nikomu 1x. Respondenti měli možnost uvést dvě odpovědi, součet nedává 100 %.

4. Zdravotní pojištění a zdravotní péče

4.1 Zdravotní pojištění a spokojenost se zdravotní pojišťovnou

V rámci zjišťování informovanosti cizinců ve vybraných oblastech života v České republice byla pozornost věnována rovněž otázkám zdravotního pojištění, zdravotní péče i prevence. Obzvláště komerční zdravotní pojištění cizinců z třetích zemí s přechodným pobytem v ČR představuje již několik let výrazně diskutovanou oblast, a to zejména z důvodu výrazné disproporce mezi vysokými příjmy komerčních zdravotních pojišťoven z finančně náročného komerčního zdravotního pojištění a nízkými výdaji vynaloženými na zajištění minimální zdravotní péče, kterou tato pojištění cizincům zaručují (viz např. Polanská, J., Kadlecová, M. 2008, Čížinský, P. 2010, Hnilicová, H., Dobiášová, K., Čížinský, P., Studený, L., Juránek, J. 2012).

Zdravotní pojištění – ať již komerční, nebo zákonné veřejné⁴² – je pro cizince povinné dle platné legislativy ČR (zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců a zákon č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění).⁴³ Povinnost zdravotního pojištění v průběhu pobytu na území ČR se tudíž vztahovala na všechny respondenty zkoumaného souboru. V rámci zkoumaného souboru uvedlo celkem 78 % respondentů, že je v ČR zdravotně pojištěno, 7 % uvedlo duální pojištění v ČR i v zahraničí, 6 % respondentů bylo pojištěno zahraničí. Duální zdravotní pojištění v ČR a v zahraničí uváděli nejčastěji Ukrajinci (7 % z nich), pouze pojištění v zahraničí zase Rusové (10 % z nich) a Ukrajinci (7 % z nich). Porušení platných právních norem týkajících se povinného zdravotního pojištění v průběhu pobytu na území ČR lze předpokládat u osob bez zdravotního pojištění – celkem 3 % respondentů. O svém zdravotním pojištění nevědělo celkem 6 % respondentů. Jeden z respondentů uvedl, že o svém zdravotním pojištění nic neví, vše vyřizují rodiče.

Tabulka č. 15 **Uzavření zdravotního pojištění dle státní příslušnosti (v %)**

"Máte uzavřené zdravotní pojištění?"	Ukrajina	Vietnam	Rusko	celkem
ano, jsem zdravotně pojištěn/a v České republice	77	83	79	78
ano, jsem pojištěn/a v zahraničí	7	8	2	6
ano, jsem pojištěn/a v České republice i v zahraničí	7	0	10	7
nejsem zdravotně pojištěn/a	3	2	1	3
nevím, zdravotní pojištění vyřizuje zaměstnavatel	6	8	7	6
jiná odpověď	0	0	1	1
N	238	53	90	381

⁴² Systému veřejného zdravotního pojištění v České republice jsou povinné účastny osoby, které mají na území ČR trvalý pobyt nebo osoby, které trvalý pobyt nemají, ale jsou zaměstnány u zaměstnavatele, který má na území ČR sídlo nebo trvalý pobyt.

⁴³ Zdravotní pojištění je povinné pro osoby, které po 1. 1. 2011 podaly v ČR žádost o pobyt nad 90 dní nebo žádají o prodloužení svého pobytu na území ČR. Mezi základní povinnosti cizinců pak dle zákona č. 326/1999 Sb. patří povinnost mít na dobu pobytu na území ČR uzavřeno zdravotní pojištění (a to buď tzv. zdravotní pojištění pro cizince, nebo zákonné veřejné zdravotní pojištění). Sjednání zdravotního pojištění zkoumá cizinecká policie již při přihlášení cizince po vstupu na území ČR.

Bez zdravotního pojištění byly zejména osoby s dlouhodobým pobytem (7 osob) a krátkodobým pobytem (2 osoby), zdravotně nepojištěna byla jedna osoba s trvalým pobytem. Celkem 24 respondentů neznalo bližší informace o svém zdravotním pojištění, které jim vyřizoval zaměstnavatel. Zejména šlo o osoby s dlouhodobým (17 osob) a krátkodobým pobytem (5 osob), 2 osoby uvedly pobyt trvalý. Bez zdravotního pojištění nebo bez bližších informací o něm byli častěji muži než ženy napříč spektrem.

Některou z výše uvedených forem zdravotního pojištění uvedli až na jeden případ všichni respondenti z Vietnamu. Při dalších otázkách zaměřených na identifikaci zdravotní pojišťovny či vyjádření míry spokojenosti s poskytovanými službami zdravotní pojišťovny to byli ovšem právě respondenti z Vietnamu, kteří v nezanedbatelné míře využívali možnost neuvedení konkrétní odpovědi na tazatelem položené otázky - viz dále v textu.

Na základě odpovědí respondentů lze konstatovat, že největší podíl jak na komerčním, tak zákonném veřejném zdravotním pojištění zkoumaných osob měla Všeobecná zdravotní pojišťovna ČR a její dceřiná společnost Pojišťovna VZP, a.s. Více než 3/4 respondentů (82 % z těch, kteří zdravotní pojišťovnu uvedli) byly klienty VZP a její dceřiné společnosti. V pořadí druhou nejčastěji uváděnou komerční zdravotní pojišťovnou - celkovým podílem s VZP nesrovnatelnou - byla Uniqua pojišťovna a.s., (6 %); dále pak Maxima pojišťovna, a.s. (5 %). Respondenti s veřejným zdravotním pojištěním byli rovněž pojištěni u Zdravotní pojišťovny MV ČR (2 %), Vojenské oborové zdravotní pojišťovny (1 %), Oborové zdravotní pojišťovny (1 %) - detailněji viz tabulka č. 16.

Tabulka č. 16 **Zdravotní pojišťovny respondentů**

zdravotní pojišťovny/N, v %	celkem			
	N	%		
Vojenská oborová zdravotní pojišťovna "201"	4	1		
Inter Partner	2	1		
Maxima	14	5		
Zdravotní pojišťovna Ministerstva vnitra "211"	7	2		
Oborová zdravotní pojišťovna	2	1		
Slavia	9	3		
Uniqua	17	6		
Všeobecná zdravotní pojišťovna ČR, Pojišťovna VZP, a.s.	246	82		
celkem pojišťovny	301	100		
<i>bez udání konkrétní odpovědi/druh pobytu</i>	celkem	krátkodobý	dlouhodobý	trvalý
bez zdravotního pojištění	1	1	0	0
bez odpovědi	79	12	52	15
bez udání konkrétní odpovědi celkem N	80	13	52	15
celkem soubor/N, z % bez uvedení ZP dle druhu pobytu	N=381	3	14	4

Podíl cizinců odkázaných na komerční zdravotní pojištění v ČR se dle oficiálních statistik stanovuje poměrně obtížně, odborníci se v tomto směru spoléhají převážně na kvalifikované odhady (Hnilicová, H., Dobiášová, K. 2009). I ve zkoumaném souboru byly identifikovány osoby, které uvedly výkon závislého zaměstnání (zaměstnanec u zaměstnavatele, zaměstnanec pracovní agentury) a zároveň byly pojištěny v rámci

komerčního zdravotní pojištění, přičemž dle platné legislativy by na základě výkonu závislého zaměstnání spadaly do veřejného zdravotního pojištění. Lze tudíž usuzovat, že tyto osoby uvedly nepravdivou nebo mylnou odpověď buď ve formě výkonu zaměstnání, nebo v uvedení druhu zdravotního pojištění (jednalo se řádově o dvě desítky osob). Mohou sem spadat např. osoby, které nevykonávají závislé zaměstnání, ale představují se jako zaměstnanci nebo věří, že zaměstnanci jsou.

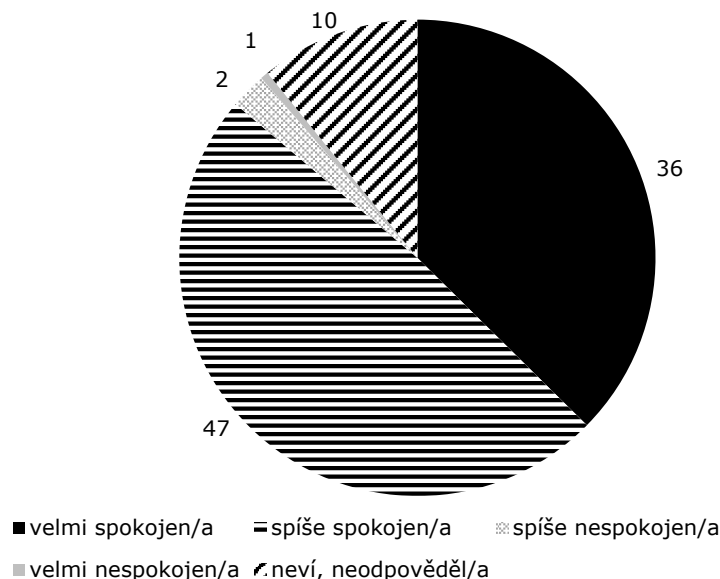
Z celkového počtu respondentů jedna osoba uvedla absenci zdravotního pojištění (cizinec z Ruské federace s krátkodobým pobytem v ČR). Zajímavým zjištěním ovšem byly neuvedené konkrétní odpovědi respondentů, které se týkaly jejich zdravotního pojištění. Na otázku, u které zdravotní pojišťovny je respondent pojištěn, neuvedla odpověď téměř 1/4 osob (21 %), přičemž se jednalo zejména o cizince s krátkodobým pobytem (42 % respondentů s krátkodobým pobytem, N=31) a cizince s dlouhodobým pobytem v ČR (28 % respondentů s dlouhodobým pobytem, N=165). Zdravotní pojišťovnu neuvedlo 9 % osob s trvalým pobytem v ČR. Důvody, proč respondenti neuvedli svoji zdravotní pojišťovnu, mohou být různé: neochota respondentů uvést tuto informaci, zapomětivost, nejistota, řešení zdravotního pojištění nechali v kompetenci zaměstnavatele nebo zprostředkovatele, problémy se zdravotním pojištěním z důvodu neschopnosti jeho placení, problémy se zdravotním pojištěním z důvodu ztráty zaměstnání/práce, cíleně nezavřené platné zdravotní pojištění atd.

Z hlediska třídění podle státní příslušnosti lze konstatovat následující skutečnosti: pojištěnci komerčních pojišťoven Maxima a Slavia byli zejména Ukrajinci, pojištěnci komerční pojišťovny Uniqua byli zejména Ukrajinci a Rusové. Téměř třetina Vietnamců neuvedla svoji zdravotní pojišťovnu (31 %, N=53)⁴⁴ a Vietnamci se zákonným veřejným zdravotním pojištěním byli téměř všichni (až na jeden případ – pojišťovna MV ČR) pojištěni u VZP ČR. Ukrajinci a Rusové s veřejným zdravotním pojištěním využívali širší spektrum zdravotních pojišťoven (Vojenská zdravotní pojišťovna, Oborová zdravotní pojišťovna a Pojišťovna MV ČR).

Důležitou otázkou spojenou se zdravotním pojištěním cizinců v ČR je jejich spokojenost s poskytovanými službami zdravotní pojišťovny. Míru spokojenosti se službami zdravotní pojišťovny mohli vyjádřit respondenti, kteří uvedli, že mají uzavřené zdravotní pojištění nebo variantu, že jejich zdravotní pojištění vyřizuje zaměstnavatel (N=369). Respondenti byli se službami jejich zdravotních pojišťoven spíše spokojeni (47 %) až velmi spokojeni (36 %). Naopak, nespokojenost s poskytovanými službami projevily 3 % respondentů. Deset procent respondentů konkrétní hodnocení spokojenosti se službami jejich zdravotní pojišťovny neuvedlo - viz graf č. 9. Index celkové spokojenosti se službami zdravotních pojišťoven dosáhl úroveň 0,75.

⁴⁴ Pro srovnání: zdravotní pojišťovnu neuvedlo 19 % Ukrajinců (N=238) a 18 % Rusů (N=90).

Graf č. 9 Spokojenost respondentů se službami zdravotní pojišťovny, v % (N=369)

Největší míru spokojenosti se službami zdravotních pojišťoven projevili respondenti Ruské federace ($N=0,78$), následně pak respondenti Ukrajiny ($\text{index}=0,75$) a Vietnamu ($\text{index}=0,73$). Nejmenší spokojenost projevili respondenti s krátkodobým pobytem ($\text{index}=0,62$), následně pak s dlouhodobým ($\text{index}=0,72$) - tj. respondenti převážně s komerčním zdravotním pojištěním, naopak nejvyšší spokojenost projevili respondenti s pobytem trvalým ($\text{index}=0,82$). Ženy byly s nabízenými službami mírně spokojenější než muži ($\text{index}=0,78: 0,73$). Spokojenost respondentů s komerčním zdravotním pojištěním v reprodukčním věku (25 až 34 let) byla oproti ostatním věkovým skupinám nejnižší ($\text{index}=0,70$).

Celkem 24 osob uvedlo, že se o jejich zdravotní pojištění stará jejich zaměstnavatel (14 Ukrajinců, 4 Vietnamci, 6 Rusů), přičemž projevily vysokou míru nespokojenosti se službami jejich zdravotní pojišťovny. Hodnocení spokojenosti s poskytovanými službami u nich bylo velmi nízké ($\text{index}=0,31$). Vietnamci z této skupiny míru své spokojenosti ani neuvodli, nejméně spokojeni byli Ukrajinci ($\text{index}=0,32$), pak Rusové ($\text{index}=0,50$).

Konkrétní důvod nespokojenosti se zdravotním pojišťovnou však uvedlo pouze několik málo jednotlivců. Byly uvedeny tyto konkrétní důvody nespokojenosti kritizující finanční výši (komerčního) zdravotního pojištění, konkrétní nedostatky až celkovou nevýhodnost (komerčního) zdravotního pojištění: vysoká cena/vysoké poplatky (4x), nechtějí mi u zubaře nic uhradit (1x), platím hodně a k doktorovi nechodím, protože ho nepotřebuji (1x), problematický kontakt (1x), nehradí všechny úkony a léky (1x), samá úřednice (1x).

Důležitou otázkou spjatou se zdravotním pojištěním byla změna a možnost změny zdravotní pojišťovny. Důvodů pro tento krok mohlo být hned několik, např. nespokojenost s poskytovanými službami zdravotní pojišťovny, výhodnější nabídka ze strany jiné zdravotní pojišťovny, doporučení přátel/známých, doporučení zprostředkovatele, vliv reklamy, nástup do zaměstnaneckého poměru a získání nároku na zákonné veřejné zdravotní pojištění, udělení trvalého pobytu (tj. nárok na veřejné zdravotní

pojištění), vliv potřeb spojených se způsobem zaměstnání atd. - viz konkrétní uvedené důvody respondentů pro změnu zdravotní pojišťovny. S účinností od 1. 12. 2011 došlo novelou zákona č. 48/1997 Sb. k úpravě práva pojištěnce na změnu zdravotní pojišťovny - pojišťovnu je od tohoto data možné změnit jen k 1. lednu daného roku, přičemž přihláška ke zvolené pojišťovně musí být podána minimálně 6 měsíců před tímto termínem. Uvedená lhůta 6 měsíců neplatí v případě první změny pojišťovny u novorozенého dítěte - změnu může zákonný zástupce dítěte ale uskutečnit též pouze jen k 1. lednu (tj. i dítě narozené v prosinci 2014 může změnit pojišťovnu k 1. lednu 2015). Změna zdravotní pojišťovny by měla být významným krokem, při kterém by měl pojištěnec vždy pečlivě zvážit veškerá pozitiva a negativa s touto změnou spojená (např. zda jeho ošetřující lékař má se zvolenou zdravotní pojišťovnou uzavřenu smlouvu). V rámci sledovaného souboru většina respondentů uvedla, že v průběhu jejich pobytu v ČR svoji zdravotní pojišťovnu nikdy nezměnila (84 %, N=369). Jednou změnilo ZP 7 % respondentů, dvakrát a vícekrát 1 %. Tři procenta osob ze zkoumaného souboru měla v plánu zdravotní pojišťovnu změnit. Nejaktivnější při změnách či plánování změn byli Rusové, následně pak Ukrajinci a nejméně Vietnamci. Plánování změny pojišťovny se týkalo zejména osob očekávajících udělení trvalého pobytu. Důvod změny/plánované změny pojišťovny uvedlo celkem 34 respondentů, přičemž k tomuto významnému kroku se respondenti odhodlali zejména z důvodu nespokojenosti s finančními podmínkami za nabízené služby či vzhledem k finančně výhodnější nabídce od jiné zdravotní pojišťovny (14x) nebo na základě doporučení přátel/rodiny/zaměstnavatele (6x). Dále byly uvedeny tyto individuální odpovědi, např.: dostala jsem trvalý pobyt (2x), jako studentka jsem měla jinou pojišťovnu, kvůli úhradě rovnátek, lékař neměl smlouvu s mojí zdravotní pojišťovnou, málo příplácela na zubaře, oprava zubů, musel jsem s ohledem na podnikání, výhodnější podmínky pro živnostníky/podnikatele (2x), rozhodují o tom rodiče/manžel.

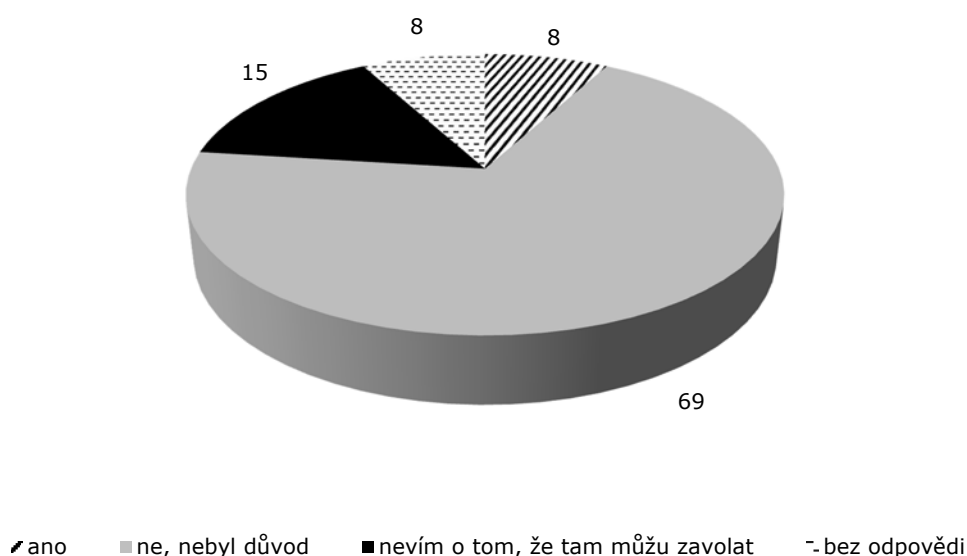
Zdravotní pojišťovny poskytují kromě služeb spjatých se zdravotním pojištěním také informační službu poskytující informace o právech a povinnostech svých pojištěnců. Informace o této asistenční službě spolu s telefonním kontaktem mohou klienti zdravotních pojišťoven najít na svých kartičkách zdravotního pojištění. Na základě rozboru informací získaných řešitelským týmem (v rámci konzultací s odborníky z oddělení pro cizince Thomayerovy nemocnice - Praha 4 Krč) vznikl předpoklad, že cizinci ovšem tuto službu využívají ve velmi omezené míře. Odpovědi na své dotazy spíše hledají až při řešení urgentních životních situací přímo v nemocnici u pracovníků oddělení pro cizince. Předpoklad o nízkém využívání asistenční informační služby zdravotních pojišťoven byl v plné míře potvrzen i vyjádřením respondentů. O svých právech a povinnostech klientů zdravotní pojišťovny se prostřednictvím telefonické asistenční služby informovalo pouze 8 % (N=369) respondentů. Zřejmě i díky výrazně nižší jazykové bariéře se jednalo zejména o Ukrajince i Rusy a pouze jednoho respondenta z Vietnamu. Naopak, většina respondentů (69 %) uvedla, že nebyl důvod tuto službu využít. Povědomí o existenci této bezplatné informační služby postrádalo 15 % respondentů, 8 % respondentů odpověď na otázku nevedlo (zejména Vietnamci) - grafické znázornění viz graf č. 10. Informaci o této službě postrádali zejména respondenti s přechodným pobytem (19 %, N=206), méně respondenti s trvalým pobytem (10 %, N=163). Již v roce 2006 bylo na základě výzkumu cizinců konstatováno, že značná část cizinců se v případě informací o systému zdravotní péče v ČR spoléhala spíše na informace od svých zkušenějších přátel i známých (Dobiášová, Křečková, Vyskočilová 2006). Jak ale bylo konstatováno dále, otázkou zůstává kvalita těchto informací. Důležitým poznatkem a bariérou orientace cizinců v systému zdravotního pojištění a zejména zdravotní péče je také skutečnost, že cizinci „nejméně čerpají informace o zdravotní péči v ČR na úředních místech, jako je cizinecká policie,

zdravotní pojišťovny nebo přímo v ordinacích lékařů." (Hnilicová, H., Dobiášová, K. 2009b, s. 16)

Pouze jedna klientka se obrátila na ICP s dotazem týkajícím se jejího zdravotního pojištění. Žádný ze zkoumaných klientů neřešil v rámci poradenství problém týkající se zdravotní péče či prevence.

Ž43UKR-D: „Ptala jsem se na zdravotní pojištění, který platím a nic z něho nemám. Ta holka (pozn. sociální pracovnice ICP) mi nic neporadila, ale dala mi lísteček s adresou, kde se mám zeptat ohledně zdravotního pojištění na I. P. Pavlova, na Žitná. Takže ještě tam půjdu, tam si dojdu, a tam se budu ptát na zdravotní pojištění.“

Graf č. 10 **Využívání služeb telefonické asistenční služby zdravotních pojišťoven ze strany respondentů**

Informovanost cizinců o možnostech využívání bezplatné asistenční informační služby by se měla zlepšit, a to hned z několika důvodů:

- získání přehledu o trvání zdravotního pojištění;
- získání přehledu o právech a povinnostech spjatých s konkrétním zdravotním pojištěním;
- zvýšení obecné informovanosti a orientace cizinců v oblasti zdravotního pojištění a zdravotní péče v České republice;
- odbourání bariéry neinformovanosti cizinců při kontaktu s pracovníky zdravotnických zařízení.

4.2 Zdravotní péče a prevence

Situaci o zdravotním stavu a čerpání zdravotní či lázeňské péče cizinců do jisté míry mapuje pomocí svých statistik Ústav statistických informací České republiky v rámci Programu statistických zjišťování Ministerstva zdravotnictví ČR.⁴⁵ Ročenka podává ucelenou informaci i o zdravotnictví v ČR. Cizinci jsou v rámci statistik zpravidla součástí údajů za celkové obyvatelstvo (například statistika potratů atd.), ve speciálních statistikách (např. pohlavní choroby, ústavní péče lázeňských léčeben atd.) tvoří samostatnou sledovanou kategorii (více viz Zdravotnická ročenka ČR). Sledování cizinců v pravidelných celostátních statistikách je však dlouhodobě nedostačující, možnost sledovat cizince jako specifickou kategorii je ojedinělá. O zdravotním stavu cizinců lze získat částečné poznatky rozbořením čerpané zdravotnické péče (např. hospitalizace cizinců, pracovní úrazy, TBC, HIV/AIDS a další pohlavní nemoci), nebo sekundárním rozbořením studií zaměřených na tuto problematiku. Sledování poskytované zdravotní péče migrantům v ČR i vývoje jejich zdravotního stavu se ve svých studiích dlouhodobě věnují např. PhDr. Helena Hnilicová, Ph.D. a Mgr. Karolína Dobiášová z Ústavu veřejného zdravotnictví a medicínského práva 1. lékařské fakulty Univerzity Karlovy. Autorky kromě jiného v roce 2009 konstatovaly, že realizované „výzkumy se více než zdravotního stavu migrantů týkaly dostupnosti zdravotní péče a přinesly zjištění, že zdravotní péče není dostatečně zajištěna u velké části migrantů“ (Hnilicová, H., Dobiášová, K. 2009b, S. 9). Ke stěžejním bariérám v dostupnosti zdravotní péče patří zejména limity komerčního zdravotního pojištění, nedostatek informací o zdravotnictví a komunikační bariéry (Hnilicová, H., Dobiášová, K. 2009b).

V rámci šetření byli všichni respondenti dotázáni, zda v ČR navštěvují lékaře. Čtvrtina respondentů uvedla, že lékaře v ČR nenavštěvuje (N=95). Dvě procenta respondentů (Ukrajinci a Vietnamci) na tuto otázku odpověď nevedli. Naopak, lékaře navštěvovalo celkem 73 % dotázaných. Lékaře nejčastěji nenavštěvovali Ukrajinci (29 % z nich) a Vietnamci (21 % z nich), nejméně Rusové (17 % z nich). Lékaře nenavštěvovali zejména osoby s přechodným pobytem v ČR (až 38 % z nich, N=216). U osob s trvalým pobytem byla situace jiná, k lékařům nechodilo pouze 8 % z nich (N=165). Lékaře nenavštěvovali spíše muži než ženy (29 %: 20 %). Lékaře nenavštěvovaly zejména osoby v mladém věku 18 až 33 let (29 % z těch, kteří uvedli, že lékaře v ČR nenavštěvují) a ve věku 28 až 33 let (34 %), zejména zaměstnanci pracovních agentur (44 %, N=45) a zaměstnanci u zaměstnavatele (28 %, N=186), spíše s nižším vzděláním (základní vzdělání, vyučení, bez/š maturitou - 61 % z těch, kteří lékaře nenavštěvovali N=95), s délkou strávenou v ČR do pěti let (68 %). Návštěvnost lékaře se u respondentů zvyšovala po pěti letech strávených v ČR, zejména po obdržení trvalého pobytu a vzniku nároku na veřejné zdravotní pojištění. Důvody, proč respondenti lékaře navštěvovali nebo nenavštěvovali, zjišťovány nebyly. Nižší využívání lékařské péče mladších osob v závislé ekonomické činnosti přechodně pobývajících na území České republiky mohlo souviset nejen s lepším zdravotním stavem mladých lidí, ale spíše také s limity zdravotní péče komerčního zdravotního pojištění poskytované cizincům s přechodným pobytem.

Vzhledem k přetrvávajícím limitům a nedostatkům komerčního zdravotního pojištění je důležité sledovat a poznat nejen zdravotní stav těchto osob, jeho vývoj,

⁴⁵ Ministerstvo zdravotnictví vykonává státní statistickou službu za podmínek a stanovených zákonem č. 89/1995 Sb., o státní statistické službě, ve znění pozdějších předpisů. Rozsah činnosti vyplývá především z vyhlášky ČSÚ, kterou se stanoví Program statistických zjišťování pro příslušný kalendářní rok. Úplné znění tohoto programu je vždy publikováno ve Sbírce zákonů ČR v říjnu až listopadu předchozího roku. Zdroj: <http://www.uzis.cz/nas/informace-nzis/legislativa-nzis#1>)

ale také dostupnost a čerpání zdravotní péče obzvláště u nejvíc ohrožených skupin (rodiny s dětmi, matky samoživitelky, osoby ve starším věku, drogově závislí, alkoholici, atd.).

Respondenti, kteří uvedli, že v ČR lékaře navštěvují (N=279), byli dále dotázáni, zda mají svého praktického lékaře, kterého navštěvují v případě řešení svých zdravotních obtíží a problémů. Dvanáct procent respondentů uvedlo, že praktického lékaře nemají, jedno procento respondentů na tuto otázku odpověď neuvedlo. U těchto osob lze předpokládat spíše využívání pouze pohotovostní zdravotní péče při řešení urgentních zdravotních událostí. Mezi těmito respondenty se mohly vyskytovat také osoby s neplatným zdravotním pojištěním nebo bez zdravotního pojištění. Osoby, které uvedly, že nenavštěvují praktického doktora, měly převážně přechodný pobyt a v ČR pobývaly zejména po dobu do pěti let, výrazně převažovali muži (23 mužů: 9 ženám).

Jak již bylo konstatováno výše, výzkumy dokázaly, že obzvláště u cizinců s komerčním zdravotním pojištěním je kvalita poskytované zdravotní péče obecně výrazně nižší. Bylo tedy možné předpokládat, že obdobně podhodnocena byla u těchto osob i široká oblast zdravotní prevence, a to jak z hlediska informačního (např. informace o virových onemocněních, hygieně, očkování atd.), tak praktického (např. preventivní zdravotní prohlídky atd.). Respondenti navštěvující lékaře (N=279) měli také možnost uvést vybrané formy lékařské prevence, které využívali: mamograf, prohlídka u gynekologa (pouze ženy, N=131), prohlídka u zubaře, praktického lékaře, jiné. Na základě odpovědí bylo zjištěno následující:

- mamograf navštívilo celkem 27 % žen, zejména Ukrajinky a Rusky s trvalým pobytem, pouze jedna Vietnamka;
- gynekologa z preventivních důvodů navštívilo celkem 65 % žen, zejména Ukrajinky a Rusky, méně Vietnamky s trvalým pobytem. Gynekologická prevence je však součástí i komerčního zdravotního pojištění, a proto se jí věnovaly i ženy s přechodným pobytem (27 % z těch, které gynekologickou prevenci uvedly);
- zubní prevenci prakticovala polovina respondentů, a to všech sledovaných státních příslušností, zubní prevence je rovněž součástí komerčního zdravotního pojištění, takže byla častější i u osob s přechodným pobytem (třetina z těch, kteří zubní prevenci uvedli);
- preventivní zdravotní prohlídky u praktického lékaře uvedlo celkem 52 % respondentů, častěji ženy než muži, 38 % z nich uvedlo přechodný pobyt v ČR;
- jiné preventivní vyšetření bez bližší specifikace uvedlo celkem 20 % respondentů, zejména žen;
- prevenci se nevěnovala více než třetina respondentů (38 %) a lékaře navštěvovala pouze v případech nemoci - šlo převážně o osoby s přechodným pobytem (60 % z těch, kteří se prevenci nevěnovali), spíše o muže než ženy (65 %: 35 %);
- čtyři osoby s dlouhodobým pobytem uvedly, že jejich zdravotní pojištění nehradí preventivní zdravotní prohlídky;
- jeden respondent na tyto otázky odpověď neuvedl;
- v případě řešení nemoci se většina z dotázaných (N=279) spíše obracela na své praktické lékaře (62 %), na specialistu se raději obracela téměř třetina z nich (32 %), 6 % respondentů odpověď neuvedlo;

II. Výsledky empirických šetření

dále bylo zjištěno následující:

- více než polovina všech respondentů (52 %, N=381) uvedla, že před odjezdem do České republiky nepodstoupila v zemi původu celkovou zdravotní prohlídku, devět procent respondentů na tuto otázku odpověď neuvedlo;
- 52 % (N=168) respondentů v postavení zaměstnance uvedlo, že jejich současný zaměstnavatel od nich nevyžadoval vstupní lékařskou prohlídku, 6 % odpověď neuvedlo, zbylých 42 % uvedlo, že vstupní lékařskou prohlídku zaměstnavatel vyžadoval, jednalo se zejména o osoby s přechodným pobytem;
- vstupní lékařskou prohlídku nevyžadoval zaměstnavatel (agentura) u 64 % (N=45) agenturních pracovníků (spíše s přechodným pobytem), u 36 % ano, konkrétní odpověď uvedli všichni agenturní zaměstnanci;
- vstupní lékařské prohlídky byly méně často požadovány po mužích než po ženách.

5. Závěr

Cílem dotazníkového šetření bylo mapování postojů a názorů státních příslušníků Ukrajiny, Vietnamu a Ruské federace, které se týkaly nabídky a poptávky po bezplatných službách nabízených nestátními neziskovými organizacemi (dále také NNO) působícími na území Hl. města Prahy. Zkoumaný soubor zahrnoval 381 respondentů, kteří bydleli či pracovali na území Hlavního města Prahy. Získaná zjištění byla následně rozšířena a obohacena jak o výpovědi dvaceti klientů (příslušníků výše uvedených státních příslušností) Integračního centra Praha, se kterými byly provedeny hloubkové rozhovory týkající se problémů, s nimiž se obrátili na integrační centrum v rámci poskytovaného bezplatného poradenství, tak o odborné poznatky řešitelského týmu.

Na základě výpovědí respondentů byla popsána struktura a základní charakteristika zkoumaného souboru z hlediska vzdělání, rodinného stavu, místa bydlení, délky a účelu pobytu, zaměstnání a výše příjmů.

V rámci zjišťování nabídky a poptávky - využívání bezplatných služeb pro cizince z třetích zemí, byly detailně zkoumány a vyhodnoceny oblasti týkající se zkušeností respondentů s organizacemi, které poskytují bezplatnou pomoc cizincům, dále důvody a bariéry vedoucí respondenty k nevyužívání služeb organizací, které pomoc a poradenství poskytují. Mezi zkoumané oblasti patřila rovněž identifikace příčin neinformovanosti cizinců o nabízených službách a příčin nedůvěry k nim, zkoumání forem poskytování odborné pomoci a poradenství, stejně jako zjišťování důvěry cizinců ve streetwork. Zkoumány byly rovněž oblasti starostí či obtíží, s nimiž se respondenti potýkali, dále také orientace cizinců ve vybraných oblastech života v ČR i mezery v ní. Pozornost byla věnována i přístupu respondentů k internetu a znalostem češtiny a kurzům českého jazyka. Zkoumané oblasti zahrnovaly rovněž zdravotní pojištění respondentů a jejich spokojenost se zdravotní pojišťovnou, stejně jako využívání zdravotní péče a prevence.

Rozborem získaných dat týkajících se využívání bezplatných služeb ze strany cizinců bylo zjištěno, že služby organizací poskytované cizincům bezplatně využilo celkem 12 % respondentů a nejčastějším problémem, s nímž se respondenti obraceli na organizace nabízející poradenství a pomoc, bylo hledání práce a zaměstnání. Nejčastěji se respondenti o existenci výše zmíněných služeb dozvídali prostřednictvím svých sociálních sítí, málo častým zdrojem informací v této oblasti byl ovšem internet či reklama. Většina z respondentů, kteří již poskytované služby využili, se o svoji pozitivní či negativní zkušenost podělila s nějakým jiným krajanem či dalším cizincem, který podobnou pomoc potřeboval nebo hledal. Prostředkem sdílení pozitivní zkušenosti byla v moha případech vizitka na pracovníka konkrétní organizace. Na základě výpovědí respondentů se nepotvrdilo, že by z jejich strany docházelo k řešení stejného problému v rámci služeb více integračních center a organizací.

Cizinci měli velmi nízké povědomí o existenci bezplatných služeb, které jsou pro ně určeny, a o organizacích, které je poskytují. Stejně zjištění se obecně týkalo i členů majoritní společnosti, kteří byli v kontaktu s respondenty a klienty, kteří již pomoc organizací poskytujících poradenství využili. Neinformovanost byla jedním z hlavních důvodů nevyužívání služeb ze strany cizinců, kdy 10 % ze všech respondentů uvedlo jako důvod nevyužívání služeb bezplatné pomoci právě neznalost těchto organizací.

Příčiny nedůvěry respondentů vůči nabízeným službám pramenily zejména z osobní či zprostředkované negativní zkušenosti, dále záměnou či přenosem špatných zkušeností s úřady a úředníky nebo nedůvěrou ve vyřešení konkrétních problémů.

Respondenti, kteří již měli osobní zkušenost s poskytovanými bezplatnými službami, je naopak hodnotili většinou kladně.

V rámci preferovaných forem poskytování odborné pomoci a poradenství byla největší důvěra respondentů vkládána do kombinace českých pracovníků a krajanů. Důvěra vyplývala z požadavku respondentů na kombinaci dostatečné znalosti českého prostředí a znalostí jazykových a socio-kulturních specifik jejich státní příslušnosti. Naopak nebyla preferována forma poskytování odborného poradenství tzv. „jinými cizinci“. Důvěra respondentů v odborné poradenství poskytované výhradně krajanů klesala s dobou strávenou v České republice a nabýváním praktických životních (obzvláště negativních) zkušeností, kdy dotázaní preferovali spíše české pracovníky než krajanů. Toto zjištění bylo nejvíce patrné u Ukrajinců.

Míra projevené důvěry respondentů ve streetwork, konkrétně vůči osobě či osobám nabízejícím zdarma odbornou pomoc či poradenství na veřejných prostranstvích, byla nižší než míra projevené důvěry vůči osobám poskytujícím toto poradenství přímo v prostorách NNO. Toto zjištění mírně problematizuje představu o možnostech využití terénních služeb při šíření informací o asistenčních službách pro cizince cílové skupině (tj. CTZ). Možnosti a dopady využívání streetworku je potřebné kontinuálně monitorovat a současně podporovat vytvoření takových podmínek, které přispějí k jeho co možná největší úspěšnosti při dosahování stanovených cílů v terénu. I přes uvedené omezení je ale streetwork důležitým nástrojem k navázání kontaktu obzvláště se specifickými skupinami cizinců a je proto potřebné spíše posílit jejich důvěru v tento nástroj, než jej nahrazovat „méně kontaktními“ postupy. K posílení důvěry ve streetwork může přispět mimo jiné i to, že terénní program není paušálně zacílený na všechny skupiny cizinců, ale je uzpůsoben konkrétním potřebám různých specifických skupin osob v této kategorii.

Z výpovědí cizinců vyplynulo, že v rámci jejich starostí či obtíží se respondenti všech tří zkoumaných státních příslušností nejvíce potýkali s češtinou, která byla tradičně největším problémem pro respondenty z Vietnamu. Dále se respondenti potýkali s vyřizováním pobytové agendy a hledáním zaměstnání. Práva a povinnosti obyvatele České republiky představovaly největší zátěž pro respondenty z Vietnamu. Pro respondenty zaměstnané v rámci pracovních agentur představovaly vybrané oblasti života v ČR mnohem větší starosti či obtíže, než tomu bylo u zaměstnanců a podnikatelů na živnostenský list.

Při zjišťování míry orientace cizinců ve vybraných oblastech života v ČR byly zjištěny zajímavé skutečnosti: na jedné straně poměrně vysoké sebehodnocení vietnamských respondentů v orientaci při podnikání, na straně druhé deklarovaná poměrně nižší míra jejich orientace v oblasti vztahující se k záležitostem okolo daňového přiznání či uplatňování daňových úlev.

Více než 3/4 respondentů měly pravidelný přístup k internetu, který deklarovali zejména Rusové a Vietnamci. Ačkoliv měli Vietnamci k internetu zajištěný přístup, informace ohledně jejich pobytu v ČR čerpali často raději odjinud. Polovina respondentů uvedla, že potřebné informace k podmínkám jejich pobytu v České republice na internetu najde, druhá polovina respondentů ovšem tyto informace na internetu nevyhledávala.

Z okruhu jazykových znalostí češtiny respondenti nejvíce ovládali porozumění mluvenému slovu, nicméně psané formě českého jazyka rozuměla pouze polovina dotázaných. Nejnižší znalost češtiny projevili Vietnamci, z nichž češtinu zdatně ovládala jen generace mladých Vietnamců, kteří již studovali v České republice. Největší důraz na důležitost znalosti českého jazyka projevili respondenti Ruské federace.

Zájem ze strany respondentů navštěvovat jazykové kurzy češtiny pořádané zejména pod záštitou nestátních neziskových organizací a integračních center byl dle vyjádření expertů poměrně velký, až enormní. V době konání šetření nebylo možné ze strany NNO celkovou poptávku cizinců po jazykových kurzech češtiny uspokojit. Problematickým zůstává zajištění řádného absolvování kurzů ze strany cizinců. Zároveň bylo zjištěno, že většina respondentů pracujících pro pracovní agentury (cca 3/4) jazykové kurzy neabsolvovala, nebo to ani neplánovala, a to pravděpodobně kvůli obtížnému sladění pracovního života s dalším (jazykovým) vzděláváním. Sladění pracovního a rodinného života s dalším vzděláváním byl pravděpodobně i hlavní důvod, proč si podnikající respondenti raději platili individuální kurzy českého jazyka sami. Respondenti pro kurzy češtiny nejčastěji využili nějakou jazykovou školu, dále soukromého učitele a následně pak kurzy zajišťované prostřednictvím NNO a integrační centra.

U respondentů s kratším pobytem v ČR bylo možné v souvislosti s jejich znalostí podmínek vztahujících se k nároku čerpání podpory v nezaměstnanosti a sociálních dávek konstatovat nízkou orientaci v této problematice. Počáteční dezorientace či neangažovanost v těchto otázkách se ale postupně vytrácela po pěti letech strávených v ČR a také po získání trvalého pobytu. Kvalita informovanosti respondentů s trvalým pobytem pobývajících na území ČR byla poměrně vysoká a lze tak hovořit o určitém kvalitativním informačním posunu u cizinců během posledních několika let.

Zajímavým zjištěním bylo, že nejistotu při hledání pomoci či rady v případě nesnází/problémů v České republice projevili respondenti s přechodným i trvalým pobytem bez významných rozdílů. Stěžejní zárukou pomoci při řešení nesnází a problémů představovala pro respondenty rodina. Pro orientaci na trhu práce využívala nadpoloviční většina respondentů sociální síť svých přátel, známých, následně pak pomoc rodiny. Na nestátní neziskové organizace by se v případě nouze obrátilo 14 % respondentů, a to především na Centrum pro integraci cizinců a Integrační centrum Praha.

K porušení právních předpisů týkajících se povinného zdravotního pojištění docházelo u respondentů bez zdravotního pojištění (3 %). Obecná informovanost o vlastním zdravotním pojištění byla u některých respondentů velmi nízká. Někteří respondenti (6 %) nevěděli nic o svém zdravotním pojištění, téměř 1/4 všech respondentů (z nichž třetina byli Vietnamci) neuvedla konkrétní odpověď u jaké pojišťovny je pojištěna. Největší podíl jak na komerčním, tak zákonném veřejném zdravotním pojištění zkoumaných osob měla Všeobecná zdravotní pojišťovna ČR a její dceřiná společnost Pojišťovna VZP, a.s.

Překvapivé bylo zjištění, že většina respondentů byla se službami jejich zdravotních pojišťoven spíše spokojena (47 %) až velmi spokojena (36 %) a **v průběhu pobytu v ČR svoji zdravotní pojišťovnu nikdy nezměnila (84 %).**

Na základě vyjádření respondentů byl v plné míře potvrzen předpoklad o nízkém využívání asistenční informační služby zdravotních pojišťoven ze strany respondentů. O svých právech a povinnostech klientů zdravotní pojišťovny se prostřednictvím telefonické asistenční služby informovalo pouze minimum (8 %) respondentů, naopak většina uvedla, že nebyl důvod tuto službu využít.

Lékaře ani praktického lékaře nenavštěvovala čtvrtina dotázaných. Nejvyšší podíly osob, které nenavštěvovaly lékaře, byly zjištěny u dotázaných s přechodným pobytem na území ČR (38 %), osob s pobytem kratším než pět let a zaměstnanců pracovních agentur (44 %). Vysoký podíl zjištěný u zaměstnanců pracovních agentur

II. Výsledky empirických šetření

bezpochyby korespondoval s poznatkem, že u více než poloviny agenturních zaměstnanců nepožadoval zaměstnavatel ani vstupní lékařskou prohlídku.

Většina respondentů s trvalým pobytem deklarovala, že mají svého vlastního praktického lékaře. Lze předpokládat, že nižší využívání služeb zdravotní péče u osob s přechodným pobytem souvisí zejména s limity komerčního zdravotního pojištění.

III. Stručný přehled předpokládaných efektů a dopadů

- Lze vyslovit předpoklad, že agenturní pracovníky s vietnamskou státní příslušností jsou výrazně izolovanou a obzvláště ohroženou skupinou agenturních pracovníků, u které výrazně chybí nebo jsou jen velmi řídké kontakty této skupiny s jejím okolím. Pro tuto skupinu osob jsou hůře než pro ostatní skupiny CTZ dostupné i nástroje a služby podporující jejich integraci.
- Informovanost o službách a organizacích, které je poskytují, bude i nadále stěžejním faktorem ovlivňujícím míru využívání služeb pro cizince na území Hlavního města Prahy a jejich případné další dopady na integraci CTZ. V současnosti jsou informovanost CTZ i zájem o využívání těchto služeb spíše nižší a když CTZ projeví zájem získat potřebné informace, zpravidla je zjišťují spíše neoficiálními cestami a ve svém okolí, což může být spojeno s celou řadou rizik ohrožujících jejich integraci. Podobně jako doposud je proto potřebné vyvíjet či podporovat veškeré aktivity umožňující předcházet možným rizikům spojeným s využíváním těchto „neformálních“ zdrojů informací.
- K úspěšnosti snah institucí a organizací o kontaktování cílové skupiny CTZ může přispívat více různých charakteristik a aktivit organizací poskytujících služby CTZ. Jako velmi důležitá se v současnosti ukazuje dosavadní dobrá zkušenost s těmito službami (buď vlastní zkušenost CTZ samotného, nebo zkušenost osoby, které dotyčná osoba důvěřuje). Důležitý je také streetwork, jehož základním předpokladem je ovšem dostatečná důvěra k využití této formy informování či pomoci ze strany CTZ. Možnosti a dopady využívání streetworku je potřebné kontinuálně monitorovat a současně podporovat vytvoření takových podmínek, které přispějí k jeho co možná největší úspěšnosti při dosahování stanovených cílů v terénu.
- K nejdůležitějším oblastem, se kterými se CTZ obracejí na pomoc dalších subjektů, lze dlouhodobě řadit především jazykové znalosti (respektive jejich zlepšování), práci (resp. její získání nebo splnění předpokladů pro její získání) a pobytový status (respektive jeho vyřízení, prodloužení nebo ukončení), který je řešen v rámci právního poradenství, o které je ze strany CTZ obecně velký zájem.
- K řešení stejného problému v rámci služeb více integračních center a organizací dochází pravděpodobně pouze v případech, kdy si klient ověřuje informace ohledně konkrétního problému a hledá neoptimálnější subjektivní řešení.
- I přes určité snížení role zprostředkovatelů a zlepšujícímu se vztahu mezi CTZ a institucemi a organizacemi, které jim poskytují informace a pomoc, nelze předpokládat, že by fenomén zprostředkovatelů podstatně vymizel. V některých oblastech (např. pomoc při vyřizování dokumentů, komerčního zdravotního pojištění apod.) a u některých skupin CTZ lze proto i nadále očekávat negativní vlivy zprostředkovatelů na možnosti jejich integrace CTZ. Mezi takové skupiny osob lze řadit především Vietnamce a další CTZ s větší jazykovou bariérou, přistěhovalce pobývající na území ČR kratší dobu, zaměstnance pracovních agentur, kteří jsou izolováni od jiných zdrojů informací (nezřídká i po celou dobu jejich pobytu v ČR) apod.
- Jedním z rizikových faktorů pro integraci cizinců patrně bude i nadále stávající konstrukce komerčního zdravotního pojištění, díky které mají osoby s kratší dobou

pobytu nebo přechodným pobytem omezený nárok na čerpání prostředků ze zdravotní pojistky v případě pojistné události. Značné riziko představuje i vysoký podíl některých skupin CTZ, které pravidelně nenavštěvují lékaře. Následkem obou těchto skutečností mohou nastat situace, kdy těmto cizincům nemusí být včas poskytnuta potřebná zdravotní péče v adekvátním rozsahu, nebo na ni nebudou mít nárok, či nebudou disponovat potřebnými finančními prostředky na její uhrazení.

- Lze předpokládat, že se bude nadále zlepšovat informovanost CTZ o nároku a možnostech čerpání podpory v nezaměstnanosti a nároku na čerpání sociálních dávek. Důvodem je zlepšující se znalost zejména u cizinců pobývajících na území ČR déle. Cizinci získávají potřebné informace prostřednictvím působení různých institucí a organizací (buď přímo tím, že organizace cizinci poskytují správné informace k těmto otázkám, nebo nepřímo tím, že jejich působení vytváří tlak na to, aby i zprostředkovatelé a komerční subjekty ve vlastním zájmu informovali své klienty). Zároveň lze předpokládat zlepšování rozsahu informovanosti CTZ o těchto otázkách, a to s ohledem na rostoucí délku jejich pobytu v ČR, a tím i jejich lepší orientaci v majoritní společnosti.

Literatura

Cizinci v České republice 2013. Praha: ČSÚ. ISBN 978-80-250-2439-3

Čižinský, P. 2010. Smluvní zdravotní pojištění cizinců jako příklad neadekvátnosti bezpečnostně-humanitárního diskurzu o migraci. In: Trbola, R., Rákoczyová, M. (eds.). *Vybrané aspekty života cizinců v České republice*. Praha: VÚPSV, v.v.i.

Dobiášová, K., Vyskočilová, O. a Čabanová, B. et al. (2004) *Zdravotní stav a péče o zdraví občanů bývalého SSSR pobývajících dlouhodobě v ČR a občanů ČR*, IZPE Kostelec nad Černými Lesy

Hnilicová, H., Dobiášová, K. 19. 2. 2009a. Zdravotní pojištění cizinců v ČR.
<http://www.migraceonline.cz/cz/e-knihovna/zdravotni-pojisteni-cizincu-v-cr#sdfootnote1sym>

Hnilicová, H., Dobiášová, K. Zpráva o stavu zdraví a zdravotní péči pro migranty v ČR. 2009b
http://mighealth.net/cz/images/d/dc/Zpr%C3%A1va_o_stavu_zdrav%C3%AD_migrant%C5%AF_v_%C4%8CR_na_web.pdf

Hnilicová, H., Dobiášová, K., Čižinský, P., Studený, L., Juránek, J. 2012. *Analýza komerčního zdravotního pojištění cizinců*. Verze pro Výbor pro práva cizinců, 17. října 2012. Konsorcium nevládních organizací pracujících s migranty v ČR. Dostupné online na: http://www.konsorcium-nno.cz/dokumenty/analiza_komerčního_zdravotního_pojistení_pro_vybor171012_201210180815049.pdf

Mejstřík, J. 2013. Kde v Praze bydlí cizinci. Praha: Institut plánování a rozvoje Hlavního města Prahy. ISBN 978-80-87931-05-9

MVČR. 2013. Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky v roce 2013, Praha.

Schebelle, D., Horáková, M., Bareš, P., Kubát, J. 2013. Kontinuální sledování bariér integrace cizinců z třetích zemí se zřetelem na činnost asistenčních služeb. EIF 2012 - 07. Praha: VÚPSV, v.v.i.

Šucha, M., Charvát, M., Řehan, V. 2009. Kvalitativní přístup a metody ve vědách o člověku. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-2374-6

ÚZIS, ČR 2013, Zdravotnická ročenka České republiky 2012, Praha ISBN 978-80-7472-083-3

Legislativní předpisy

zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 365/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů

Internetové zdroje

http://docs.opu.cz/pruzkum_socialni%20situace%20cizincu.pdf

http://vdb.czso.cz/vdbvo/tabparam.jsp?voa=tabulka&cislotab=DEM0240UU&&kapitola_id=743

<http://portal.mpsv.cz/soc/ssp/obcane/obecne>

<http://www.cicpraha.org/cs/pro-verejnost/zakladni-informace-o-imigraci-v-cr/otazky-a-odpovedi-o-cizincich-v-cr.html>

<http://www.cicpraha.org/cs/pro-zamestnavatele/hledam-zamestnance.html>

<http://www.mvcr.cz/clanek/informace-pro-cizince-obcane-eu-a-jejich-rodinni-prislusnici-trvaly-pobyt.aspx?q=Y2hudW09MQ%3d%3d>

<http://www.mvcr.cz/clanek/obcane-tretich-zemi-dlouhodoby-pobyt.aspx?q=Y2hudW09NA%3d%3d>

<http://www.uzis.cz/nas/informace-nzis/legislativa-nzis#1>

<http://www.icpraha.com/theme/Icp/files/%C4%8Desk%C3%A1%20verze%20-%20CZE.pdf>

http://aa.ecn.cz/img_upload/224c0704b7b7746e8a07df9a8b20c098/wic_wip_projekt.pdf

http://portal.mpsv.cz/sz/zahr_zam/zamka/faq

Webové stránky organizací poskytujících cizincům asistenční služby a informace (mimo seznam na www.cizinci.cz)

AMIGA - sdružení Agency for Migration and Adaptation Amiga o.p. <http://amiga-migrant.eu/about/>

ARTEK - Spolek rusky mluvících studentů a jejich příznivců [http://www.domavcr.cz/Vocelova, P2](http://www.domavcr.cz/Vocelova_P2)

Azylový dům ROSA <http://www.rosa-os.cz/o-nas/azylovy-dum/>

Centrum sociálních služeb Praha <http://www.csspraha.cz/o-nas>

UNIQA pojišťovna - pojištění pro cizince:

<http://www.uniqa.cz/home/obcane/zdravi/zahranicni.php>

In Iustitia - právnické sdružení <http://www.in-ius.cz/>

Kontaktní centrum pro cizince (KCC) <http://www.kccplzen.cz> (na seznamu je uveden)

MAXIMA pojišťovna, a.s. - pojištění pro cizince:

<http://www.maximapojistovna.cz/zdravotni-pojisteni-cizincu/komplexni-zdravotni-pojisteni-cizincu>

Oborová pojišťovna zaměstnanců bank, pojišťoven a stavebnictví <http://www.ozp.cz/>

Pojišťovna VZP, a.s. - pojištění pro cizince: <https://www.pvzp.cz/cs/produkty/zdravotni-pojisteni-cizincu/komplexni-zdravotnipojisteni-cizincu/>

Poradna pro cizince <http://www.poradnaprocizince.cz> Na Maninách, Praha 7, občanské sdružení DŮM SPIRO SPERO (leták s poradenstvím o trvalém pobytu s telefonním číslem 50 Kč/min. hovoru

Slavia pojišťovna <http://www.slavia-pojistovna.cz/>

Vojenská zdravotní pojišťovna České republiky <http://www.vozp.cz/cs/>

Webový portál www.all-pojisteni.cz - pojištění pro cizince: <http://www.all-pojisteni.cz/cs/zdravotni-pojisteni-cizincu/inter-partner-assistance.html>

Zdravotní pojišťovna ministerstva vnitra České republiky - pojištění pro cizince:

<http://www.zpmvcr.cz/pojistenci/informace-pro-pojistence/o-zdravotnim-pojisteni/cizinci-a-zdravotni-pojisteni/>

Ukrajinská iniciativa UIČR nezisková organizace, která pracuje dle národnostně-občanského principu. Aktivity organizace se zaměřují na podporu a rozvoj ukrajinské kultury v rámci českého a evropského společenství. <http://www.ukrajinci.cz/cs/uicr-kontakt/>

Přehled změn v oblasti agenturního zaměstnávání na portálu MPSV ČR

http://portal.mpsv.cz/sz/zamest/zpr_prace/zmeny

Seznam použitých zkratk

CIC	Centrum pro integraci cizinců
CIS MV ČR	Centrální informační systém České republiky
CTZ	cizinci z třetích zemí (občanem třetí země je občan státu, který není členem EU a není zároveň občanem Islandu, Lichtenštejnska, Norska a Švýcarska)
ČR	Česká republika
ČSÚ	Český statistický úřad
D	dlouhodobý pobyt (charakteristika respondenta/ky podle typu pobytu)
EIF	Evropský fond pro integraci státních příslušníků třetích zemí
EU 28	Evropská unie: Belgie (1952), Bulharsko (2007), Česká republika (2004), Dánsko (1973), Estonsko (2004), Finsko (1995), Francie (1952), Chorvatsko (2013), Irsko (1973), Itálie (1952), Kypr (2004), Litva (2004), Lotyšsko (2004), Lucembursko (1952), Maďarsko (2004), Malta (2004), Německo (1952), Nizozemsko (1952), Polsko (2004), Portugalsko (1986), Rakousko (1995), Rumunsko (2007), Řecko (1981), Slovensko (2004), Slovinsko (2004), Spojené království (1973), Španělsko (1986), Švédsko (1995)
FF ÚK	Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze
ICP	Integrační centrum Praha
M	muž (charakteristika respondenta/ky podle pohlaví)
MPSV ČR	Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky
MV ČR	Ministerstvo vnitra České republiky
N	počet entit (respondentů)
NNO	nestátní nezisková organizace
NUTS 2	územní jednotky - sdružené kraje (Praha, Střední Čechy, Jihozápad, Severozápad, Severovýchod, Jihovýchod, Střední Morava, Moravskoslezsko)
NUTS 3	územní celky - kraje (Středočeský, Jihočeský, Plzeňský, Karlovarský, Ústecký, Liberecký, Královéhradecký, Pardubický, Vysočina, Jihomoravský, Olomoucký, Zlínský, Moravskoslezský)
OAMP	Oddělení azylové a migrační politiky Ministerstva vnitra ČR
RUS	Ruská federace (charakteristika respondenta/ky podle státní příslušnosti)
T	trvalý pobyt (charakteristika respondenta/ky podle typu pobytu)
UJOP	Ústav jazykové a odborné přípravy Univerzity Karlovy v Praze
UKR	Ukrajina (charakteristika respondenta/ky podle státní příslušnosti)

VIET	Vietnam (charakteristika respondenta/ky podle státní příslušnosti)
Ž	žena (charakteristika respondenta/ky podle pohlaví)

Seznam tabulek a grafů

Seznam tabulek

1. Struktura souboru podle státní příslušnosti, pohlaví, věku a druhu pobytu
2. Způsob zaměstnání respondentů v ČR podle státní příslušnosti
3. Základní charakteristiky příjmů ze zaměstnání či podnikání respondentů zkoumaného souboru podle státní příslušnosti
4. Základní charakteristiky příjmů ze zaměstnání či podnikání podle nejčastějších forem zaměstnání
5. Pořadí hlavních důvodů vedoucích k nevyužívání služeb organizací poskytujících pomoc a poradenství cizincům žijícím v ČR podle státní příslušnosti respondentů
6. Preference státní příslušnosti osob poskytujících odbornou pomoc a poradenství dle hodnocení respondentů
7. Preference státních příslušností vybraných osob a jejich kombinací nabízejících odbornou pomoc a poradenství cizincům zdarma na veřejnosti
8. Pořadí osobních problémů, starostí nebo obtíží respondentů podle státní příslušnosti (řazeno sestupně)
9. Srovnání hlavních oblastí problémů/starostí respondentů podle nejčastějších forem jejich zaměstnání
10. Pořadí vytvořené na základě sebehodnocení respondentů v orientaci při řešení vybraných záležitostí (řazeno sestupně)
11. Srovnání míry důležitosti v ovládnutí českého jazyka dle státní příslušnosti
12. „Uvedte prosím, na koho byste se v případě problémů/nesnází v ČR obrátil/a, nebo jste se již obrátil/a?“
13. NNO, na které by se respondenti v nesnázích obrátili
14. „V případě, že byste se někdy dostal/a do situace, že budete muset v ČR hledat novou práci, nebo jí právě hledáte, u koho nebo kde byste hledal/a pomoc nebo radu zejména?“
15. Uzavření zdravotního pojištění dle státní příslušnosti

Seznam grafů

1. Skladba zkoumaného souboru podle vzdělání, v %
2. Skladba zkoumaného souboru podle rodinného stavu, v %
3. Prostorové rozložení respondentů podle místa bydlení či výkonu práce v jednotlivých správních obvodech Prahy, v %
4. Délka doby pobytu stráveného v ČR podle státní příslušnosti, v %
5. Skladba zkoumaného souboru podle druhu pobytu v České republice a státní příslušnosti, v %
6. Srovnání struktury osob s živnostenským listem/oprávněním zkoumaného souboru a statistik cizinců s platným živnostenským oprávněním podle ČSÚ, v %

7. Odpověď „ano“ na otázku: „Obrátil/a jste se někdy v minulosti při řešení svých problémů na organizace, které takovou pomoc nabízejí? Nejedná se nám o pomoc rodiny, známých nebo komerčních firem, ale právě o instituce pomáhající bezplatně cizincům.“ Podle druhu pobytu v ČR, v %
8. Vyhledávání informací týkajících se podmínek pobytu v ČR na internetu dle státní příslušnosti, v % (N=381)
9. Spokojenost respondentů se službami zdravotní pojišťovny, v % (N=369)
10. Využívání služeb telefonické asistenční služby zdravotních pojišťoven ze strany respondentů

Technická zpráva z šetření

Průzkum veřejného mínění mezi cizinci z třetích zemí v regionu Hl. m. Prahy zaměřený na zmapování rozsahu a využívání služeb Integročního centra Praha a využívání jiných asistenčních služeb pro CTZ ze strany místní komunity CTZ (projekt č. EIF 2012 - 05)

Úvod

Na základě smlouvy mezi Výzkumným ústavem práce a sociálních věcí, v.v.i., a firmou ppm factum research, s.r.o. ze dne 10. 12. 2013 provedla společnost ppm factum research, s.r.o. šetření „Průzkum veřejného mínění mezi cizinci z třetích zemí v regionu Hl. m. Prahy zaměřený na zmapování rozsahu a využívání služeb Integročního centra Praha a využívání jiných asistenčních služeb pro CTZ ze strany místní komunity CTZ“ na souboru 381 cizinců žijících v regionu Hl. m. Prahy.

Terénní sběr dat

Terénní sběr dat se uskutečnil ve dnech 13. 1. 2014 až 17. 2. 2014. V rámci sběru dat proběhla 1 vlna dovýběru. Celkem se výzkumu účastnilo 50 tazatelů v Hl. m. Praze. Dovýběr byl proveden především kvůli naplnění všech požadovaných kvót.

Fáze 1 - základní sběr

13.1. - 31.1.2014, bylo nasbíráno 364 dotazníků

Sběru se účastnilo 43 tazatelů

Fáze 2 - dovýběr

7.2. - 17.2.2014, bylo nasbíráno 17 dotazníků

Sběru se účastnilo 7 tazatelů

Zpracování dat

Otevřené a polootevřené otázky byly vypsány a přidány do datové matice. Dotazníky byly dvojitě nahrány. Nahraná data byla verifikována prostřednictvím logických kontrol. Datový soubor SPSS byl opatřen českými popisky.

Výstupem z výzkumu je:

- datový soubor SPSS
- frekvenční tabulky ve formátu MS Excel
- tato technická zpráva.

Čištění dat:

V datové matici byly doplněny následující údaje:

- doplnění proměnných a kódů pro „neví, neodpověděl“, kód 99 u ot. Q23, Q32,
- chybějící odpovědi nahrazeny za „neví, neodpověděl“, kód 99,
- kódy „BEZ ODPOVĚDI“ těm, kteří na otevřenou otázku měli podle filtru odpovídat, ale neodpověděli,
- kódy „BEZ ODPOVĚDI“ těm, kteří uvedli, že využívají „jiné“, ale už neřekli jaké.

Byly provedeny základní logické kontroly (intervaly věku - nesmyslné odpovědi v měsících - např. 19 měsíců), kontroly konzistence dat a kontroly, zda sedí předem dané filtry z dotazníku. Další čištění dat nebylo na základě přání klienta provedeno (nebyly provedeny logické kontroly např. u zaměstnání a návaznost na další otázky).

Metodika

Cílová populace

Cílovou populací pro šetření byli občané Ruské federace, Ukrajiny a Vietnamu, legálně pobývajících na území hl. m. Prahy. Byl vytvořen kvótní rozpis tak, aby byl výsledný vzorek reprezentativní z hlediska pohlaví, věku, vzdělání a typu pobytu.

Velikost a struktura výběrového souboru

Výběrový soubor byl vytvořen na základě dostupných informací z CIS MV ČR a ČSÚ podle níže uvedených kvót:

Procentní četnosti

	státní příslušnost		
	ukrajinská	vietnamská	ruská
celkem - Praha	63	14	24
muži	62	54	48
ženy	38	46	52
15-29	30	37	28
30-44	40	41	40
45+	30	22	32
trvalý	40	60	45
přechodný	60	40	55
ZŠ+SŠ bez maturity	60	50	40
SŠ s maturitou a více	40	50	60

Pozn.: tabulka obsahuje sloupcová %, pouze v řádku celkem jde o řádková %

Do zpracování dat bylo zahrnuto **381** rozhovorů pro finální soubor.

Absolutní počty

		státní příslušnost								
		ukrajinská			vietnamská			ruská		
		kvóta	DATA	rozdíl	kvóta	DATA	rozdíl	kvóta	DATA	rozdíl
pohlaví	muži	147	139	-8	29	29	0	43	45	2
	ženy	91	99	8	24	24	0	47	45	-2
věk	15-29	72	66	-6	19	18	-1	25	27	2
	30-44	95	99	4	23	23	0	36	35	-1
	45+	71	73	2	11	12	1	29	28	-1
pobyt	trvalý	95	99	4	31	28	-3	40	38	-2
	přechodný	143	139	-4	22	25	3	50	52	2
vzdělání	ZŠ+SŠ (vyučení)	143	130	-13	26	25	-1	36	34	-2
	SŠ odborné s mat. a více	95	108	13	27	28	1	54	56	2
celkem		238	238	0	53	53	0	90	90	0

Předepsané kvóty se v zásadě podařilo naplnit (celkové počty přesně), drobné odchylky jsou dány specifickou cílovou skupinou, kterou je poměrně těžké pro šetření vyhledat a získat (platí to zejména o mužích Ukrajincích s nižším vzděláním).

Organizace terénního sběru dat

Sběr dat

Sběr dat byl organizován tazatelskou skupinou (terénní oddělení) centrálně ze sídla společnosti ppm factum. Nejprve byli vybráni tazatelé, kteří se na výzkumu podíleli, a supervizor, který dohlížel na průběh dotazování. Supervizor byl v neustálém kontaktu s tazateli a řešil problémy, které se v průběhu terénního šetření vyskytly (výpadek tazatele atd.).

Pro současnou vlnu šetření byli vybráni především tazatelé, kteří se účastnili již minulého šetření a měli tak zkušenosti se získáváním rozhovorů od cílové skupiny.

Školení tazatelské sítě

Školení tazatelů se uskutečnilo v sídle realizátora šetření za účasti zadavatele 9. 1. 2014. Tazatelé byli podrobně seznámeni s účelem a průběhem šetření, supervizor prošel jednotlivě všechny otázky v dotazníku a způsob, jakým na ně odpovídat. Zároveň byli tazatelé informováni, že obdrží jazykové mutace dotazníku v případě, že respondenti budou mít těžkosti otázkám porozumět.

Tazatelé následně obdrželi rozpis kvót (státní příslušnost, typ pobytu, pohlaví, věk, vzdělání) pro vlastní sběr dat, vytištěné prázdné dotazníky a záznamové archy pro sběr kontrolních údajů.

Tazatelé, kteří se nemohli zúčastnit školení v řádném termínu, byli proškoleni jednotlivě supervizorem a byly jim předány všechny potřebné materiály k dotazování.

Popis výběrové procedury

Rozhovory byly prováděny po celém území hlavního města Prahy, tazatelé byli vyzváni, aby se pokusili zaměřit také na specifické lokality s koncentrací cílové skupiny

(Běchovice, Čakovice, Kunratice, Petrovice, Řeporyje, Satalice, Suchdol, Šeberov, Újezd, Zbraslav, Zličín, Nebušice, Libuš, Dolní Měcholupy, Štěrboholy). Další dotazovací místa si tazatelé sami identifikovali (tazatelská síť má zkušenosti se sběrem dat této cílové skupiny z minulých šetření, a zná místa, ve kterých je vyšší pravděpodobnost koncentrace cílových skupin). Výběr míst byl uskutečněn tak, aby byla zaručena co největší pestrost vzorku.

Asistence při vyplňování dotazníků

Tazatelé byli vybaveni primárně českým dotazníkem a také dotazníkem v mateřském jazyce cílové skupiny. Každý tazatel dostal přibližně 2 dotazníky v mateřském jazyce respondentů. Tento dotazník sloužil k tomu, aby cizinec, pokud nemluvil dobře česky nebo nerozuměl otázkám, mohl společně s tazatelem sledovat přeložený dotazník a s lepším pochopením na otázky odpovídat.

U kvótní výběrové procedury není možné sledovat *non-response rate*, tedy míru odmítnutí. Není tedy možné určit, kolik respondentů museli tazatelé oslovit k získání jednoho rozhovoru. Vzhledem k místům oslovení předpokládáme, že část respondentů byla z okruhu známých (tazatelé na ně dostali kontakt), část byla ze sousedství (dotazování v obchodech, na ulicích), část respondentů byla zastižena na místech, kde se cílové skupiny častěji pohybují (obchody, supermarkety, ubytovny, jídelny, v dopravních prostředcích). Tazatelé pak také dotazovali záměrně ve vybraných lokalitách (výčet viz výše), které byly vytipovány zadavatelem jako místa s vyšší koncentrací cílové skupiny.

Kontrola

Tazatelská síť a kontrola její činnosti

Kontrola práce tazatelů probíhala standardní interní formou a zároveň formou sbírání kontaktů na respondenty pro ověření uskutečněných rozhovorů. Celkem se podařilo získat 208 kontaktů (adresa, telefon, e-mail) na respondenty. Databáze kontaktů obsahuje 34 pevných adres, 106 e-mailových a 68 telefonických kontaktů. Jedná se o 55 % všech kontaktů, což je dobrý výsledek (o 4 procentní body vyšší než při posledním sběru dat pro zadavatele z března 2013: „Kontinuální sledování bariér integrace cizinců z třetích zemí (CTZ) se zřetelem na činnost asistenčních služeb“).

Kontrola kontaktů v současné době probíhá a výsledky zatím neznáme. Pevné adresy byly obelány kontrolními lístky (kopie budou poskytnuty zadavateli k nahlédnutí), byly zaslány e-maily a telefonní kontakty se obvolávají.

Zadavateli budou výsledky kontroly poskytnuty do 6 týdnů po skončení šetření.

Kontrola pořizovaných dat

Dotazníky byly vizuálně kontrolovány ihned po doručení. Další kontrolu dotazníků prováděl kódér - kromě kódování otevřených otázek měl za úkol kontrolovat dodržování filtrů a hodnotit práci tazatele. Provedli jsme dvojí nahrání dat (tzv. double-punching) - data byla do databáze nahrána nezávisle na sobě 2x, obě nahrání byla porovnána a rozdíly opraveny podle skutečného záznamu v dotazníku. Při nahrání dat se standardně kontrolují povolená maxima a minima u každé otázky. Některé filtry v dotazníku byly podrobeny logické kontrole při zpracování dat, kterou provádíme pomocí specializovaného statistického software SPSS.

Poznámky ke sběru dat

Díky zkušenostem s podobnými šetřeními se tento sběr dat neseťkal s žádnými většími problémy.

Obecně je vytváření kvót pro cílové populace, u nichž neznáme přesnou strukturu, značně rizikové. Není dopředu jasné, zda se podaří kvóty nastavit správně a zda dostupné informace o cílové populaci odpovídají realitě.

Ze zpráv o průběhu dotazování (ZPD) není možné určit, zda byly při sběru nějaké problémy jiného charakteru, spíše se zdá, že nikoliv. Pokud probíhal rozhovor a rekrutace bez problémů, tak tazatelé do ZPD nic nezaznamenávají. Při kontrole ZPD nebyla nalezena žádná poznámka k šetření.

Ani jiné problémy nebyly supervizorem zaznamenány.

Tematické otázky hloubkového rozhovoru s klienty ICP Praha

- Jak se Vám v ČR líbí, jste zde spokojen/a?
- Jaké jsou Vaše největší obtíže/problémy spojené s životem cizince v ČR nyní? (*nápověda respondentovi v případě potřeby např. v zaměstnání, ve škole, s krajaný, s Čechy, s úřady apod.*) Můžete tyto jednotlivé problémy popsat podrobněji?
- Důvod Vaší návštěvy ICP Praha?
- Můžete mi, prosím, přesně popsat problém nebo situaci, se kterým/kterou jste se přišel/přišla do ICP poradit?
- Řešil/a jste tento problém ještě s někým jiným? Jak úspěšně?
- Jak jste se o ICP Praha dozvěděl/a?
- Je to vaše první návštěva? Ne - kolikátá?
- *Více návštěv:* Jaké problémy jste s ICP již řešil?*
- Vraťme se prosím k současnému problému, který řešíte. Jaké řešení Vašeho aktuálního problému Vám ICP navrhlo?
- Máte pocit, že jste porozuměl vše, co vám pracovník ICP při Vaší návštěvě sdělil?
- Jak jste s touto jejich pomocí/radou spokojen/a?

* *Vícenásobné návštěvy centra*

- Vraťme se, prosím, znovu k Vaším návštěvám centra v minulosti. Které problémy se Vám podařilo s radou či pomocí ICP již vyřešit? A jak?
- Byl jste s tímto způsobem spokojen?
- *V případě, že mu radu neposkytli, jak tyto problémy nakonec řešil a s kým?*
- Když se zamyslíte nad službami, které toto centrum Vám cizincům poskytuje, je něco, co Vám nevyhovuje? Co byste udělal jinak?
- Teď, prosím, se zamyslete nad tím, co Vám naopak na tomto centru vyhovuje, s čím jste spokojený/á?
- Doporučil jste toto centrum někomu z Vašich krajanů nebo jiných cizinců žijících v Praze?
- Navštěvuje toto centrum někdo další z Vaší rodiny/domácnosti?
- Uvažoval/a jste někdy o návratu domů (*konkrétní země původu respondenta*)? Proč?
- Plánujete další návštěvu tohoto centra? Proč ano? Proč ne?
- Představte si, že máte tu možnost doporučit pracovníkům tohoto centra svoje postřehy a návrhy na zlepšení jejich služeb Vám cizincům. Co byste jim doporučil/a, nebo vzkázal/a?

Výtahy z oponentských posudků

PhDr. Iva Šolcová Ph.D.

Předložená výzkumná sonda nemá teoretickou část. Úvod je napsán výstižně.

Chybí údaj o jazykové vybavenosti respondentů. Je jí sice věnována jedna otázka, ale v metodické části by neměl být opominut údaj, zda byli respondenti schopni správně porozumět dotazům.

V textu jsou porovnávány různě vyjádřené četnosti, aniž by byla hodnocena statistická významnost interpretovaných rozdílů. Může jít o náhodné rozdíly. Čtenář by na tuto skutečnost měl být upozorněn.

Šetření je potřebné a využitelnost výsledků hodnotím jako vysokou.

PhDr. Helena Hnilicová, Ph.D.

Zpracování dat bylo provedeno standardními a relevantními postupy.

Závěry jsou zajímavé: jenom 12 % respondentů služby organizací pracujících s cizinci využilo, což jasně ukazuje na problém nízké efektivity. Ukázalo se také, že CTZ nevyužívají opakovaně různé organizace, aby si ověřili, zda jim bylo doporučeno vhodné řešení jejich situace, což bývá někdy uváděno kritiky činnosti NNO. Hlavní zjištění, že cizinci potřebují především pracovní poradenství a pomoc při překonávání jazykové bariéry (tj. dostupné a kvalitní jazykové kurzy) také napovídá, jakým směrem by se měla rozvíjet činnost neziskových organizací a také naznačuje, co by měl stát v jejich činnosti podporovat v rámci své integrační politiky.

Výsledky lze velmi dobře využít pro stanovení určitých doporučení, týkajících se činnosti a zaměření integračních center a všech dalších NNO pracujících pro cizince, a to také v návaznosti na přidělování státní podpory pro tyto organizace. Konkrétně se domnívám, že by bylo možné navrhnout určitá metodická doporučení, týkající se zaměstňování cizinců v těchto organizacích, a to s cílem zvýšit atraktivnost poradenských a integračních center pro cizince, a tudíž jejich využívání.

Ing. Květoslava Laubeová, DiS.

Studie obsahuje velice komplexní a podrobné informace, zaměřené na danou problematiku, zpracované ve vysoké kvalitě. Právě výše zmíněné propojení obou zvolených metod zpracování dat, hodnotím jako velice vhodné. Zpracování ve formě tabulkových výstupů, grafického zobrazení, přímých citací výroků klientů, uvedených v graficky odlišených rámečcích, je velmi kvalitně provedeno.

Kvalita závěrů odráží vhodnost zvolených metodik a kvalitu zpracování dat. Z tohoto důvodu hodnotím výstupy a získané závěry jako vysoce kvalitní.

Tyto zajímavé výstupy a výsledky studie by tedy mohly sloužit, jako podklad pro metodické doporučení, ať už Nestátním neziskovým organizacím, které tyto služby zajišťují a to nejen v hlavním městě Praha, tak i úřadům veřejné správy, ke zlepšení nabízených a poskytovaných služeb v rámci zkvalitnění přístupu k této skupině klientů.

Jako další přínos vypracované studie hodnotím názornost a komplexnost mapování celé problematiky z několika různých pohledů, a tím i možnost využití výstupů různými institucemi.

Hodnocená studie je tak cenným příspěvkem při hledání cesty, jak pomoci cizincům třetích zemí při jejich integraci.